

Журнал «Ғылым», 2014 ж. маусым, N2 (41). Жылына төрт рет шығады.
Меншік иесі: Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігі Қостанай академиясы
Бас редакторы: Қызылов М.А., заң ғылымдарының кандидаты, профессор (Қостанай қ.)
Бас редактордың орынбасары: Сәтбаева Қ., заң ғылымдарының кандидаты, доцент (Қостанай қ.)

Редакциялық кеңестің мүшелері:

Әкімжанов Т.Қ., заң ғылымдарының докторы, профессор (Қостанай қ.)
Борчашвили И.Ш., заң ғылымдарының докторы, профессор (Астана қ.)
Горяинов К.К., заң ғылымдарының докторы, профессор (Мәскеу қ.)
Жалбуров Е.Т., заң ғылымдарының докторы, профессор (Шымкент қ.)
Қайыржанова С.Е., заң ғылымдарының докторы, профессор (Астана қ.)
Ким Н.П., педагогика ғылымдарының докторы, профессор (Қостанай қ.)
Лебедев В.А., заң ғылымдарының докторы, профессор (Челябі қ.)
Мизанбаев А.Е., заң ғылымдарының докторы, профессор (Қостанай қ.)
Тоқубаев З.С., заң ғылымдарының докторы, профессор (Қарағанды қ.)
Ұқанов Қ.Ш., заң ғылымдарының докторы, профессор (Астана қ.)
Шынарбаев Б.К., заң ғылымдарының докторы, доцент (Қостанай қ.)
Шуакмайтов Д.С., заң ғылымдарының докторы, профессор (Астана қ.)

Журнал ҚР БҒМ Білім және ғылым саласындағы қадағалау және аттестаттау комитеті Алқасының шешімімен (2006 жылғы 1 шілдедегі №10 хаттама) 12.00.00 «Заң ғылымдары» саласы бойынша диссертациялардың негізгі нәтижелерін басуға ұсынылған басылымдар тізіміне енгізілді.

Журнал 2013 жылғы 20 мамырда Қазақстан Республикасы Мәдениет және ақпарат министрлігінде қайта тіркелді. N13618-Ж куәлік.

Алғашқы есепке алу уақыты мен нөмірі 2001 ж. 01.10, №2325-Ж.

Автордың пікірі редакцияның көзқарасын білдірмейді. Қолжазба рецензияланбайды және авторға қайтарылмайды. Тапсырылған материалдар үшін автор жауапты. Материалдарды қайта басу кезінде журналға сілтеме жасау шарт.

Журнал «Ғылым», N2 (41), июнь 2014 г. Выходит четыре раза в год.
Собственник: Костанайская академия Министерства внутренних дел
Республики Казахстан.

Главный редактор: Кызылов М.А., кандидат юридических наук, профессор (г. Костанай)
Заместитель главного редактора: Сатбаева Қ., кандидат юридических наук, доцент
(г. Костанай)

Члены редакционного совета:

Акимжанов Т.К., доктор юридических наук, профессор (г. Костанай)
Борчашвили И.Ш., доктор юридических наук, профессор (г. Астана)
Горяинов К.К., доктор юридических наук, профессор (г. Москва)
Жалбуров Е.Т., доктор юридических наук, профессор (г. Шымкент)
Қайыржанова С.Е., доктор юридических наук, профессор (г. Астана)
Ким Н.П., доктор педагогических наук, профессор (г. Костанай)
Лебедев В.А., доктор юридических наук, профессор (г. Челябинск)
Мизанбаев А.Е., доктор юридических наук, профессор (г. Костанай)
Тоқубаев З.С., доктор юридических наук, профессор (г. Караганда)
Ұқанов Қ.Ш., доктор юридических наук, профессор (г. Астана)
Шуакмайтов Д.С., доктор юридических наук, профессор (г. Астана)
Шынарбаев Б.К., доктор юридических наук, доцент (г. Костанай)

Решением Коллегии Комитета по надзору и аттестации в сфере образования и науки МОН РК (прот. №10 от 1 июля 2006 г.) журнал включен в Перечень научных изданий, рекомендованных для публикации основных результатов диссертаций по отрасли 12.00.00 «Юридические науки».

Перерегистрирован в Министерстве культуры и информации Республики Казахстан 20 мая 2013 г. Свидетельство N13618-Ж.

Время и номер первичной постановки на учет №2325-Ж от 01.10.2001 г.

Мнение авторов не всегда отражает точку зрения редакции. Рукописи не рецензируются и не возвращаются. За достоверность предоставленных материалов ответственность несет автор.

При перепечатке материалов ссылка на журнал обязательна.

МАЗМУНЫ

ҚҰҚЫҚ ҚОЛДАНУ ҚЫЗМЕТІНІҢ ПРОБЛЕМАЛАРЫ (КОНСТИТУЦИЯЛЫҚ, ӘКІМШІЛІК, ҚЫЛМЫСТЫҚ, ҚЫЛМЫСТЫҚ ІС ЖҮРГІЗУ, ЖЕДЕЛ ІЗДЕСТІРУ, КРИМИНАЛИСТИКАЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ)

Елешов Т.Р., Тулкинбаева Ш.Ж.
Қоғамдық қатынастарды гуманизациялау шарттарындағы зорлықтың шектері.....4

Сметановский А.Ю. Жедел іздегізуді қызметін жүзеге асыру барысында психологиялық қарым-қатынасты белгілеу және дамыту.....11

Караулов К.А. Ұйымдасқан қылмыстық топпен күресудегі ішкі істер бөлімінің қызметін ұйымдастыру.....17

Мухтабаева Р.К., Мухтабаев К.Н.
Қазақстан Республикасы ІІО басқару саясаты мәселесіне (Қазақстан Республикасы Президентінің 2013 жылғы 31 желтоқсандағы №320 Жарлығы материалдары бойынша).....21

Ақылбекова А.Б. Қазақстан Республикасы Конституциясына сәйкес адам құқықтарының танылуы.....26

Калкаманулы Д. Қоғамдық тәртіп пен қоғамдық қауіпсіздікке қол сұғатын әкімшілік құқық бұзушылықтар.....30

Юзупчук В.И. Жедел іздегізуді қызметін құқықтық реттеудің перспективтік бағыты.....36

Елюбайқызы Ж. Кәмелетке толмағандардың топпен жасалынатын қылмысына сипаттама.....40

ҚЫЛМЫСТЫҚ-АТҚАРУ ЖҮЙЕСІНІҢ ӨЗЕКТІ ПРОБЛЕМАЛАРЫ

Шнарбаев Б.К., Жұматаева Г.Ж.
Түрме қабырғасындағы есірткі заттарын таратумен күресудің жаңа бағыты.....46

СОДЕРЖАНИЕ

ПРОБЛЕМЫ ПРАВОПРИМЕНИТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ (КОНСТИТУЦИОННЫЕ, АДМИНИСТРАТИВНЫЕ, УГОЛОВНЫЕ, УГОЛОВНО-ПРОЦЕССУАЛЬНЫЕ, ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНЫЕ, КРИМИНАЛИСТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ)

Елешов Т.Р., Тулкинбаева Ш.Ж.
Границы насилия в условиях гуманизации общественных отношений.....4

Сметановский А.Ю. Установление и развитие психологического контакта в процессе осуществления оперативно-розыскной деятельности.....11

Караулов К.А. Организация деятельности ОВД в борьбе с организованной преступностью.....17

Мухтабаева Р.К., Мухтабаев К.Н.
К вопросу об управленческой политике в ОВД Республики Казахстан (по материалам Указа Президента Республики Казахстан от 31 декабря 2013 года №720).....21

Ақылбекова А.Б. О признании прав человека Конституцией Республики Казахстан26

Калкаманулы Д. Административные правонарушения, посягающие на общественный порядок и общественную безопасность.....30

Юзупчук В.И. Перспективные направления правового регулирования оперативно-розыскной деятельности.....36

Елюбайқызы Ж. Характеристика групповой преступности среди несовершеннолетних.....40

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЫ

Шнарбаев Б.К., Жұматаева Г.Ж.
Новые направления борьбы с распространением наркотических средств в исправительных учреждениях.....46

- Орел Ю.В.** Польша-литва кезеңінде Украина пенитенциарлық қызметінің органдары мен мекемелерінің бір қалыпты қызметін қылмыстық-құқықтық қорғау туралы заңнамасының дамуы.....50
- Орел Ю.В.** Развитие законодательства об уголовно-правовой охране нормальной деятельности органов и учреждений пенитенциарной службы Украины в Польско-литовский период.....50
- Слепцов И.В., Тулкинбаева Ш.Ж.** Қазақстандағы пробация қызметінің дамуының заманауи қырлары.....56
- Слепцов И.В., Тулкинбаева Ш.Ж.** Современные аспекты развития службы пробации в Казахстане.....56
- Тулкинбаев Н.А.** Қазақстан Республикасы қылмыстық-атқару жүйесіндегі әлеуметтік жұмысты ұйымдастырудың кейбір мәселелері.....60
- Тулкинбаев Н.А.** Некоторые проблемы организации социальной работы в уголовно-исполнительной системе Республики Казахстан.....60
- Исина А.Е., Каймульдинов Е.Е.** Түзеу мекемелеріндегі әлеуметтік жағдайдың пенитенциарлық қылмысқа тигізетін әсерінің кейбір аспектілері.....65
- Исина А.Е., Каймульдинов Е.Е.** Отдельные аспекты влияния социальной обстановки в исправительных учреждениях на пенитенциарную преступность.....65
- Юдаков К.И., Лукпанов М.О.** Қазақстан Республикасы Қылмыстық-атқару кодексінің жобасына жедел іздестіру қызметтерін құқықтық реттеу мәселелері.....70
- Юдаков К.И., Лукпанов М.О.** Проблемы регулирования оперативно-розыскной деятельности в проекте Уголовно-исполнительного кодекса Республики Казахстан.....70
- ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА АЗАМАТТЫҚ ҚҰҚЫҚТЫ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ ПРОБЛЕМАЛАРЫ**
- Пилецкая Е.Н., Кусаинова М.Ж.** Мұрагерлік құқығының пайда болу, қалыптасу және даму тарихы.....75
- Пилецкая Е.Н., Кусаинова М.Ж.** История возникновения, становления и развития права наследования.....75
- ӘЛЕУМЕТТІК-ГУМАНИТАРЛЫҚ ІЛІМНІҢ ПРОБЛЕМАЛАРЫ**
- Жетписбаева Б.А., Ермагамбетова Б.С.** Тілдік емес мамандықтар үшін мамандарды шет тілінде даярлауды дидактикалық камтамасыз етуді оңдайландыру.....80
- Жетписбаева Б.А., Ермагамбетова Б.С.** Optimization of didactic software of foreign language teaching for non-linguistic faculties.....80
- Симонов С.В.** Ішкі істер органдары қызметкерлерінің түрлі санаттарымен тәрбие жұмысын ұйымдастыру ерекшеліктері.....84
- Симонов С.В.** Особенности организации процесса воспитания с различными категориями сотрудников органов внутренних дел.....84
- Жетписбаева Б.А., Ермагамбетова Б.С.** Заң мамандықтары бойынша шет тілін оқыту ерекшеліктері.....88
- Жетписбаева Б.А., Ермагамбетова Б.С.** The specificity of the foreign language learning at the department of law.....88
- Горбенко М.В.** Саяси саладағы этно-мәдени құндылықтар.....92
- Горбенко М.В.** Этно-культурные ценности в политической сфере.....92
- Сұлтанов Б.Д.** Мәшһүр Жүсіп Көпейұлы шығармаларындағы шариғат мәселелері..96
- Сұлтанов Б.Д.** Вопросы шариата в произведениях М.Ж. Копейулы.....96

ПРОБЛЕМЫ ПРАВООБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ (КОНСТИТУЦИОННЫЕ, АДМИНИСТРАТИВНЫЕ, УГОЛОВНЫЕ, УГОЛОВНО-ПРОЦЕССУАЛЬНЫЕ, ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНЫЕ, КРИМИНАЛИСТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ)

УДК 332.262

Т.Р. Елешов,
кандидат юридических наук

Ш.Ж. Тулкинбаева,
магистр правоохранительной
деятельности
Костанайская академия МВД
Республики Казахстан

Границы насилия в условиях гуманизации общественных отношений

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы насилия в обществе, а также само понятие насилия. Республика Казахстан стремится воплощать принципы ненасилия, как во внешней, так и во внутренней политике. А вот пределы государственного насилия могут и должны ограничиваться гражданским обществом по мере его развития, открытости, толерантности и перспектив достижения лучших демократических образцов современности.

Ключевые слова: насилие, ненасилие, общество, отношения, государство, физический, экономический, социальный, гражданское общество.

Либеральная демократия - это, прежде всего, свобода личности, а государство в этих условиях, по мнению Дж. Локка, должно выполнять лишь функции ночного сторожа – охранять граждан, когда они спят. Демократизация общественных отношений предполагает, в первую очередь, предоставление личности определенных свобод, ослабление давления государства на общество. Возможна ли такая свобода личности в современном обществе? Нам представляется данная проблема довольно актуальной в условиях построения в Казахстане демократического общества. Как на практике реализовать теоретические принципы либеральной демократии, в частности, ослабление влияния государственного легитимного насилия на личность? В наших условиях, конечно же, нельзя

не учитывать особенности исторического развития, черты национального характера и менталитета, отсутствие демократических традиций. До каких пределов наше общество и государство может отказаться от насилия над личностью, пусть и легитимного? И нужно ли относиться к насилию только как к негативному явлению? Ведь насилие, в частности, применяется во благо личности и общества. Хотя само понятие «насилие» имеет явно негативный эмоционально-нравственный оттенок. Но вместе с тем общественное сознание допускает ситуации нравственно оправданного насилия. Общество поддерживает государственное насилие в отношении преступников, в случаях сохранения стабильности и т.д., и такое насилие считается легитимным, т.е. законным, оправданным. Вопрос, возможно ли нравственное оправдание насилия в виде исключения и в рамках общего принципиально негативного нравственного отношения к нему и каковы должны быть пределы государства и общества в его использовании.

Постановка подобного вопроса имеется у И.А. Ильина. В трактате «О сопротивлении злу силою» он разводит понятия насилия и физического принуждения: первое решительно отвергается, второе допускается, в виде крайне редкого случая. Ильин даже считает, что нравственно оправданное физическое принуждение нельзя назвать насилием и предлагает для него новый термин – понуждение или пресечение. Его допустимость он оговаривает совокупностью таких условий (надо чтобы речь шла о подлинном зле, чтобы оно было верно воспринято, чтобы не было других средств сопротивления, чтобы тот, кто принимает решения, вдохновлялся предписанной любовью и находился в волевом отношении к миру), которые представляются маловероятными – их никогда нельзя практически удостоверить и всегда можно теоретически

оспорить [1].

Л.Д. Троцкий пытается доказать, что без насилия нельзя противостоять самому насилию. Общество будущего он рисует без социальных противоречий, без лжи и насилия. Однако проложить к нему мост нельзя иначе, как революционными, т.е. насильственными, средствами. Для Троцкого насилие оправдано как революционное насилие пролетариата [2].

В понимании насилия есть два крайних подхода – широкий (абсолютистский) и узкий (прагматический), каждый из которых имеет свои преимущества и недостатки. Гусейнов А.А. [3] отмечает, что в широком смысле под насилием понимается подавление человека во всех его разновидностях и формах – не только прямое, но и косвенное, не только физическое, но и экономическое, и политическое, и психологическое, и всякое другое. При этом подавлением считается любое ограничение условий личностного развития, причина которого заключена в других людях или общественных институтах. Тем самым насилие оказывается синонимом морального зла, в него наряду с убийством включаются ложь, лицемерие, другие нравственные деформации. Расширительное истолкование понятия насилия ценно тем, что придает существенное значение его моральному измерению. Но оно имеет, по крайней мере, два недостатка: теряется собственное содержание феномена насилия; его отрицание неизбежно приобретает форму бессильного морализирования. При таком подходе к насилию исключается сама постановка вопроса о каких-либо случаях его нравственно оправданного применения.

Насилие обычно сводится к физическому и экономическому ущербу, который люди наносят друг другу, и оно понимается как телесные повреждения, убийства, ограбления, поджоги и т.д. При таком подходе насилие сохраняет свою специфику, не растворяется полностью

в родовом понятии морального зла. Его недостаток состоит в том, что насилие отождествляется с внешнеограничивающим воздействием на человека, не увязывается с внутренней мотивацией поведения. Но без учета мотивации понятие феномен насилия невозможно. Есть боль вывихнутой руки. Есть боль от дубинки полицейского. В физическом смысле между ними может не быть разницы. В нравственном смысле разница огромна [3].

Трудности, связанные с определением насилия, получают разрешение, если поместить его в пространство свободной воли и рассматривать как одну из разновидностей властно-волевых отношений между людьми. И. Кант определял силу как «способность преодолеть большие препятствия. Та же сила называется властью, если она может преодолеть сопротивление того, что само обладает силой» [4].

Власть в человеческих взаимоотношениях можно было бы определить как принятие решения за другого, усиление одной воли за счет другой. Насилие есть один из способов, обеспечивающих господство, власть человека над человеком. Основания, в силу которых одна воля господствует, властвует над другой, подменяет ее, принимает за нее решения, могут быть разными: а) некое реальное превосходство в состоянии воли - типичный случай: патерналистская власть, власть отца; б) предварительный взаимный договор - типичный случай: власть закона и законных правителей; в) насилие - типичный случай: власть оккупанта, завоевателя, насильника.

Насилие - не вообще принуждение, не вообще ущерб жизни и собственности, а такое принуждение и такой ущерб, которые осуществляются вопреки воле того или тех, против кого они направлены. Насилие есть узурпация свободной воли. Оно есть посягательство на свободу человеческой воли. В понятии насилия

существенно важными являются два момента: а) то, что одна воля пресекает другую волю или подчиняет ее себе; б) то, что это осуществляется путем внешнеограничивающего воздействия, физического принуждения.

Понятие «насилие» имеет достаточно конкретное и строгое содержание, его нельзя отождествлять с любой формой принуждения. Насилие как определенную форму общественного отношения следует отличать, с одной стороны, от инстинктивно-природных свойств человека, а с другой стороны, от других форм принуждения в обществе, в частности, патерналистского и правового.

Предлагаемое определение насилия оставляет открытым для рационально аргументированного обсуждения вопрос об этической оправданности тех или иных его форм и проявлений. Ведь проблема оправданности насилия связана не вообще со свободой воли, а с ее нравственной определенностью, с ее конкретно-содержательной характеристикой в качестве доброй или злой воли [3, с. 446].

Исходя из позиции, что насилие есть узурпация свободной воли, напрашивается вывод, что насилие не должно присутствовать в свободном демократическом обществе. Так как демократия ставит своей целью построение общества, высшей ценностью в котором является свобода человека. Но и любое государство не может существовать без насилия. Следовательно, нет демократических государств, так как два этих понятия практически исключают друг друга. Но это только в том случае, если рассматривать насилие только как моральное зло. А разве не может быть насилие во благо, как для пользы всего общества, так и для каждого человека в отдельности. Разве это не насилие, когда родители против воли ребенка заставляют его учиться, или когда суд, государственный орган, назначает про-

винившейся поп-звезде общественные работы? Но ведь общество принимает и даже поощряет такое насилие. Поэтому мы можем с уверенностью заявлять, что насилие во благо - это неизбежная реальность общественных отношений. Но в какой мере оно должно применяться, где пределы государственного насилия над личностью и кто должен определять этот предел? Этот вопрос не имеет однозначного ответа, т.к. на него влияют многие факторы социального, политического, культурного, ментального и др. характера. Можно сказать, что в каждом обществе существуют свои представления о допустимости насилия.

Вопрос о допустимости насилия и его пределах наиболее остро встает в период, когда общество пытается масштабно реформироваться, скопировать некие существующие модели и образцы социальных, политических и даже нравственных систем. И это наиболее сложно, потому что сложным в подобном реформировании является ломка устоявшихся определенных стереотипов, перестройка общественного сознания. А, как известно из исторического опыта, общественное сознание невозможно сделать другим за короткий срок и по велению руководства страны. И вот тут возникают противоречия подобного характера, когда в стране отменяется смертная казнь, а восемьдесят процентов населения поддерживают ее применение, когда общество выступает за ужесточение ответственности за многие преступления, а государство, пытаясь соответствовать определенным стандартам, проводит гуманизацию уголовно-правовой политики. Если демократическое государство – это власть большинства, то почему не учитывается его мнение по многим вопросам, а это уже само по себе является насилием политической элиты над обществом. Признавая законность действий политической элиты без учета мнения большинства, необходимо, на

наш взгляд, знать те пределы, до каких могут распространяться такие действия. Общество принимает насилие со стороны государства, понимая, что иначе оно не может существовать. Отношение государства к насилию характеризуется тремя основными признаками: 1) оно монополизировало насилие, 2) институализировало его, 3) заменяет косвенными формами. Государство обозначает такую стадию развития общества, когда обеспечение его безопасности становится специализированной функцией в рамках общего разделения труда. С этой целью право на насилие локализуется в руках особой группы лиц и осуществляется по установленным правилам.

В государстве насилие институализируется. Право насилия оформляется законодательно. Законы вырабатываются иначе, чем обычай, более элитарным путем. А соответствие каждого случая возможного применения насилия закону устанавливается в результате специальной процедуры, предполагающей объективное, всесторонне взвешенное расследование и обсуждение. Практикуемое государством насилие основывается на доводах разума и характеризуется беспристрастностью, в этом смысле оно достигает по сравнению с талионом качественно более высокого уровня институализации.

Государство сделало еще один шаг в ограничении насилия. Прямую борьбу с насилием оно дополнило упреждающим воздействием на обстоятельства, способные породить его. В государстве насилие по большей части заменяется угрозой насилия [3, с. 454].

Предметом спора был и остается вопрос, как квалифицировать этот третий способ воздействия, который в опыте современных обществ является основным. Аристотель выделял его в особый разряд. Наряду с произвольными действиями, осуществляемыми человеком не по своей воле, и произвольными дей-

ствиями, в которых он реализует свои желания, Аристотель выделял особый класс смешанных действий, которые человек совершает сам по своей воле, но под жестким давлением обстоятельств, когда их альтернативой является нечто худшее, чем сами эти действия, в предельном случае – смерть. Таково, например, поведение человека, совершающего нечто постыдное по требованию тирана, чтобы спасти своих близких. Гоббс полагал, что такие действия следует считать добровольными, свободными, поскольку у человека остается выбор, хотя он и крайне зауженный; страх смерти нельзя отождествлять с самой смертью. Многие современные теоретики ненасилия, напротив, придерживаются взгляда, согласно которому такие действия следует сводить к подневольным. По их мнению, угроза насилием сама является насилием.

Если практикуемое государством насилие рассматривать само по себе, как итоговое состояние и постоянное условие человеческого существования, то оно не может не вызывать негативной нравственной оценки. Каким бы легитимным, институционально оформленным и предосторожным государственным насилием не было, оно остается насилием – и в этом смысле прямо противоположно морали. Более того, все отмеченные особенности могут быть интерпретированы как факторы, которые придают насилию размах и изощренность. Монополия на насилие ведет к его избыточности [3, с. 454].

В противовес имеющейся монополии легитимного насилия государства существуют различные направления теории ненасилия. Яркими представителями, которой выступают Л.Н. Толстой, М. Ганди, М.Л. Кинг и другие. Исторически сложились три подхода к ненасильственному противостоянию государственному насилию: прагматический, объясняющий необходимость применения

ненасилия существующим положением народа и его неспособностью противостоять сильному государству; условный, согласно которому иногда все же возникают ситуации, требующие применения внешней силы; и, наконец, абсолютный, принципиально отрицающий насилие.

Идея ненасилия имеет разное отражение на различных уровнях общественного сознания. При этом идеи ненасилия генерируются преимущественно на уровне теоретического сознания, а на уровне обыденного сознания она, как правило, остается непонятой и не получает поддержки.

По критерию ценностного отношения к государству и законодательству сторонники ненасилия могут быть поделены на две группы: представители анархизма и либерального этатизма. Причем, в тенденции последовательное ненасильственное сознание с необходимостью приходит к анархизму. Хотя с развитием идей ненасилия негативное отношение к государству все более сглаживается, и начинают преобладать теории либерального этатизма.

Правовое сознание ненасилия формируется на основе двух центральных ценностей: человека и природы, которые в своей материальной субстанции едины и тесно взаимодействуют [5].

Несмотря на определенную обоснованность противопоставления западных и восточных мировоззренческих установок, можно сделать вывод, что ценности ненасилия восточного и западного типов мировоззрения синтезированы теорией ненасилия в единую систему ценностей ненасилия [6].

Примечательно, что культура мира и ненасилия – это современная идеологическая конструкция, направленная на создание условий устойчивого развития международного мира и включающая правовые ценности ненасилия, которые отвергают насилие, позволяющая обеспечить устойчивое развитие, охрану

окружающей среды и всестороннюю реализацию каждого человека [7]. При этом нравственно-правовое воспитание в духе ненасилия имеет первостепенное значение для утверждения культуры мира и ненасилия.

Таким образом, отвечая на вопрос о пределах допустимого государственного насилия в современном мире, можно констатировать следующее: что в целом гражданское общество во многих демократических странах имеет возможность ограничивать легитимное государственное насилие, это происходит под воздействием мировой тенденции гуманизации социальных отношений и открытости политической системы. Полностью отказаться от насилия в пользу абсолютного ненасилия на данном этапе исторического развития не может ни одно государство мира, так как это ведет к анархии и в последствии порождает новое насилие. Но концепция ненасилия, мы надеемся, имеет хорошие перспективы постепенного внедрения в политическую и социальную практику. Общие тенденции политико-правового развития, эволюции общественного сознания, а также трактовок соотношения политики, права, нравственности и духовности показывают, что общественное сознание с необходимостью обращается к новому вектору развития в рамках концепции ненасилия. Генеральная Ассамблея ООН провозгласила 2001-2010 гг. Международным десятилетием культуры мира и ненасилия. Ассамблея предложила государствам-членам ЮНЕСКО, неправительственным организациям, учебным заведениям, творческим деятелям и др. поддержать десятилетие: укреплять, поощрять и поддерживать виды деятельности, осуществляемые в целях развития культуры мира и ненасилия.

Республика Казахстан не осталась в стороне от указанных прогрессивных

тенденций общечеловеческого развития, политико-правовые документы нашей страны впитали в себя, как нам представляется, ряд идей ненасилия. Так, Казахстан является признанным сторонником ненасильственного сосуществования и укрепления диалога на глобальном уровне. Казахстан стремится воплощать принципы ненасилия как во внешней, так и во внутренней политике. Народ Казахстана провозглашает себя приверженцем гражданского общества, что предполагает невмешательство во внутренние дела и уважении самобытности и индивидуальности человека. А вот пределы государственного насилия могут и должны ограничиваться гражданским обществом по мере его развития, открытости, толерантности и перспектив достижения лучших демократических образцов современности.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

- 1 Ильин И.А. О противлении злу силой // И.А. Ильин. Путь к очевидности. - М., 1993. - С. 36-41.
- 2 Троцкий Л.Д. Их мораль и наша // Этическая мысль. - М., 1993. - С. 230.
- 3 Гусейнов А.А., Апресян Р.Т. Этика – М.: «Гардарики», 2000. - С. 444.
- 4 Кант И. Критика способности суждения // Кант И. Соч. В 6. т. - М., 1965. - Т. 5. - С. 268.
- 5 Лыкин С.С. Ненасилие (к вопросу о понятии и перспективе ненасильственного развития) // Гуманизм и личность: Сб. науч. тр. - Коломна, 1992. - С. 12.
- 6 Огурцов А.П. Дилеммы ненасилия // Ненасильственные движения и философия ненасилия: состояние, трудности, перспективы: мат-лы круглого стола // Вопросы философии. – 1992. - №8. – С. 5.
- 7 Культура мира и ненасилия / отв. ред. Р.Х. Кочесоков. – Нальчик: Кабард.-Балк. гос. ун-т, 2001. – С. 7-8.

ТҮЙІН

Елешов Т.Р., з.ғ.к.,
Тулкинбаева Ш.Ж., құқық қорғау
қызметі магистрі
Қазақстан Республикасы ІІМ
Қостанай академиясы

**ҚОҒАМДЫҚ ҚАТЫНАСТАРДЫ
ГУМАНИЗАЦИЯЛАУ
ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ЗОРЛЫҚТЫҢ
ШЕКТЕРІ**

Мақалада қоғамдағы зорлықтың тарихы мен түсінігі сұрақтары қарастырылады. Қазақстан Республикасы ішкі және сыртқы саясатында зорлықты болдырмау саясатын жүзеге асырады. Міне, осы мемлекет аясындағы зорлықтар азаматтық қоғам аясына байланысты шектеліп отырады.

RESUME

Eleshov T.R., PhD in Law,
Tulkinbaeva Sh.Zh.,
master of law-enforcement activity
Kostanay academy of IAM
of the Republic of Kazakhstan

**BORDERS OF VIOLENCE
IN HUMANIZATION OF PUBLIC
RELATIONS**

The article considers the questions of violence in society and its history, also the notion of violence itself. The Republic of Kazakhstan tries to personify the principles non-violence, both in external, and in internal politics. But the limits of state violence can and should be limited by civil society as its development, openness, tolerance and prospects of the achievement the best sample of modern democratic.

А.Ю. Сметановский
Костанайская академия МВД
Республики Казахстан

Установление и развитие психологического контакта в процессе осуществления оперативно- розыскной деятельности

Аннотация. С учетом изменяющихся социально-экономических, социально-психологических условий жизни общества, влияющих на необходимость изменения тактики борьбы оперативных подразделений органов внутренних дел с преступностью, автором рассматривается, что установление и развитие психологического контакта в процессе осуществления оперативно-розыскной деятельности является одним из важных элементов и нуждается в дальнейших серьезных исследованиях.

Ключевые слова: оперативно-розыскная деятельность органов внутренних дел, психологический контакт, процесс осуществления оперативно-розыскной деятельности.

Установление и развитие психологического контакта является одним из важных компонентов в процессе осуществления оперативно-розыскной деятельности, от которого во многом зависит ее эффективность. Как указывает Ю.В. Чуфаровский, процесс общения людей, как правило, начинается со знакомства. Для некоторых из них вступление в контакт с незнакомым человеком сопряжено с серьезными трудностями. Значительно облегчает знакомство знание общих положений этого процесса, специальная тренировка и соответствующая подготовка [1, с. 22].

Мы полагаем, что успешное знакомство, вступление в контакт с заинтересованным объектом, обеспечивается тщательным планированием данного процесса. При планировании следует учитывать индивидуально-психологические особенности объекта, заинтересованность его, психологический и социальный тип, а также мотивацию поведения. При этом большое значение имеет выбор предложения для знакомства. Часто прямое вступление в контакт или инициативное «заговаривание» вызывает у большинства людей состояние психологического дискомфорта

и накладывает определенный отрицательный оттенок на первое впечатление и не способствует установлению контакта, и, вследствие этого, доверительных отношений.

В типичных ситуациях, когда с людьми первым заговаривает незнакомец, они чаще всего неосознанно анализируют сложившуюся ситуацию, определяя логичность, объяснимость и естественность знакомства. Если предлог знакомства оказывается вполне естественным и объяснимым, то общение налаживается, и разговор идет довольно непринужденно и легко. Если же предлог не понятен или неестественен человеку, не соответствует ситуации, развитие контакта затрудняется, а его перспектива представляется довольно ничтожной. Наиболее часто распространенные внезапные диалоги: «Который час?» или «Как проехать туда-то?», возникающие в повседневной жизни, ни у кого не вызывают удивления. Но если после получения ответа спросивший незнакомец заговорит о погоде, то это уже вызывает настороженность объекта, который после этого чаще всего стремится прекратить контакт.

Предлог для обращения должен не только выглядеть правдоподобным и естественным, но, как справедливо указывает Ю.В. Чуфаровский, дать возможность в дальнейшем продолжить разговор. В представлении собеседника продолжение разговора должно выглядеть как само собой разумеющееся. Здесь особенно важными являются находчивость, остроумие, оригинальность сотрудника, благодаря которым интересующее лицо естественно и незаметно для него втягивается в беседу [2, с. 56].

В данной ситуации можно использовать прием так называемого «косвенного побуждения» лица, интересующего нас. Сотрудник в этом случае делает какое-либо уместное остроумное замечание, высказывает конкретное суждение, с

которым сразу очень трудно согласиться. Это вызывает у объекта заинтересованность и возражение, с которого и начинается общение. Удачен также и прием «всеобщей заинтересованности», который хорошо применять на турнирах, матчах, экскурсиях и т. д., т.е. в местах скопления людей. Здесь возникают спонтанные рычаги обсуждения различных событий, где одинаковые или различные точки зрения служат отправными пунктами установления контактов и их развития.

Одним из наиболее распространенных приемов, применяемых в практической деятельности, является «мнимая потеря вещи или предмета». Например, сотрудник делает вид, что потерял или забыл какую-либо вещь либо предмет - перчатки, книгу, зонт. Ведет он себя при этом таким образом, чтобы попасть в поле зрения объекта. И если это лицо указывает ему на «потерю» или подает «утерянную» вещь, появляется возможность завязать беседу. Практический опыт показывает, что в подобных случаях объект не замечает чужой инициативы в завязывании беседы, ему кажется, что он сам является ее инициатором. Опыт многих оперативников показывает, что при выборе предлога всегда надо стараться, чтобы объект сам проявил инициативу.

В практической деятельности существует много самых различных приемов выбора предлога для знакомства. Условно их можно разделить на две группы. Первый прием - активной стороной при знакомстве является оперативный сотрудник. Второй прием - активной стороной является сам объект. В зависимости от сложившейся ситуации и личности интересующего лица выбор падает на первую группу либо на вторую группу приемов. При этом всегда важно помнить, что, несмотря на типичность ситуации, во всех случаях требуются творческий подход, находчивость, оригинальность

и сообразительность.

Первое впечатление, по мнению Ю.В. Чуфаровского, о вступающем в контакт сотруднике играет очень большую роль в установлении и развитии контакта с объектом. Оно выступает в виде внутренних переживаний интересующего лица и обычно протекает у него на подсознательном уровне. Сотруднику же нужно научиться создавать о себе благоприятное впечатление. Первое впечатление, как показывают исследования, складывается на основе восприятия:

- а) внешнего вида человека;
- б) экспрессивных реакций (мимики, жестов, походки);
- в) голоса, речи.

Психологические особенности интересующего лица, безусловно, накладывают свой отпечаток на этот процесс.

Ряд психологов придерживаются следующих критериев о внешнем виде. Рост, телосложение, пол, цвет кожи - вот те признаки, которые лежат в основе первого впечатления о человеке. Приведем ряд общепринятых мнений. Высокий рост говорит о превосходстве человека над окружающими, о чувстве самоуверенности. Полнота свидетельствует о чувственности, потакании своим слабостям и т. д. Некоторые лица выглядят моложе или, наоборот, старше своего возраста. Эта разница может влиять на поведение человека при исполнении им своих профессиональных обязанностей. Во всяком случае несоответствие внешнего облика возрасту человека отражается на его общественном положении и, следовательно, на его психическом состоянии. Для оперативного сотрудника важно очень внимательно следить за психическим состоянием лица, с которым он вступает в контакт. Следует обращать внимание на наличие у этих людей признаков усталости, раздражительности или депрессии. Поэтому, если такие признаки им подмечаются, то следует выяснить

причины их появления. Следует обращать внимание на одежду вступающего в контакт лица, в частности, на стиль ее, качество, стоимость, опрятность, изысканность, элегантность и т. п.

Как видно, в формировании первого впечатления о человеке большую роль играет привычный для объекта стереотип внешнего облика. Несмотря на тот факт, что в конечном счете в действие вступает аналитико-синтетическая деятельность людей, стереотипы все же дают знать о себе очень сильно. Нужно научиться подходить под эти стереотипы, исходя из особенностей культуры, реальной обстановки и психологии объекта нашего интереса.

Экспрессивные реакции. При восприятии человека люди обычно заранее приписывают ему определенные психологические черты. Это явление можно объяснить некоторыми наблюдениями. Так, люди с квадратными подбородками часто воспринимаются как волевые, с большими лбами - интеллектуально развитые, с жесткими волосами - непокорные и т. п. Ученые, основываясь на проведенных экспериментах, утверждают, что женщины с узким разрезом глаз и гладкой кожей воспринимаются как образец женственности; смуглые мужчины с грубой сальной кожей, тяжелыми бровями и выраженным ртом, как правило, принимаются за скандальных, хитроумных и тщеславных людей. Такие житейские обобщения, кстати, наблюдаемые в различных нациях, часто далеки от действительности. Но поскольку они регулируют у большинства людей процесс формирования первого впечатления о собеседнике, сотрудник обязан это знать и учитывать в своей служебной деятельности.

Безусловно, важно обращать внимание на голос и речь. Голос человека может быть тихим, громким, глухим, резким, гнусавым, хриплым; он может быть спокойным, мелодичным, монотон-

ным, меняющимся по силе и интонации, иногда с неестественными ударениями. По голосу можно определить чувство восхищения, любви, удовольствия, гнева, скуки, одобрения, разочарования, отвращения, страха, нетерпения, радости, внезапно нахлынувших чувств. Человек может заикаться, шепелявить, часто употреблять междометия, говорить ясно, свободно и логично или бессвязно, терять нить беседы и т. д. Все эти особенности речевого поведения влияют на формирование первого впечатления о человеке.

Если голос собеседника чрезмерно высок, пронзителен или дрожит, то это можно расценить как состояние тревоги или беспокойства. Неожиданные остановки, перемены в скорости и ритме речи, разрыв слов, форсирование звука, торопливость и постоянное перебивание собеседника формируют мысль о том, что их собеседник находится в состоянии напряжения.

Подобные оценочные суждения, хотя часто и не имеющие под собой реальной основы, должны стать объектом внимания оперативного сотрудника, поскольку они, с одной стороны, создают у людей определенную установку к собеседнику, а с другой - дают сотруднику возможность влиять на процесс восприятия наблюдаемого лица. Однако здесь всегда нужно учитывать, соблюдает ли собеседник нормы речевой коммуникации. Эти нормы определяют не только то, как должны произноситься слова, но и когда, при каких обстоятельствах те или иные выражения могут употребляться.

Выше уже отмечалось, что успешное заведение знакомства предполагает, прежде всего, учет психологии объекта. Помимо отнесения интересующего лица к определенному типу людей и оценки мотивации его поведения, необходима еще оценка личностных особенностей объекта в восприятии людей. Исследование особенностей, характеризующих

образование первого впечатления о другом человеке, по мнению А.В. Губина, дало возможность установить, что в формировании этого впечатления участвует механизм проецирования, заключающийся в том, что наблюдатель может «вкладывать» свои состояния в другую личность, приписывая ей черты, которые в действительности присущи ему самому и которые у оцениваемой личности могут отсутствовать [3, с. 10].

Подобный феномен четко прослеживается в поведении представителей разных национальностей. Большинство ученых-психологов считают, что тенденция приписывать собственные качества или состояния другим людям выражена практически у всех.

Тщательное изучение феномена «проекции» показало, что зависимость восприятия наблюдаемого объекта от личностных качеств наблюдателя - оперативного сотрудника связана с имеющейся у людей «теорией личности». Описывая этот факт, психолог Л.А. Бодалев подчеркивает, что впечатление, которое складывается у наблюдателя об объекте, в большей мере обусловлено его представлениями о структуре и чертах личности. Основываясь на выводах американских ученых, А.А. Бодалев утверждает, что есть определенная категория людей, всегда мягко и снисходительно оценивающих окружающих, и есть другая категория, для которой, наоборот, характерна жесткость в оценках [4, с. 26].

Оперативный сотрудник обязан уяснить, что, во-первых, каждый человек в силу присущей ему «теории личности» воспринимает другого человека в соответствии с особенностями этой «теории» и, во-вторых, он сталкивается с обобщенной теорией личности, проявляющейся в виде национальных стереотипов. Например, поскольку всем американцам присущи черты американского национального характера, можно считать, что любой американец будет

воспринимать незнакомца по механизмам национальных стереотипов, то есть в оценочных суждениях будут мнения американцев о самих американцах. Поэтому, если сотрудник вступает в общение с американцем, то он может быть отнесен им к разряду трудолюбивых или ленивых, умников или дураков, амбициозных или стоворчивых, прогрессивных или консервативных, материалистов или идеалистов.

Также важным моментом при установлении контакта с интересующим нас объектом является знание национальных особенностей. Для оперативного сотрудника знание национальных стереотипов нужно в двух отношениях. Во-первых, они дают ему некоторую информацию об установочных суждениях, о нем самом со стороны интересующих лиц - иностранцев, и, во-вторых, позволяют в какой-то степени «разделять» точку зрения объекта о представителе другой этнической общности.

Формирование первого впечатления и процесса заведения знакомства в целом во многом зависит от привлечения внимания объекта к личности сотрудника правоохранительного органа.

Внимание - это направленная сосредоточенность личности сотрудника на каком-то объекте. Оно бывает двух видов: произвольное, в возникновении которого воля человека не принимает участия, и произвольное, возникающее благодаря волевому усилию человека. Произвольное внимание протекает на уровне сознания, а произвольное на уровне подсознания. При заведении знакомства особое значение всегда имеет произвольное внимание.

Интенсивность произвольного внимания, то есть степень восприятия любого интересующего лица, зависит, прежде всего, от его конкретности и новизны. При восприятии людей легче воспринимается человек, внешность которого бросается в глаза. Это может

быть рослый, хорошо сложенный, привлекательный или, наоборот, уродливый индивид. Он может быть вызывающе - опрятно или чересчур неряшливо - одет, может носить какие-нибудь необычные очки, галстук. Важно, чтобы этот индивид контрастировал с окружающими людьми и не сливался с другими. Определенная «необычность» оперативного сотрудника в этом плане с чувством меры, конечно, и при учете психологических особенностей объекта поможет привлечь его внимание.

Непроизвольное внимание объекта может быть привлечено к лицу, которое в данный момент как бы входит в сферу действия его доминирующих потребностей. Известно, что люди в каждый момент времени переживают разнообразные потребности. Соответствующий этим потребностям раздражитель (в данном случае сотрудник) приобретает для объекта известную значимость, и он обращает на него свое внимание. Отсюда видно, что в целях привлечения внимания интересующего лица сотрудник должен точно определить, чего хочет объект и действовать в соответствии с его желаниями и стремлениями [5, с. 47].

При восприятии часто внимание людей произвольно приковывается также к тем, кто обладает авторитетом или, наоборот, у кого он вообще отсутствует. В первом случае это внимание будет иметь положительную окраску, во втором - отрицательную. Однако во всех случаях произвольное внимание объекта будет положительным, если оперативный сотрудник проявит со своей стороны расположение к объекту. В процессе общения действует закон взаимной отдачи.

Следует отметить, что, если мы будем смотреть на людей только как на средство достижения своих целей, то ничто не сможет помочь нам понять этих людей и привлечь их внимание к себе. В практике оперативно-розыскной

деятельности необходимо использование в комплексе всех компонентов, и тогда она будет наиболее эффективна. Установление и развитие психологического контакта в процессе осуществления оперативно-розыскной деятельности является одним из важных ее элементов и нуждается в дальнейших серьезных исследованиях.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1 Чуфаровский Ю.В. Общение: наука и культура. - Ташкент, 1986. - С. 21-22.

2 Чуфаровский Ю.В. Психология оперативно-розыскной деятельности: учебно-практическое пособие. - М., 2001. - С. 52-56.

3 Губин А.В., Чуфаровский Ю.В. Общение в нашей жизни. - М., 1992. - С. 8-10.

4 Бодалев А.А. Формирование понятия о другом человеке как личности. - Л., 1970. - С. 24-26.

5 Панфилова А. Психология переговоров, или как общаться, чтобы достичь успеха. - Улан-Удэ, 1995. - С. 43-47.

ТҮЙІН

Сметановский А.Ю.
Қазақстан Республикасы ИІМ
Қостанай академиясы

**ЖЕДЕЛ ІЗДЕСТІРУ ҚЫЗМЕТІН
ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ БАРЫСЫНДА
ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ҚАРЫМ-
ҚАТЫНАСТЫ ОРНАТУ
ЖӘНЕ ДАМУ**

Мақалада жедел іздестіру қызметін жүзеге асыру үрдісіндегі психологиялық қарым-қатынасты орнатуға және дамытуға қажетті элементтер зерттелген.

RESUME

Smetanovskiy A. Yu.,
Kostanay academy of IAM
of the Republic of Kazakhstan

**ESTABLISHMENT
AND DEVELOPMENT
THE PSYCHOLOGICAL CONTRACT
IN PROCESS OF THE OPERATIVELY-
RESEARCH ACTIVITY**

The article considers the necessary elements of determination and development the psychological contact in process of realization the operatively-research activity.

К.А. Караулов

Қазақстан Республикасы
ІІМ Қостанай академиясы

Ұйымдасқан қылмыстық топпен күресудегі ішкі істер органдары бөлімінің қызметін ұйымдастыру

Аңдатпа. Автор мақалада құқық қорғау органдарын адамдарды, қоғамды, мемлекетті ұйымдасқан қылмыстық топтардан қорғайтын орган ретінде қарастырады. Құқық қорғау органдарының негізгі мақсаты - қылмыстылықпен күресу, қылмыс санын қысқарту, болдырмау, алдын-алу, оның қоғамдағы қауіптілігінің күшейтілмеуін қадағалау.

Түйін сөздер: ұйымдасқан қылмыстық топтар, қоғамдық қауіпсіздік, құқық қорғау органдары, мемлекет, криминогенді әрекет.

Қазақстандық қоғамның қазіргі дамуы өзінің жедел шешімін талап ететін өзекті мәселелердің бірі құқық қорғау органы, соның ішінде ІІО-ның ұйымдасқан қылмыстық топқа қарсы күресі қызметін жетілдіру болып табылады. Ұйымдасқан қылмыстық топпен күрес мәселелерін шешу осы құбылысты терең талдаумен, оны жан-жақты бағалаумен, болжаушылық және жедел іздестіру аспектісімен де тығыз байланысты. Осыған байланысты осы жағымсыз құбылыстың түсінігі, оның ғылыми анықтамасын және онымен күресте оны қолдану нәтижелілігін арттыруға мүмкіндік туғызатын оның негізінде практикалық ұсынымдарды жасауда маңызды мағынаға ие болады.

Ішкі істер органдарының қызметі (әрі қарай – ІІО) елдің құқық қорғау жүйесінің бөліктері ретінде ұйымдасқан қылмыстық топқа қарсы күрес бойынша нақты әлеуметтік-саяси, экономикалық, мәдени және діни ортада жүзеге асырылады. Елде құқықтық реформаны жүргізудің нәтижесінде қазіргі уақытта жалпы әлеуметтік ортаның негізгі параметрлері барлық криминалдық орта үшін өте қолайсыз деп батыл айта аламыз.

Республика бойынша соңғы статистикалық деректер мен ғылыми зерттеулер ұйымдасқан қылмыстағы өзгерудің негізгі сапалы сипаттамасы келесілер болуы мүмкін екендігін көрсетеді:

- экономикалық қызмет саласындағы қылмыстың айтарлықтай өсуі;

- қылмыстық қалыптасудың одан әрі нығаюы;

- билік құрылымдарда қылмыстық қызметті «бүркемелеу» лоббистік түрін белсенділендіру;

- қылмыскерлердің техникалық жабдыкталуы мен қару-жарақпен жарақтануын жетілдіру;

- бас бостандығынан айыру орындарындағы сотталғандардың құқыққа қарсы ұйымдасқан белсенділігін арттыру және т.б.

Сондықтан, аталған қызмет алдын алу шаралар кешенін жүзеге асыру арқылы адамдарды, қоғамды, мемлекетті ұйымдасқан қылмыстық топтардың қол сұғушылығынан қорғау болып табылады. Қылмыстылықпен күресудің мақсаты қылмыстылықты тұрақтандыру, тежеу және кейін қысқарту, оның қоғамдық қауіп деңгейін төмендету. нақтылап айтқанда, олар:

- қоғамдағы криминогенді әрекеттерге қарсы тұру;

- қоғамда тыныштық пен тұрақтылық жағдайын құрып, бекіту;

- қылмыс жасалу мүмкіндігінен туындайтын тұлғаның, қоғам мен мемлекеттің құқықтарына, бостандықтары мен заңды мүдделеріне төнген қауіпті жою;

- профилактикалық есепте тұрған тұлғалар тарапынан қылмыс жасалуын болдырмау;

- профилактикалық әсер ету саласындағы тұлғалардың түзелуін қамтамасыз ету және қайта әлеуметтендіру [1].

Ұйымдасқан қылмыстық топқа қарсы күресте ІО бөлімшелерінің қызметін жетілдіру үшін, біздің ойымызша, әдіснамалық және теориялық негіз ретінде жедел іздестіру қызметі теориясының ережелерін, сонымен қатар қазақстандық, ресейлік және шетел авторларының ғылыми жұмыстарында көрініс тапқан ғылыми білімнің әр түрлі салаларының, яғни қылмыстық, қылмыстық іс жүргізу,

әкімшілік және пенитенциарлық құқық, криминалистика, криминология, басқару теориясы, психология жетістіктерін пайдалану қажет [2]. Сонымен қатар нормативтік құжаттар мен басқа да ақпарат таратушыларды әлеуметтік, теориялық, статистикалық, салыстырмалы талдау әдістерін, сауалнамалық пікіртерім, сұхбаттасу, бақылау, жинақтау және қызметтік құжаттарды (шолу анықтамасын, әдістемелік ұсынымдарды т.б.) талдауды қолдану керек. Арнайы әдебиеттерде ұйымдасқан қылмыстық топ түсінігін, белгілерін, сипаттамасын анықтау бойынша әр түрлі көзқарастар бар. Осы мақаланың шеңберінде оған қайталап талдау жүргізудің қажеті жоқ деп ойлаймыз.

ІО-ның жедел іздестіру және тергеу бөлімшелерінің тәжірибелік қызметтерін зерделеу нәтижесінде олар ұйымдасқан қауымдастық емес, ұйымдасқан топтың қылмыстық істерімен жиі кездесетіні анықталды. Ұйымдасқан қылмыстық топқа қатысты жедел өңдеу және алдын ала тергеу жүргізу барысында олар қылмыстық топты саралау, қылмыстық іске қатысушы әр мүшенің қылмысқа қатысу деңгейін, сондай-ақ кінәсін анықтау бойынша қиындықтармен жиі кездеседі.

Ішкі істер органдары қызметкерлеріне ұсынып отырған Ұйымдасқан қылмыстық топты зерттеу бағдарламас (Әдістемелік ұсынымдар деуге болады) ұйымдасқан қылмыстық топпен күресте нәтижелі жұмыс жүргізуге мүмкіндік береді. Бағдарлама ұйымдасқан қылмыстылықпен күреске арналған көптеген арнайы әдебиетті зерделеу нәтижесінде құрылған жалпы өнім болып табылады. Оны ұйымдасқан қылмыстық топты жедел өңдеу барысында (қылмыстық істі қозғағанға дейін), сондай-ақ алдын ала тергеу кезінде де пайдалануға болады.

Аталған бағдарлама төрт бөлімнен тұрады. Бұл бөлімдерді жедел-тактикалық және анықтау жағдайына байланысты

бірінен соң бірін немесе бәрін қатар қолдануға болады. Алынған жауаптар бойынша ұйымдасқан қылмыстық топ туралы жалпыланған сипаттама алуға болады, ол өз кезегінде ПО бөлімшелері қызметінің тиімділігінің артуына мүмкіндік береді.

Ұйымдасқан қылмыстық топты зерттеу бағдарламасы:

1. Жалпы ережелер (ұйымдасқан қылмыстық топтың ұйымдасу және әрекет ету белгілерін айқындау):

- ұйымдасқан қылмыстық топ қашан, қайда, ненің негізінде құрылды, ұйымдастырушысы кім, ол қандай да бір қылмыстық қауымдастыққа кіре ме?

- ұйымдасқан қылмыстық топтың бірігу тәсілі қандай болды - барлық қатысушылары өз еркімен кірді ме, әлде еркіне қарсы тартылды ма, олай болса, қандай тәсілмен?

- ұйымдасқан қылмыстық топ қашаннан бері құрылды, қандай аумақта әрекет етті, қылмыстың қандай түрі бойынша мамандандырылған?

- қылмыстық топ қандай қылмысты қандай құрамда жасады?

- қылмыстық топтың құрамы, қатысушылар саны, құрамындағы өзгерістер, олардың себебі;

- ұйымдасқан қылмыстық топтың құрылымы, әр тұлғаның рөлі, кім не үшін жауап береді, қандай сұрақтарды (қару, көлік, байланыс, қылмыстық қол сұғу объектілерін іздеу, алиби ұйымдастыру, ұрланған мүлікті жасыру және өткізу) шешеді;

- ұйымдасқан қылмыстық топтың басшысы, оның жақын араласатын ортасы, кім топтың белсенді қатысушысы, кім екінші орындарда?

- ұйымдасқан қылмыстық топ мүшелері арасындағы байланысты кім орнайды?

- ұйымдасқан қылмыстық топ мүшелері қандай көлікті, байланыс құралдарын, қаруды қолданған, оларды сатып алу көздері қандай, олардың кейінгі тағдыры мен орны?

- ұйымдасқан қылмыстық топқа қатысушылары арасында қаржыны тарту қалай жүзеге асты?

- ұйымдасқан қылмыстық топтан шығу орын алды ма, олар қазір қайда, топ құрамынан шығу себептері, топ мүшелері топтан шығу ойларынан қалай арылып отырды?

- ұйымдасқан қылмыстық топ құқық қорғау органдарынан қорғанудың қандай шараларын қолданды, қандай шаралар жоспарланды?

- құқық қорғау органдарының қызметкерлерімен байланыс орнатылған ба? Олай болса, қандай деңгейде, кіммен және қандай түрде?

- ұйымдасқан қылмыстық топ мүшелерінің арасында жағымды немесе жаратпаушылық қатынастардың болуы, олардың себептері, шешу тәсілдері мен нәтижелері;

- ұйымдасқан қылмыстық топта жаза-лау және көтермелеу жүйесінің болуы. Кім және не үшін оларға тартылды, қандай түрде?

2. Қолбасшы (қолбасшының қылмыстық топта сайлануы):

- кім қылмыс жоспарын құрды, ұйымдасқан қылмыстық топ мүшелері арасында рөлдерді бөлді?

- кім қылмыс жасауда бастамашылық көрсетті, тосын жағдайларда ұйымдасқан қылмыстық топтың жоспарларын өзгертті?

- оларды ұстаған жағдайда қандай әрекет жасау керек екендігін кім ұсынды?

- кім қылмыстық жолмен табылған ақшаның ең үлкен сомасын алды, оны бөлді?

- ұйымдасқан қылмыстық топтың ішінде кімнің қылмыстық тәжірибесі, ұйымдастырушылық қабілеті бар, қолбасшы болуға бейім?

3. Қатысушылар (адамды ұйымдасқан қылмыстық топтың белсенді мүшесі ретінде анықтау):

- кім топқа өз еркімен кірді?

- кім қолбасшының сеніміне кіріп,

оның атынан ұйымдасқан топтың басқа мүшелерін басқарды?

- кім қылмыс жасау кезінде бастамашылық көрсетті?

- кім қолбасшының бұрынғы танысы, туысқаны, бұрын болған қылмыстық іске қатысушы, қағары болды?

4. Көмектесушілер (адамды ұйымдасқан қылмыстық топтың екінші кезектегі тұлғасы ретінде анықтау):

- кім ұйымдасқан қылмыстық топқа тартылды және қандай тәсілмен?

- кім көнгіш, бағынуға бейім?

- кім ұйымдасқан қылмыстық топтың қамтамасыз ету бойынша ең қарапайым жұмыс жасады?

- қылмыстық жолмен табылған қаражаттың аз мөлшерін кім алды?

- кім ұйымдасқан қылмыстық топтың әрекеттеріне ең аз қатысты?

Бұл бағдарлама (Әдістемелік ұсынымдар), оны жедел іздестіру қызметін жүзеге асыру барысында қолданғанда ұйымдасқан қылмыстық топтың белгілерін [3], оның

құрылымын, қатысушылар рөлдерінің бөлінуін, жеке тұлғалар қатынастарының психологиясын, жасырын жанжалдар мен қайшылықтарды анықтауға мүмкіндік береді. Бұл ақпараттарды білу Қазақстан Республикасында ұйымдасқан қылмысқа қарсы күресті ұйымдастыру тиімділігін арттырудың ең маңызды құрамдас бөлігі болып табылады.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1 Концентуальные основы развития государственной системы социальной профилактики правонарушений и предупреждения преступлений. - М., 1998. - С. 6.

2 Петров Э.И. Организация деятельности органов внутренних дел по предупреждению преступлений: учебник / под ред. проф. В.Д. Малкова, доцента А.Ф. Токарева. - М., 2000. - С. 22.

3 Гуреев М.С. Убийства на «разборках» (методика расследования). - СПб.: Питер, 2001. - С. 43.

РЕЗЮМЕ

Караулов К.А.,
Костанайская академия
МВД Республики Казахстан

ОРГАНИЗАЦИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОВД В БОРЬБЕ С ОРГАНИЗОВАННОЙ ПРЕСТУПНОСТЬЮ

В статье рассматриваются вопросы совершенствования деятельности ОВД в борьбе с организованной преступностью.

RESUME

Karaulov K.A.,
Kostanay academy of the IAM
of the Republic of Kazakhstan

ORGANIZATION THE IAB'S ACTIVITY IN THE COMBATING OF ORGANIZED CRIME

The article considers the questions of improving the IAB's activity in the combating of organized crime.

Р.К. Мухтабаева

К.Н. Мухтабаев

Костанайская академия МВД
Республики Казахстан

**К вопросу
об управленческой
политике в ОВД
Республики
Казахстан
(по материалам
Указа Президента
Республики
Казахстан
от 31 декабря
2013 года №720)**

Аннотация: В рамках продолжающегося реформирования правоохранительной системы Республики Казахстан важное значение имеет вопрос совершенствования управленческого аппарата правоохранительных органов. В перспективе планируется создание центрального банка данных кадрового потенциала, отбор в который будет производиться по интегральным показателям конкурентоспособности.

Ключевые слова: руководящий состав правоохранительных органов ОВД, послание Президента, концепция кадровой политики, государственная программа дальнейшей модернизации правоохранительных органов.

Существенный импульс и конкретику процессу правовой реформы придало Послание Президента Республики Казахстан - Лидера нации Нурсултана Назарбаева народу Казахстана «Стратегия «Казахстан-2050»: новый политический курс состоявшегося государства», в котором поставлена задача дальнейшего системного реформирования правоохранительных органов на основе специальной программы модернизации правоохранительной системы.

Послание Президента «Стратегия «Казахстан-2050»: новый политический курс состоявшегося государства» определило политику государства при формировании управленческого аппарата: «...Мы должны были окончательно избавиться от управленческих традиций административно-командной системы и создать современный и эффективный корпус управленцев. Мы должны: совершенствовать управленческий ресурс, и резервы для этого у нас есть» [1, 19].

В рамках продолжающегося реформирования всей правоохранительной системы Президентом дано указание разработать концепцию кадровой политики правоохранительных органов и программу дальнейшей модернизации правоохранительной системы.

31 декабря 2013 года подписан Указ «О мерах по дальнейшему развитию правоохранительной системы Республики Казахстан». Данным Указом была утверждена Государственная программа дальнейшей модернизации правоохранительной системы Республики Казахстан на 2014-2020 гг. и Концепция кадровой политики правоохранительных органов Республики Казахстан.

Одним из основных направлений дальнейшей модернизации правоохранительной системы является формирование высокопрофессионального управленческого корпуса. В 2012 году была проведена внеочередная аттестация сотрудников органов внутренних дел, по результатам которой 12,5 тысяч сотрудников были уволены, и обновилась одна треть высшего руководящего состава правоохранительных органов.

В перспективе, в целях эффективного использования кадрового потенциала будут нормативно определены единые стандарты проведения аттестации с учетом специализации службы, в том числе для определения категории сотрудника. Основными элементами категоризации сотрудника правоохранительного органа будут наличие управленческих качеств и организаторских способностей, склонность к работе по определенной сфере деятельности, а также научно-педагогической работе.

Создание центрального банка данных, включающего в себя информацию о резерве кандидатов на службу, сведения о подготовке, перемещении, увольнении сотрудников, наложении взысканий, поощрениях, обеспечит модернизацию кадровых подразделений, на основе новых научных подходов и инновационных технологий управления кадровыми процессами.

Будет внедрена инновационная система планирования кадров, основанная на учете потребности в руководящем составе, анализе состояния преступ-

ности, прогнозирования деятельности силовых органов, ориентированной на продвижение сотрудников, характеризующихся высокими показателями достижений и эффективности в работе. Будет введена система «интегральный показатель конкурентоспособности», которая должна вытеснить такое явление, как «протекционизм».

Одним из основных принципов кадровой политики определен принцип научности, который подразумевает, что реализация кадровой политики будет осуществляться на основе научно обоснованных методов работы с кадрами.

В связи с этим большое теоретическое и практическое значение имеет научная разработка алгоритма оценки и прогноза эффективности управленческой деятельности руководителей ОВД.

Планируется разработка модели профессиональных компетенций, позволяющих оценить соответствие профессионального уровня кандидата установленным требованиям при формировании кадрового резерва или при аттестации и ключевые показатели эффективности работы на конкретном участке.

В этих целях всесторонне изучен зарубежный опыт ряда стран СНГ, США, Сингапура, Германии, Великобритании, Польши и др.

К примеру, для решения этих задач российскими коллегами было проведено комплексное исследование, включающее теоретический анализ проблемы, концептуальную ее проработку, а также экспериментальную разработку новых психологических технологий оценки руководящих кадров ОВД, анализ служебно-профессиональной деятельности, оценку профессионально важных качеств, должностного соответствия, личностных качеств и результатов деятельности руководителей ОВД [3, с. 8].

По результатам исследования российскими учеными установлено, что системообразующим профессионально

важным качеством личности руководителя ОВД является профессионально-личностный потенциал. Профессионально-личностный потенциал включает в себя ценностно-мотивационные (служебно-профессиональная направленность), волевые черты характера (инициатива, самостоятельность, ответственность, нервно-психическая устойчивость), коммуникативные и организаторские способности, когнитивные (интеллектуальные способности), психолого-педагогическую подготовленность [3, с. 9].

При этом в своих исследованиях россияне опирались на результаты крупных исследовательских проектов, направленных на установление качеств личности успешного руководителя. Так, в Институте прикладных исследований (США) в течение 10 лет проводилось изучение служебных карьер 1500 руководителей, по итогам которого были выделены следующие наиболее профессионально значимые личностные качества: выраженная способность к стратегическому планированию; принятие оптимальных и своевременных перспективных решений о выделении и распределении работников и ресурсов; стремление увеличить число своих обязанностей за счет расширения масштабов деятельности или в результате перехода на работу более высокого уровня; умение принимать решения творчески и рационально в условиях повышенного риска; исключительная уверенность в собственных силах; стремление иметь значительные права и нести большую ответственность; смелое принятие решений, требующих определенных жертв; стремление к самообучению в контактах и общении; склонность к интуитивному предвидению и абстрактному анализу хода развития сложных процессов и критических ситуаций; отношение к работе как к главной ценности, в которую вкладываются все способности и силы; концентрация внимания на ре-

шении проблемы, а не на выявлении виновников; желание работать с подчиненными, которые не боятся риска и умеют принимать самостоятельные решения; личностное отношение к реализуемым идеям и результатам их внедрения [4, с. 367].

Президент в Послании одним из приоритетов при формировании управленческого аппарата определил: «Использование управленческих кадров с обширным международным опытом и знаниями даст двойной эффект: мы не только модернизируем менеджмент нашего производства, но и обучим наши отечественные кадры. Это – новая для нас практика... [1, с. 20].

В целях модернизации кадровой политики Государственной программой дальнейшей модернизации правоохранительной системы Республики Казахстан на 2014-2020 гг. планируется совершенствование международного сотрудничества по обмену опытом, подготовке и повышению квалификации специалистов. Будет реализовано расширение взаимодействия с правоохранительными органами зарубежных стран посредством развития и укрепления сотрудничества в рамках Шанхайской организации сотрудничества, Содружества Независимых Государств, Организации договора о коллективной безопасности, Таможенного союза и Единого экономического пространства.

В настоящее время Министерством внутренних дел РК проводится определенная работа в данном направлении. Так, за 2013 год курсы повышения квалификации за границей прошли 148 сотрудников органов внутренних дел Республики Казахстан, которые обучались в Турецкой Республике, Российской Федерации, Китае, Венгрии, Германии, Белоруссии, Саудовской Аравии, Японии, Узбекистане и Таджикистане. В рамках данного проекта 5 сотрудников Академии прошли обучение за границей

(Турецкая Республика - 1, Российская Федерация - 2, Китай – 2).

Таким образом, необходимо отметить, что данные программные документы, во-первых, являются начальным этапом реализации Послания Президента, а, во-вторых, являются основой для разработки нормативных правовых актов, направленных на дальнейшее совершенствование кадровой политики правоохранительных органов Республики Казахстан. Одним из предполагаемых результатов успешности реализации Концепции кадровой политики и Программы дальнейшей модернизации будет 100%-ое обеспечение в 2020 году прозрачности и объективности процессов отбора, аттестации и продвижения достойных кадров правоохранительных органов.

Подводя итоги вышеизложенного, считаем, что:

1) нет необходимости в проведении исследований в области разработки алгоритма оценки и прогноза эффективности управленческой деятельности руководителей ОВД. Даже при неглубоком анализе становится ясно, что множественные исследования и их результаты, проведенные в зарубежных странах, позволяют выбрать наиболее оптимальный вариант, который может быть взят за основу с учетом особенностей отечественной управленческой культуры;

2) целесообразно выделить в самостоятельный показатель оценки успешности руководителя умение управлять конфликтами. Так как конфликтные ситуации в ОВД, как правило, возникают не только внутри коллектива, но и с представителями общества. Компетентно-конструктивное разрешение «внешних» конфликтов позволит значительно улучшить и повысить доверие граждан к правоохранительным органам;

3) настоятельного пересмотра требует система обучения руководящих кадров ОВД Республики Казахстан. Считаем, что назрела необходимость создания Академии для подготовки руководящего состава правоохранительных органов Республики Казахстан. Причем данное учебное заведение должно быть не только центром подготовки и повышения квалификации специалистов, но и ведущим научно-исследовательским центром правоохранительных органов по разработке и/или адаптации современных достижений отечественной науки в таких областях, как практическая психология, педагогика, конфликтология, менеджмент управления, социология с привлечением специалистов международного уровня.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1 Стратегия «Казахстан-2050»: новый политический курс состоявшегося государства: Послание Президента Республики Казахстан - Лидера нации Нурсултана Назарбаева народу Казахстана // Каз. правда. - 2012. - 15 декабря.

2 О мерах по дальнейшему развитию правоохранительной системы Республики Казахстан: Указ Президента Республики Казахстан от 31 декабря 2013 года №720.

3 Жуков И.А., Мануйлов М.Г. Психологическая оценка управленческих кадров МВД России в период аттестации // <http://cyberleninka.ru/article/n/psihodiagnosticheskaya-otsenka-upravlencheskih-kadrov-mvd-rossii-v-period-attestatsii#ixzz2z8NU1iCD>.

4 Гайворонская И.Б. Психологическое прогнозирование эффективности управленческой деятельности руководителей ОВД // <http://cyberleninka.ru/article/n/psihologicheskoe-prognozirovanie-effektivnosti-upravlencheskoy-deyatelnosti-rukovoditeley-ovd#ixzz2z8LpnVOT>.

ТҮЙІН

Мухтабаева Р.К., Мухтабаев К.Н.,
Қазақстан Республикасы ІІМ
Қостанай академиясы

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ПО
БАСҚАРУ САЯСАТЫ МӘСЕЛЕСІНЕ
(Қазақстан Республикасы
Президентінің 2013 жылғы
31 желтоқсандағы №320 Жарлығы
материалдары бойынша)

Мақалада Қазақстан Республикасы құқық қорғау органдары кадрлар әлеуетін реформалау бойынша сұрақтар қарастырылады.

RESUME

Muhtabaeva R.K., Muhtabaev K.N.,
Kostanay academy of IAM
of the Republic of Kazakhstan

ON THE MANAGEMENT POLICIES
IN IAB OF THE REPUBLIC
OF KAZAKHSTAN
(based on the Decree of the President of
the Republic of Kazakhstan
from December 31, 2013 №720)

The article is devoted to some questions of reforming the staff in the legislation system of the Republic of Kazakhstan.

А.Б. Ақылбекова
құқық магистрі
Қазақстан Республикасы
ІІМ Қостанай академиясы

Қазақстан Республикасы Конституциясына сәйкес адам құқықтарының танылуы

Аңдатпа. Мақалада Қазақстан Республикасының Конституциясына сәйкес адам құқықтарының танылуы туралы сұрақтар қарастырылған. Адам құқығы – бұл заңда көрсетілген саладағы мемлекет белгілеген және кепілдік беретін адамның мүмкіндіктері мен өкілеттіктері. Адам құқығы мен бостандығы адамның құқықтық мәртебесін белгілейтін, оның жағдайын бекітетін, жеке тұлғалар арасындағы өзара қарым-қатынасты, адамның және мемлекеттің қатынастарын бекітетін халықаралық және ұлттық нормаларының жүйесін білдіреді.

Түйін сөздер: құқық, бостандық, адам құқығы, адам бостандығы, табиғи құқықтар, әлеуметтік құқықтар.

Құқық – адам бойына енгізілген өзіндік құндылық, ал **бостандық** – бұл өз құқықтарын жүзеге асыру мүмкіндігі.

Адам құқығы - конституциялық құқықтың маңызды институты. Ол мемлекет ішіндегі құқық, сондай-ақ халықаралық құқық саласында ХХ ғасырдың ІІ-жартысында ерекше дамып, адамзат құқығының дамуындағы елеулі қорытындыларының бірі болып табылды. Қазіргі заманғы халықаралық стандарттарға мемлекеттің саяси және құқықтық жүйесінің сәйкес екендігінің көрсеткіші ретінде ол қазіргі қоғамның күрделі жағдайында адамның лайықты қауіпсіз өмір сүруін қамтамасыз етуге арналған.

Адам құқығының мәселесі – қазіргі заманның маңызды және өзекті мәселелерінің бірі. Оның ұлттық және ғаламдық сипаты бар.

Адам құқығы мен бостандығын тану және оны сақтау жеке елдерде, сондай-ақ бүкіл әлемде қауіпсіздікті нығайтып, қарым-қатынастардың тұрақтылығын арттырады. Халықаралық құқық мойындаған адам құқығына кепілдік беретін нормалар ұлттық заңдарда негізгі ретінде конституциялық деңгейге жатады. Конституция қазіргі заманғы демократиялық мемлекеттің

құқықтық жүйесінде айрықша орын алады және құқықтық мемлекеттің қажетті белгілерінің бірі болып табылады [1]. Конституцияның болуы - заңдылықтың, құқық тәртібінің және билік институтының тұрақтылығының міндетті шарты.

Құқық ұғымында адам әр түрлі әлеуметтік қатынастарға түседі. Қарым-қатынас нәтижесінде адамдар арасында өзара әрекеттестік қалыптасады, түсіністік пайда болады, қамқорлық жасау және көмек беру жүзеге асады. Қоғамдық қатынастар әлеуметтік нормалар арқылы реттеледі, олардың арасында құқық нормалары ерекше орын алады. Құқық нормалары заңдар мен нормативтік құқықтық актілерде көрініс табады. Жалпы азаматтық құндылықтар және әділеттілік, ізгілік, теңдік, бостандық идеялары құқықтың негізі болып табылады. Құқық дегеніміз - мемлекет арқылы қамтамасыз етілетін, әділеттілік туралы адамдардың көзқарастарынан көрініс табатын, жалпыға бірдей міндетті нормалардың жиынтығы.

Құқықтың мәні Конституцияда және басқа да заңдарда бекітіліп, оның тиянақталған түп қазық бастауларында, негізгі принциптерінде ашылады. Оған саяси билік халықтың атынан жүзеге асуы, меншіктің дамуы, қорғалуы және олардың субъектілерінің теңдігі, демократизм, гуманизм жатады.

Халықаралық құжаттарда және қазақстандық заңдарда мынадай екі ұғым қолданылады: «адам құқығы» және «адам бостандығы». Заң тұрғысынан адам құқығы мен адам бостандығының бір-бірінен айырмашылығы жоқ. Дегенмен, белгілі бір өзгешеліктері бар. Мұны осы екі ұғымның анықтамаларын салыстыра отырып байқауға болады.

Бостандық - елдің ішкі және сыртқы саясаты саласында әлеуметтік субъектілердің (жеке адамның, топтардың, қоғамдық-саяси, ұйымдардың, т.б.) өз мақсаттары мен мүдделеріне орай әрекет жасау еркіндігі, құқықтық мүмкіндіктер аясы.

Адам бостандығы – бұл мемлекеттің араласуы тиіс емес қызмет саласы. Ол тек құқықтық нормалар арқылы солардың шеңберінде адамның өз қалауы бойынша іс-әрекет етуін белгілейді. Мұндайда мемлекет нақты адамның бостандығына араласпауы тиіс, сондай-ақ мемлекет бұл бостандықтардың басқа тұлғалардың араласуынан қорғауды қамтамасыз етуі тиіс.

Адам құқығы - заңда көрсетілген саладағы мемлекет белгілеген және кепілдік беретін адамның мүмкіндіктері мен өкілеттіктері. «Адам бостандығы» терминіне қарағанда, «адам құқығы» терминінің аясында адам қызметінің нақты бағыты бекітіледі. Мемлекет заңда көрсетілген салада адамның іс-әрекеттерінің заңдылығымен қамтамасыз етуге және қорғауға міндеттеме қабылдайды. Адам құқығы және бостандығы адамның құқықтық мәртебесін белгілейтін, оның жағдайын бекітетін, жеке тұлғалар арасындағы өзара қарым-қатынасты, адамның және мемлекеттің қатынастарын бекітетін халықаралық және ұлттық нормаларының жүйесін білдіреді. Адам құқығының және бостандығының объективті түрдегі анықтамасы осындай. Субъективті түрде адам құқығы мен бостандығы нақты тұлғаға тиесілі құқықтық нормалармен көзделген мүмкіншілік пен мемлекет қорғайтын іс-әрекет ретінде анықталады.

Адам құқығы табиғи қасиетке ие және жеке адамнан ажырамайды, олар аумақтық немесе ұлттық шеңбермен шектелмейді, халықаралық құқықтық реттеу және қорғау объектісі болып табылып, мемлекеттің заң актілерінде бекітілгеніне қарамастан тәуелсіз болып табылады. Олар адамды сипаттап және оның қалыпты өмір сүруіне қажетті жалпы әрі негізгі өкілеттіктері болады. Адам құқығы мемлекеттің нақты заң актілерінде белгіленген жағдайда, олар осы мемлекет азаматының құқықтары болып табылады.

Азаматтық құқық қоғамның және

мемлекеттің даму барысында пайда болған және жасалған табиғи өкілеттіктерінің мемлекеттік нормативтік құқықтық актілерінде көрініс табады. Азаматтық құқық міндетті түрде конституциялар мен басқа заң актілерінде белгіленеді және мемлекет оны жария етіп, қорғалуын қамтамасыз етеді. Олар адамның мемлекеттік ұйымдасқан қоғамдастық мүшесі екендігін білдіреді. Бұл екі құқық санаты әдетте бір тұрғыдан еске алынады, дегенмен олардың мазмұны бірдей емес. Қай жерде туғанына, қай елдің азаматы екендігіне, сол елде тұратындығына немесе тұрмайтындығына қарамастан адам құқығы негізгі болып табылады және ол барлық адамдарға тән, сондықтан азаматтық құқық белгілі бір мемлекеттегі адамның сол мемлекетте тұрғандығына байланысты бекітілген құқықтарын кіргізеді. Әрбір азамат қандай да болмасын мемлекетте жалпыға бірдей адам құқықтарына және осы мемлекет мойындаған азаматтық барлық құқықтардың жиынына ие [2]. Сондықтан құқықтар мен бостандықтардың екі тобын біріктіретін «азаматтық құқықтар және бостандықтар» термині заңды болып табылады. Бұл құқықтар мен бостандықтар адамның негізгі құқықтық мәртебесін білдіреді. Олардың көпшілігі абсолюттік сипатта, яғни тек қана ажыратқысыз болып табылмайды, сонымен қатар олар шектелуге жатпайды.

Қазақстан Республикасы Конституциясының 1-бабында «Қазақстан Республикасы өзін демократиялық, зайырлы, құқықтық және әлеуметтік мемлекет ретінде орнықтырады, оның ең қымбат қазынасы – адам және адамның өмірі, құқықтары мен бостандықтары» және Конституцияның 12-бабының 2-тармағында: «Адам құқықтары мен бостандықтары әркімге тумасынан жазылған, оларды ешкім айыра алмайды, заңдармен, өзге де нормативтік құқықтық актілердің мазмұнымен қолданылуы осыған орай анықталады» [3], - деп бекітілген.

Адам құқықтары мен бостандықтары

Қазақстан Республикасының Конституциясына сәйкес танылады және оларға кепілдік беріледі. Адам құқықтары табиғи және әлеуметтік болып екіге бөлінеді. Табиғи құқықтар – адамның тіршілік етуінен туындайды (мысалы: өмір сүру, еркіндікке жету, жеке басына тиіспеушілік, т.б). Әлеуметтік құқықтар – адамның мемлекетпен өзара әрекеттесу процесінде пайда болады (мысалы: білім алу, еңбек ету бостандығына, бақытты өмір сүруге, азаматтық алуға, еркін тұрып жүруге құқылы) [4].

Ата заңда құқықтық мемлекеттің қалыптастырылу бағыттары, азаматтардың құқықтары мен бостандықтары, соның ішінде жеке адамның жан-жақты еркіндігі, идеологиялық және саяси әр алуандығы (сөз және шығармашылық бостандығы, саяси партиялар мен бұқаралық партиялар, сондай-ақ бұқаралық қозғалыстар бірлестігін құру еркіндігі), халық билігін жүзеге асыратын демократиялық амалдар, экономикалық қатынастардың қызмет етуі әлемдік талаптарға сәйкестендірілген. Оның нормалары тұрақты, жалпы мәнде ұзақ жылдарға бейімделіп тұжырымдалған. Мәселен, қазіргі заманғы халықаралық құқықта адам құқығына қатысты тұтастай құқықтық актілер кешені қалыптасты. Халықаралық құқық нормалары нақты мемлекеттегі адам құқығын тікелей реттемейді. БҰҰ Жарғысы (1-баптың 3-тармағы) мемлекетті, оның аумағында тұратын барлық адамдарды, қандай да болсын кемсітуге жол бермеуге, негізгі құқықтары мен бостандықтарын қамтамасыз етуге міндеттейді. БҰҰ шеңберінде осы мәселе бойынша Адам құқықтарының жалпыға бірдей декларациясы (1948), Адамдардың экономикалық, әлеуметтік және мәдени құқықтары туралы, Адамдардың азаматтық және саяси құқықтары туралы (1966), Балалар құқығы декларациясы (1959), Әйелдердің саяси құқығы туралы конвенция (1954) және басқа да бірқатар құжаттар қабылданды. Алайда адам құқығы азаматтың құқығынан ерекшеленеді, өйткені мемлекет азаматқа

мейлінше кең құқықтар мен бостандықтар беріп, мемлекеттің өз азаматтарына деген ерекше қатынастарына орай оған айрықша міндет жүктейді. Конституциялық Кеңес – Қазақстан Республикасының 1995 жылы бүкілхалықтық дауыс беруі арқылы қабылданып, Конституциясы күшіне енгеннен кейін құрылған, еліміздің барлық аумағында Ата Заңның үстемдігін және мызғымастығын қамтамасыз ететін, тәуелсіз мемлекеттік орган. Бұл органның Ата Заңның тұрақтылығы мен елімізде конституциялық заңдылықтың дамуына, адам және азаматтың құқықтары мен бостандықтарының баянды болуына қосқан үлесі айтарлықтай мол. Конституциялық Кеңес өзіне Ата Заң арқылы берілген өкілеттіктердің шеңберінде әрқилы дауларды конституциялық ретке келтіріп, билік тармақшалары немесе өзге де мемлекеттік органдардың арасындағы, сырт көзге қарағанда шешімі жоқтай көрінген тартыстарды конституциялық-құқықтық жүйеге келтіріп отырды. Конституциялық Кеңес өз қызметін жүзеге асыру кезінде саяси және өзге де себептерді негізге алмай тек қана құқықтық қағидаларды басшылыққа ала отырып, қорытынды шешімдер шығаратын орган.

Конституцияның 78-бабының талаптарына сәйкес республика соттары Ата Заңында баяндалған адамның және азаматтың құқықтары мен бостандықтарына нұқсан келтіретін заңдар мен өзге де нормативтік құқықтық актілерді қолдануға

құқылы емес. Егер сот қолдануға тиісті заң немесе өзге де нормативтік құқықтық акт Конституцияда баяндалған адамның және азаматтың құқықтары мен бостандықтарына нұқсан келтірді деп тапса, іс жүргізуді тоқтата тұрып, осы актіні конституциялық емес деп тану туралы ұсыныспен Конституциялық Кеңеске жүгінуге міндетті.

Тақырыптың зерттелу маңыздылығы өте зор, өйткені әр мемлекет халықтан басталады, әр халық отбасынан басталады, ал әр отбасы адамнан басталады.

Адам құқығы - бұл жеке адамның өмірін, адам қасиеттері мен қоғамдық өмірдің барлық саласындағы іс-әрекет бостандығын қамтамасыз ететін табиғи мүмкіндіктер.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1 Абельдинов А. Конституционно-правовой статус человека и гражданина // Политика. - 1996. - №7.

2 Мемлекет және құқық негіздері: оқулық / құраст. Е. Баянов. – Алматы: Жеті жарғы, 2001. – 624 б.

3 Ашитов З.О., Ашитов Б.З. Қазақстан Республикасының құқық негіздері: оқу құралы. – Алматы: Жеті жарғы, 2003. – 296 б.

4 Қазақстан Республикасының Конституциясы: 1995 жылғы 30 тамызда қабылданғын. – Алматы: ЖШС «Издательство «Норма-К», 2001. - 44 б.

РЕЗЮМЕ

Акылбекова А.Б., магистр
правоохранительной деятельности
Костанайская академия МВД
Республики Казахстан

О ПРИЗНАНИИ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА КОНСТИТУЦИЕЙ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

В статье автор рассматривает вопросы признания прав человека в Конституции Республики Казахстан.

RESUME

Akylbekova A.B.,
master of law-enforcement activity,
Kostanay academy of the IAM
of the Republic of Kazakhstan

AT CONFESSION OF HUMAN RIGHTS BY THE CONSTITUTION OF REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

The author considers the questions about recognition of human rights in the Constitution of the Republic of Kazakhstan.

Д. Калкаманулы
магистр юридических наук
Костанайская академия
МВД Республики Казахстан

Административные правонарушения, посягающие на общественный порядок и общественную безопасность

Аннотация: В статье раскрывается понятие административного правонарушения. Дается понятие явления административного правонарушения, посягающего на общественный порядок.

Ключевые слова: охрана общественного порядка, общественная безопасность, органы внутренних дел, органы национальной безопасности, оперативно-розыскная деятельность.

Охрана общественного порядка и обеспечение общественной безопасности являются одним из важнейших направлений деятельности правоохранительных органов Казахстана. При осуществлении этой охранительной функции государством в условиях формирования в Казахстане гражданского общества необходимо создать благоприятные условия для реализации личностью своих прав, свобод и законных интересов. На межгосударственном уровне создана достаточно прочная международно-правовая база, позволяющая компетентным органам государства осуществлять борьбу с правонарушениями и преступлениями, посягающими на общественный порядок и безопасность.

Законом РК «Об органах внутренних дел» охрана общественного порядка и обеспечение общественной безопасности определяются как одна из основных задач органов внутренних дел, которая требует от сотрудников высокого профессионализма, умений и навыков ориентироваться в экстремальной обстановке, принимать правильные решения.

По Закону РК «Об органах национальной безопасности» органы национальной безопасности являются составной частью сил обеспечения безопасности Казахстана, в пределах предоставленных им полномочий обеспечивая безопасность личности, общества и государства. Деятельность органов национальной безопасности осуществляется по следующим основным направлениям:

контрразведывательная деятельность; борьба с преступностью [1].

Законом РК «Об оперативно-розыскной деятельности в РК» определены задачи оперативно-розыскной деятельности:

- выявление, предупреждение, пресечение и раскрытие преступлений, а также выявление и установление лиц, их подготавливающих, совершающих или совершивших;

- осуществление розыска лиц, скрывающихся от органов дознания, следствия и суда, уклоняющихся от наказания, а также без вести пропавших;

- добывание информации о событиях или действиях, создающих угрозу государственной, военной, экономической и экологической безопасности Казахстана.

Таким образом, условием существования формирующегося в Казахстане гражданского общества является обеспечение безопасности граждан, государства и общества в целом.

Безопасность - это состояние защищенности жизненно важных интересов личности, общества и государства от внутренних и внешних угроз. Защищенность, таким образом, суть общественной безопасности.

Законом Республики Казахстан «О национальной безопасности» к основным объектам безопасности отнесены:

- личность - ее права и свободы;
- общество - его материальные и духовные ценности;

- государство - его конституционный строй, суверенитет и территориальная целостность.

Основным субъектом обеспечения безопасности является государство, которое в соответствии с действующим законодательством обеспечивает безопасность каждого гражданина на территории Казахстана и за его пределами.

Основными принципами обеспечения безопасности являются:

- законность;

- соблюдение баланса жизненно важных интересов личности, общества и государства;

- взаимная ответственность личности, общества и государства по обеспечению правопорядка;

- интеграция с межгосударственными системами безопасности.

Безопасность в ее современном состоянии может быть разделена на три вида: техническая безопасность, экологическая безопасность и социальная безопасность.

Надо сказать, что к такому понятию, как социальная безопасность, был проделан долгий путь. Действующее законодательство впервые определяет само понятие социальной безопасности как состояния защищенности жизненно важных интересов личности, общества и государства от внутренних и внешних угроз. Только в новом КоАП РК законодатель наряду с термином «общественный порядок» закрепил термин «общественная безопасность».

В условиях происходящих в стране социально-экономических перемен, сопровождающихся расширением демократии и гласности, необходимостью укрепления законности, особую актуальность приобретает обеспечение правопорядка на улицах и в других общественных местах городов, поселков и других населенных пунктов.

В целях обеспечения охраны общественного порядка при производственных авариях, катастрофах, стихийных бедствиях и других чрезвычайных обстоятельствах, при групповых антиобщественных проявлениях, массовых беспорядках, проведении мероприятий по розыску и задержанию вооруженных преступников привлекаются специальные подразделения. В обычных условиях эти подразделения привлекаются в районы со сложной оперативной обстановкой.

По нашему мнению, общественная безопасность не может рассматривать-

ся в отрыве от охраны общественного порядка и наоборот. Эти понятия взаимосвязаны и взаимозависимы. Осуществляемая органами внутренних дел охрана общественного порядка не может осуществляться в отрыве от обеспечения общественной безопасности, входящей составной частью в понятие национальной безопасности.

Под общественным порядком в отечественной юридической литературе понимается определенное качество (свойство) системы общественных отношений, состоящее в такой упорядоченности социальных отношений, которое ведет к согласованности и ритмичности общественной жизни, беспрепятственному осуществлению участниками общественных отношений своих прав и обязанностей и защищенности их интересов, общественному и личному спокойствию.

Корнев А.П. интерпретирует общественный порядок как систему общественных отношений, закрепленную нормами права, морали и правилами общежития, определяющую права и обязанности участников этих отношений, призванную обеспечить жизнь, неприкосновенность, честь, достоинство и иные права граждан, охрану государственного и общественного имущества, спокойствие в общественных местах, поддержание необходимых условий для нормального функционирования предприятий, организаций и должностных лиц [2].

По мнению М.И. Ерошкина и ряда других ученых-юристов, под охраной общественного порядка следует понимать проведение государственными органами в тесной связи с общественностью разнообразных мер по обеспечению неприкосновенности граждан, защите их прав и законных интересов, народного достоинства, по созданию обстановки спокойствия, нормальных условий для работы государственных, общественных предприятий, организаций и учрежде-

ний.

По нашему мнению, под охраной общественного порядка следует понимать общественно-политическую и правовую категорию, выраженную в виде совокупности правовых норм, мер и средств государства и общества, направленных на поддержание и обеспечение режима законности в общественных местах, защиту прав и свобод личности, имущества, чести и достоинства, интересов государства и общества в целом, с целью сохранения порядка, общественного спокойствия, нормального функционирования предприятий, учреждений и организаций, транспорта, средств коммуникаций и устранения причин и субъектов, их дестабилизирующих.

Сохранить стабильность в обществе, обеспечить надлежащий порядок и общественную безопасность призваны, в первую очередь, правоохранительные органы и Вооруженные Силы Казахстана, находящие поддержку, одобрение и помощь граждан и общества в целом, а также различные негосударственные общественные объединения и органы местного самоуправления, которые должны быть в этом заинтересованы.

Основными причинами нарушений общественного порядка в обществе, по нашему мнению, являются: социально-экономические условия (низкий уровень жизни, проблемы межнациональных отношений, деление общества на очень богатых и очень бедных), политическая нестабильность в обществе, нигилизм по отношению к государству и праву, ограниченная правовая культура населения страны, несовершенство законодательства, издержки деятельности правоохранительных органов, отсутствие действенного механизма реализации конституционной ответственности государства перед личностью и обществом. Все эти причины в той или иной мере влияют не только на эффективность охраны общественного порядка и обеспечение общественной

безопасности на территории Казахстана, но и на процесс формирования гражданского общества.

Как мы уже указывали, правонарушения, посягающие на общественный порядок и общественную безопасность, помещены в КоАП РК и содержат множество составов. Перечислим их:

- 1) мелкое хулиганство;
- 2) нарушение установленного порядка организации либо проведения собрания, митинга, демонстрации, шествия или пикетирования;
- 3) демонстрирование фашистской атрибутики или символики;
- 4) нарушение требований пожарной безопасности;
- 5) нарушение требований режима чрезвычайного положения;
- 6) невыполнение норм и правил по предупреждению и ликвидации чрезвычайных ситуаций;
- 7) нарушение правил гражданской обороны;
- 8) нарушение правил производства, продажи, коллекционирования, экспонирования, учета, хранения, ношения или уничтожения оружия и патронов к нему;
- 9) установка на гражданском или служебном оружии приспособления для бесшумной стрельбы или прицела (прицельного комплекса) ночного видения;
- 10) незаконное изготовление, продажа или передача пневматического оружия;
- 11) нарушение сроков регистрации (перерегистрации) оружия или сроков постановки его на учет;
- 12) пересылка оружия, нарушение правил перевозки, транспортирования или использования оружия и патронов к нему;
- 13) стрельба из оружия в неотведенных для этого местах;
- 14) нарушение правил сертификации оружия и патронов к нему;

15) продажа механических распылителей, аэрозольных и других устройств, снаряженных слезоточивыми или раздражающими веществами, электрошоковыми устройствами либо искровыми разрядниками, без соответствующей лицензии;

16) незаконная частная детективная или охранный деятельность;

17) нарушение пропускного режима охраняемого объекта;

18) блокирование транспортных коммуникаций;

19) нарушение особого режима в закрытом административно-территориальном образовании;

20) распитие алкогольной и спиртосодержащей продукции либо потребление наркотических средств или психотропных веществ в общественных местах;

21) появление в общественных местах в состоянии опьянения;

22) появление в состоянии опьянения несовершеннолетних, а равно распитие ими алкогольной и спиртосодержащей продукции, потребление ими наркотических средств или психотропных веществ в общественных местах;

23) нарушение правил производства, хранения, продажи и приобретения специальных технических средств, предназначенных для негласного получения информации;

24) незаконное использование специальных технических средств, предназначенных для негласного получения информации, в частной детективной или охранный деятельности;

25) самовольное оставление места отбывания административного ареста;

26) самовольное прекращение работы как средство разрешения коллективного или индивидуального трудового спора;

27) невыполнение в зоне проведения контртеррористической операции законного распоряжения лица, проводящего указанную операцию.

Даже при первоначальном ознакомлении с перечнем данной группы правонарушений очевидно, что законодатель сместил акценты: перечень правонарушений, где в качестве объекта посягательства выступают общественный порядок и общественная безопасность, существенно расширился.

Рассмотрим в качестве примера мелкое хулиганство, то есть нецензурная брань в общественных местах, оскорбительное приставание к гражданам или другие действия, демонстративно нарушающие общественный порядок и спокойствие граждан, - влечет наложение штрафа в размере от трех до десяти месячных расчетных показателей либо административный арест на срок до десяти суток.

С объективной стороны, мелкое хулиганство представляет собой действие, нарушающее порядок и спокойствие граждан. Такими действиями являются, в частности, нецензурная брань в общественных местах и оскорбительное приставание к гражданам. Перечень таких действий этим не исчерпывается, что подчеркивается словами статьи: «... другие действия, демонстративно нарушающие общественный порядок и спокойствие граждан».

Хулиганством может быть нарушен общественный порядок в любой сфере жизни и деятельности граждан: на производстве, в быту, в культурно-просветительных учреждениях; в любом месте нахождения людей: на улицах, в квартирах, в лесу и т.д.

Обычно мелкое хулиганство совершается при непосредственном присутствии людей, ибо именно в такой обстановке нарушителю удастся в наибольшей мере

продемонстрировать свое неуважение к обществу. Однако для наличия состава указанного проступка признак публичности необязателен. Мелкое хулиганство будет иметь место и в том случае, когда лицо сделало непристойные надписи на заборе в отсутствие людей или когда ночью демонстративно нарушается покой спящих людей.

С субъективной стороны, мелкое хулиганство характеризуется умыслом, обычно прямым. Лицо сознает, что его действия противоправны, оно предвидит, что в результате их совершения будут нарушены общественный порядок и спокойствие граждан, и желает этого. Но возможны случаи, когда нарушитель не желает этого, но сознательно допускает. В таких случаях мелкое хулиганство совершается с косвенным умыслом. Элементом субъективной стороны мелкого хулиганства является мотив удовлетворения индивидуальной потребности самоутверждения путем игнорирования достоинства других людей. Субъектом мелкого хулиганства может быть лицо, достигшее 16-летнего возраста.

Основаниями для применения в качестве меры взыскания административного ареста являются, например, совершение наряду с мелким хулиганством другого серьезного административного правонарушения, к примеру, совершение в прошлом хулиганских действий.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Об органах национальной безопасности: Закон Республики Казахстан от 21 декабря 1995 года.

2. Коренев А.П. Административное право Казахстана. – М.: «Юрист», 2001. – 390 с.

ТҮЙІН

Калкаманулы Д.,
заң ғылымдарының магистрі
Қазақстан Республикасы ІІМ
Қостанай академиясы

**ҚОҒАМДЫҚ ТӘРТІП ПЕН
ҚОҒАМДЫҚ ҚАУІПСІЗДІККЕ
ҚОЛ СҰҒАТЫН ӘКІМШІЛІК ҚҰҚЫҚ
БҰЗУШЫЛЫҚТАР**

Мақалада әкімшілік құқық бұзушылық ұғымы түсіндіріледі. Қоғамдық тәртіпке қол сұғатын әкімшілік құқық бұзушылық ұғымы беріледі.

RESUME

Kalkamanuly D.,
master of law,
Kostanay academy of IAM
of the Republic of Kazakhstan

**ADMINISTRATIVE OFFENSES
ENCROACHING ON THE PUBLIC
PEACE AND PUBLIC SAFETY**

The article reveals the notion of administrative offenses and gives the notion of administrative offenses encroaching on the public peace.

В.И. Юзупчук

Костанайская академия
МВД Республики Казахстан

Перспективные направления правового регулирования оперативно- розыскной деятельности

Аннотация. В статье рассмотрены условия правового регулирования оперативно-розыскной деятельности в целях совершенствования законодательства, и предложены пути их решения.

Ключевые слова: оперативно-розыскная деятельность, модернизация правоохранительной системы, уголовно-процессуальное право, кодификация, унификация.

В целях реализации совершенствования законодательства и повышения качества работы всех правоохранительных органов Указом Президента Республики Казахстан утверждена Программа дальнейшей модернизации правоохранительной системы Республики Казахстан на 2014-2020 годы и одобрена Концепция кадровой политики правоохранительных органов Республики Казахстан.

Данное направление работы нашло свое отражение в Послании Главы государства от 17 января 2014 года как одно из направлений реализации Стратегии «Казахстан - 2050» [1].

Глава государства в Послании народу Казахстана определил основные приоритеты развития нашей страны. Президент прямо сказал, что Казахстан должен стать одной из самых безопасных и комфортных для проживания людей стран мира. Мир и стабильность, справедливое правосудие и эффективный правопорядок - это основа развития страны.

Оперативно-розыскная деятельность является объективно необходимой социальной функцией государства, неотъемлемой частью уголовно-правовой политики борьбы с преступностью, которая выражается в нормах оперативно-розыскного законодательства.

Роль оперативно-розыскной деятельности значительна и будет постоянно возрастать, а эффективность ее деятельности имеет необходимую, общую и устойчивую зависимость от степени развития научных положений, на основе

которых вырабатываются законодательные предложения и рекомендации по ее совершенствованию. Главная социальная функция всех этих мер – содействие борьбе с преступностью [2].

С момента принятия Закона РК «Об ОРД» оперативно-розыскная теория и практика накопили значительный опыт по их реализации в борьбе с преступностью и обеспечении национальной безопасности. Создана обширная ведомственная и межведомственная нормативная база по применению норм оперативно-розыскного законодательства [3].

Но жизнь не стоит на месте. В условиях реформирования всей правоохранительной системы требуется поиск новых подходов в правовом регулировании ОРД.

Можно выделить несколько направлений решения этой проблемы:

- совершенствование действующего Закона РК «Об ОРД»;

- включение норм Закона РК «Об ОРД» самостоятельными разделами в проект нового УПК РК;

- разработка проекта Оперативно-розыскного кодекса РК.

Эффективность применения любого закона во многом зависит от его качества, проработанности содержащихся в них норм, полноты и адекватности отражения всех аспектов предмета регулирования.

Оперативно-розыскное законодательство ввиду его молодости в сочетании с объективной сложностью регулируемых им общественных отношений, как показала практика применения Закона РК «Об ОРД», не лишена существенных недостатков. Основные из них сводятся к пробельности правового регулирования и декларативности ряда норм, их несогласованности с нормами других отраслей законодательства, противоречивости отдельных предписаний, нечеткости формулировок [4].

В качестве отдельных аргументов в пользу целесообразности разработки и

принятия нового закона об ОРД усматриваются следующие обстоятельства:

- изменения в концептуальных подходах к форме государственного управления, включая отделение дознания и следствия от суда, акцентуализации деятельности органов прокуратуры на осуществление надзорной функции;

- синтетический характер Закона РК «Об ОРД» не позволяет говорить о наличии достаточных правовых условий для признания самостоятельности оперативно-розыскного (оперативно-сыскного) права.

Совокупность отраслевых признаков, которые могут быть приняты во внимание, свидетельствуют о том, что современное оперативно-розыскное законодательство более всего тяготеет к уголовно-процессуальному праву.

Законодательство ОРД отражает служебную роль по отношению к уголовно-процессуальному законодательству, соответственно оперативно-розыскная деятельность также играет служебную роль по отношению к уголовному процессу как виду юридической деятельности [4].

Признание уголовно-процессуального права в качестве материнской отрасли по отношению к оперативно-розыскным правоотношениям имеет методологическое значение при решении вопроса о структуре и системе вновь кодифицируемого закона, как кодекса об оперативно-розыском процессе.

Очевидно, что правовые категории, обслуживающие нужды и запросы материнской отрасли права, являются той благодатной средой, на основе которой будут развиты, углублены и детализированы правовые предписания в новых условиях, учитывающих особенности ОРД [5].

В связи с проблемой, возникающей в связи с кодификацией правоотношений в ОРД, возможны пути усовершенствования законодательства об ОРД:

- проведение глубокой аналитико-ревизионной работы по систематизации ведомственных нормативных актов, регулирующих ОРД, с последующим упразднением актов, потерявших свою актуальность;

- во взаимосвязи с вышеприведенным направлением снятие грифа секретности с тех актов, которые могут быть легализованы в соответствии с действующими в этой части правилами;

- формирование и принятие нового закона об оперативно-розыскной деятельности, в котором учесть современное состояние национального права в части, имеющей отношение к ОРД, а также социальные запросы, удовлетворение которых возможно осуществить в рамках вновь принимаемого закона [6].

Однако это видение усовершенствования законодательства не является единственным. Ряд казахстанских исследователей полагают, что необходимо усовершенствовать действующий Закон, а не законодательство об ОРД в целом.

Этой позиции придерживаются Б.А. Абдрахманов, Ж. Успанов, Н.М. Пакирдинов и др.

Закон об ОРД регулирует только оперативно-розыскные отношения. А то, что принято называть характер закона об ОРД синтетическим, связано с тем, что в данном законе сочетаются нормы материальные, так и процессуальные.

Исключить признак синтетизма (или, как утверждают Б. Абдрахманов, Е. Каймульдинов, Ж. Успанов, - комплексности) можно только путем дифференциации материальных и процессуальных норм в рамках соответствующих кодексов. Отдельные изменения и дополнения, вносимые в действующий Закон об ОРД, не смогут нивелировать весь комплекс накопившихся проблем и носят характер паллиатива, который, как известно, приносит только временный эффект и не содержит в себе кардинального решения актуальных задач [6].

Дифференцированная регламентация процедур в сфере ОРД, отвечающая всем требованиям системы и структуры национального права, возможна при условии признания целесообразности разработки и принятия кодифицированного закона об оперативно-розыскной деятельности.

Методологически главным для формирования кодифицированного закона об оперативно-розыскной деятельности является установление отраслевой принадлежности в целом такого законодательства. Гарантии в виде правовых механизмов или отдельных процедур применительно к ОРД с наибольшей эффективностью могут быть сконструированы в рамках отрасли права. В данном случае – уголовно-процессуального.

Признание законодательства об ОРД источником уголовно-процессуального права определяет характер и содержание концептуально значимых положений в структуре вновь формируемого законодательства об ОРД.

Признание уголовно-процессуального права в качестве материнской отрасли по отношению к оперативно-розыскным правоотношениям имеет методологическое значение при решении вопроса о структуре и системе вновь кодифицируемого закона об оперативно-розыскной деятельности как кодекса об оперативно-розыском процессе.

Оперативно-розыскные процедуры сосредоточены в основном в массиве ведомственных нормативных актов, что значительно осложняет осуществление надзора за соблюдением законности при осуществлении ОРД. Кроме того, их размещение в актах различных субъектов, уполномоченных осуществлять ОРД, которые не доступны для смежных правоохранительных органов, создает условия для возникновения разночтений и противоречий в правоприменительной практике.

Процедуры в сфере ОРД требуют

своей унификации и систематизации, что возможно только в условиях их размещения не в ведомственных актах, а в соответствующем законе, каким может быть уровень кодекса [6].

Также для целенаправленного изучения оперативно-розыскного законодательства следует ввести в ведомственных учебных заведениях правоохранительных органов специальный курс «Проблемы совершенствования оперативно-розыскного законодательства», в рамках которого более предметно рассматривать проблемы соблюдения прав и свобод личности при осуществлении ОРД.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1 Назарбаев Н.А. Стратегия «Казахстан - 2050»: единая цель, единые интересы, единое будущее: Послание Президента Республики Казахстан народу Казахстана // Казахстанская правда. - 2014. - 19 января.

2 О дополнительных мерах по усилению борьбы с преступностью и коррупци-

ей и дальнейшему совершенствованию правоохранительной деятельности в Республике Казахстан: Указ Президента Республики Казахстан от 22 апреля 2009 года №793 // Юрид. газета. - 2009. - 30 апреля.

3 Досымбаев Д. Эффективность закона // Юрист. - 2007. - №12. - С. 57-59.

4 Оперативно-розыскная деятельность: учебник / под ред. К.К. Горяинова, В.С. Овчинского, А.Ю. Шумилова. - М.: «ИНФРА-М», 2002. - 722 с.

5 Конституционные принципы построения правоотношений в сфере оперативно-розыскной деятельности по законодательству Республики Казахстан // Проблемы реализации положений, принципов и идей Конституции Республики Казахстан: Мат-лы Межд. науч.-теорет. конф. - Алматы: Каз ГЮУ, 2005. - С. 567-574.

6 Аннотации тем кандидатских и докторских диссертаций за 1993-2003 гг по юридическим наукам. - Алматы: ИГП Каз ГЮУ МОиН РК, 2004.

ТҮЙІН

Юзупчук В.И.,
Қазақстан Республикасы ІІМ
Қостанай академиясы

ЖЕДЕЛ ІЗДЕСТІРУ ҚЫЗМЕТІН ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕТТЕУДІҢ ПЕРСПЕКТИВТІК БАҒЫТЫ

Мақалада заңнаманы жетілдіру мақсатына жедел іздестіру қызметін құқықтық реттеу мәселелері қарастырылған және оларды шешу жолдары ұсынылған.

RESUME

Yuzupchuk V.I.,
Kostanay academy of IAM
of the Republic of Kazakhstan

PROSPECTIVE DIRECTIONS OF LEGAL REGULATION THE OPERATIONAL DETECTIVE ACTIVITY

The article considers the feasibility of developing and adopting a new law on the ODA.

Ж. Елюбайқызы

2 курс магистранты

Қазақстан Республикасы ПМ

Қостанай академиясы

Кәмелетке толмағандар топтарымен жасалынатын қылмыстың сипаттамасы

Аңдатпа. Мақалада кәмелетке толмаған жасөспірімдер арасында топпен жасалынатын қылмыстың жалпы сипаттамасы, кәмелетке толмаған жасөспірімдер арасындағы қылмыстың түсінігі, қылмыстың өсу мәселелері қарастырылады.

Түйін сөздер: кәмелетке толмаған, кәмелетке толмағандар қылмыстылығының алдын алу, қылмыстық топ, іс-әрекет.

Қазіргі таңда мемлекетіміздің, қоғамымыздың негізгі идеологиясы болатын мәселелердің бірі – бұл жастарды дұрыс жолға салып, дұрыс тәлім-тәрбие бағытын дұрыс жеткізе білу. Қазіргі кәмелетке толмағандар арасында түрлі қылмыстардың болып жатқанын да білеміз. Біз осы қылмыстардың алдын алуымыз қажет. Бұл мәселе тек біздің мемлекетіміздің ғана емес, дүниежүзілік мәселелердің бірі болып табылады.

Қылмыстылық, онымен күресте бүкіл қоғамның күшін талап ететін құбылыс болса, ал қылмысты ескерту – осы күрес нысандарының бірі. Осыған байланысты теория қылмысты ескертуді ең алдымен адамның қоғаммен, адам арасындағы шиеленісті кикілжіңді болдырмас үшін экономикалық, әлеуметтік қатынастармен байланыстырады.

Кәмелеттік жасқа толмаған балалар қылмысының жағдайын, салалығын түсіну үшін ең алдымен олардың жас шамасын анықтау басты орын алады. Яғни, жеткіншектер қылмысының түсінігі жас мөлшерімен тығыз байланысты (14-тен 18 жасқа дейінгілер). Осы орайда жасы толмағандар қылмысының өсуіне 10-13 жастағы жасөспірімдер де құқық бұзушылығымен өз үлесін қосып отырғанын айта кетсек артық емес.

Жасы толмағандар қылмыстары туралы түсінік 14 пен 18 жас аралығындағылардың жас тобымен тығыз байланысты. Осы жас аралығындағы жасөспірімдер қылмысының өсуіне әсер етушілік – 10-13 жас аралығындағы жасөспірімдер тарапынан орын алып отырғанын өмірлік

тәжірибе дәлелдеп отыр. Сондықтан да, бұл мәселені құқық бұзушылық, қылмыспен күрес шараларын ұйымдастырған кезде ескерген абзал.

Қазақстан Республикасының белгілі криминолог-ғалымдары (Ө.С. Жекебаев, Е.І. Қайыржанов) назарынан кәмелетке жасы толмағандардың қолымен іске асқан қылмыстарға қоса, олардың топ болып қатысуымен іске асқан қылмыстық әрекет тыс қалмады.

Қазақстан Республикасы Қылмыстық кодексінің 27-бабына сәйкес, екі немесе одан да көп адамдардың қасақана қылмыс жасауға қасақана бірлесіп қатысуы – қылмысқа қатысу деп танылады [1].

Қылмыстық құқық теоретиктері соттық тәжірибеге үн ката отырып, қылмысқа қатысу формалары, қылмысқа қатысушылардың түрлері, оларға жүктелетін қылмыстық жауапкершілік, қылмысқа қатысқан үшін жаза тағайындау қағидаларын терең зерттеп, мұқият көңіл аударуда.

Профессор Ө.С. Жекебаевтың пікірінше, қылмыстық топты дұрыс криминологиялық тұрғыдан карасақ, ол қылмыс істеу мен басқа да қылмыстық құқық бұзушылыққа бағытталып, өз құрамындағы мүшелеріне кері әсерін тигізуімен сипатталатын кішкене ғана тұйық топ. Одан әрі профессор Ө.С. Жекебаев қылмыстық топты бөліп алып көрсетеді, яғни қылмысқа қатысушылар қылмыстық мақсат жағынан бірімен-бірі байланысты болса да, олардың әрқайсысы қылмысқа қатысушылардың көмегінсіз-ақ қылмыстық нәтижеге жете алды. Ондай топта «кету», «бас тарту», «қате» сияқтылар қылмысқа қатысушылардың қайсысы болса да зиянын тигізбей, қылмыстық топтың қызметін тоқтата алмайды. Мұндай топтардағы мүшелердің бір-бірімен қарым-қатынасы тұрақтылығымен ерекшеленбейді: қылмыстық топ қылмыстық нәтижеге жеткен соң тарап кетеді. «Бастаушы» қылмысқа қатысушылардың бірі кездейсоқ болғандықтан, социологияда оны ситуациялық лидер деп атайды [2].

Көптеген тәжірибе көрсеткендей, кәмелетке жасы толмағандардың қылмысы үнемі топтық сипат алатындығы белгілі. Олардың жастары арасындағы айырмашылық, психологиялық, басқа да жеке бастарының ерекшеліктері біріккен топтың қимылын, іс-әрекетін көрсетеді.

Топтың сипат алатын жасы толмағандардың қылмыстық тобының алған бағыты – пайдакүнемдік, бас пайдасын ойлаушылық екені айтпаса да түсінікті. Бас пайдасын көздегендіктен, олар қоғамға қарсы әрекетті көздеп, өздеріне ғана пайдалы, талап-тілектерін қанағаттандыра алатын ұрлық, тонау, шабуыл жасап тонау сияқты қылмыстың ауыр түрлеріне барады.

Жалпы, қылмыстық топтың құрылуы жай құрылудан басталып, күрделі құрылыммен аяқталады. Жай құрылым – кездейсоқ кездескендерден құрылып, кездейсоқтық сипат алса, күрделі құрылым – алдын ала келісілген, ұйымдасқан топ болуы мүмкін.

Сондықтан да, олардың қылмыстық қызметі нәтижелі болып, қылмыстық топтың істеген әрбір қылмысынан кейін қоғамдық қауіп күшейе түседі.

Қылмыстық топтың кез келген мүшесі істеген қылмысынан кейін өзіне-өзі сеніп, келісіп қылмысқа сеніммен баратындықтан, олар көбінесе ауыр қылмыс істеуге ниеттенеді. Соның нәтижесінде олардың қылмыстық тәжірибесі тез жетіліп, істелген қандай да болмасын тигізер зиянын өсіре түсіреді.

Кәмелетке жасы толмағандардың қылмыстық тобы бірнеше адамнан құрылатындықтан, 2-3 адамнан құрылған топ аз топ, 4 немесе одан да көп адамнан құрылса, орташа топ деуге болады. Аралас топқа, атынан көрініп тұрғандай, жас жағынан ересектер кіруі мүмкін.

Екі немесе одан да көп жасы толмағандардың қатысуымен жасалатын қылмыс үнемі қоғамға жоғары қауіп төндіретіні белгілі. Топ құрамындағылардың

біріне-бірі қолдау көрсетуі – қылмыс жасауға тез шешім қабылдауын нығайтып, күш пен мүмкіндіктерін күшейте түседі. Бұл - заңмен қорғалатын кез келген нәрсеге үлкен зиян келтіруге мүмкіндік туғызады.

Топқа біріккен жасы толмағандар, көбінесе, тұрақсыздықтан, аз уақыт болса да, құрамын сақтай алады. Десек те, олардың ішінде ұзақ уақыт бойы қызметін жалғастыра алатын тұрақтылары да кездеседі.

Ресейлік ғалым Н.И. Гуковская жасы толмағандар қылмысының себептерін ашуға ниеттенген еңбегінде, топтық қылмыстың олардың өмірінде үлкен орын алғанын айта кетіп, сотталған ересектердің басым көпшілігінің жасөспірім кезінде қылмыстық топта болғанын ашып көрсеткен. Ғалымның зерттеулері көрсеткендей, 40 ересек қылмысқа қатысушылар 20 жаста немесе одан да жасы үлкендігін көрсеткен.

Н.И. Гуковская сонымен қатар, тергеу органдары мен кәмелетке жасы толмағандар ісі жөніндегі комиссияның бұл бағыттағы профилактикалық жұмыстарының жеткіліксіздігінің, оның күндегі қылмыстық әрекетпен дәлелденіп отырғандығына тағы да алаңдатушылық білдірді.

Қылмыстық құқық ғылымы жасы толмағандардың қылмыстық топқа тарту тәсілінің қызметіне баса назар аударып, аралас қылмыс құрамын шектеу, жаза мен жауапкершілікті жеке дараландыру мәселесін қояды. Тек, бұл жерде қылмыстық топтың ерекшеліктерін еске сақтаған абзал.

Жасы толмағандармен қатар, ересектердің жасөспірімдерді топ құрамына тартуы көп кездесетін өмір шындығы. Соңғы кезде 10-13 жас аралығындағы жасөспірімдердің топ құрамына кіріп, олардың еліктеушілік танытуы, саны көбейе түсуі (3%) алаңдатары сөзсіз. Қылмыстық топта жас ерекшеліктерінің үлкен орын алатынын мәлімдеген ғалымдар

(Н.С. Лейкина, М.М. Бабаев, Н.Ф. Кузнецов, Г.И. Шинкова, Г.М. Мудюгина, В.Н. Кудрявцев) бұл орайда ересектер ықпалының зор екенін мәлімдей келіп, алдын алу шараларын қарастыруды алдына қояды.

Жасөспірімдерге ересек балалардың ықпалы зор екенін жоғарыда айтып кеттік. Ересектер топ құрамын құрған 18 жастағылар, 33, 19 жастағылар – 28% болған болса, олардың өздерін 10-13 жасында дәл өздері сияқты ересектер өз қатарына қосып, қылмыстық әрекетке пайдаланған екен [3].

Бір көңіл аударарлық жай, қылмысқа әрекет жасаған балалардың көпшілігі оқуға ынтасының жоқтығымен, немқұрайлығымен ерекшеленген. Көбісі мектепке бір барып, бір бармаса, енді бірінің мектептен кетіп қалуы, не болмаса барса да, өз-өзімен жекеше күй кешуі анықталған. Ал, қоғамдық пайдалы іспен айналысу деген олардың ойына кіріп шықпаған.

Жалпы топтық қылмыстың, адам өміріне болсын, қоғамға болсын қауіптілігінің зор екені белгілі. Топтық қылмыстың қоғамға қауіптілігі олардың қолымен іске асқан қылмыстың сипатымен ерекшеленіп, күш көрсеткіш негізінен бағаланады, ол қылмыстық топтың істеген қылмысының саны, қылмыстық топтың өмір сүруінің ұзақтығы, топ құрамына кіретін адамдар шаралардың тиімділігіне қоса нәтижесін көрсетсе керек.

Қылмыстық топтың әрекетін зерттеген зерттеулер қылмыстық топтың 53% тек бірден ғана қылмыс жасап, одан кейін өз әрекетін тоқтатқанын көрсеткен.

Қылмыстық топтың өмір сүруінің ұзақтығы мынадай дәлелдемелермен сипатталады, яғни 75% қылмыстық топ бір-екі күннен өмір сүрсе, 9% топтың екі айдан астам тұрақтылығын сақтаған. Оған Қырғызстандағы екі айдан астам өз күшін сақтаған 21% топтың қылмыстық әрекеті дәлел болады. Қылмыстық топтың құрамын анықтау барысында, 34% топтың

екі адамнан, 32% топ құрамы үш адамды құрағаны анықталды. Ал, 34% 3, 9% 5 адам санын құрап, өз әсерлерін маңайындағыларға тигізуімен қатар, қылмыстық топқа жаңа балаларды тартумен ерекшеленеді. Кәмелетке жасы толмағандардың жас мөлшері топтық құрамының әр жас өкілдерінен тұратынын айқындай түсті, яғни 14 жас - 1%, 15 жас - 9%, 16 жас - 28%, 17 жас - 62% болған [4].

Сонымен, қылмыстық топ құрамы ауытқушылық танытып, бірде біркелкі жас өкілдерін топтастырса, бірде әр жастағы балаларды қамтып, өзгертіп отыратындығымен белгілі болды.

Біздің зерттеулер нәтижелері бойынша, көптеген жағдайларда жасы толмағандардың қылмыстық тобы кездейсоқ құрылса, кейде тұрақсыздығымен ерекшеленеді. Кездейсоқ құрылған топтардың қоғамға қауіптілігінен гөрі тұрақты қылмыстық топтың айналасына қауіптілігі басым болғандықтан, ол олармен профилактикалық жұмыстың үздіксіз жүргізілуін қажет етеді.

Кездейсоқ құрылған топтар, көбінесе, жасы толмағандардың бос уақытының көптігінен құрылып, «уақыт өткізушілер» құрамын құрайды. Әрине, мұндай топ 10-15 адамның құрылғанын, екі апта, бір ай, кейде 2-3 ай ғана өмір сүргенін дәлелдеп береді.

Топтық қылмыстылық ерекшеліктерінің бірі - бір қылмыс істегеннен кейін басым көпшілігінің өмір сүруін тоқтататындығы. Сондықтан да, мұндай топтардың жай қылмысқа қатысулары формасында болатынын тағы да еске сала кеткен жөн.

Криминологиялық тұрғыдан қарасақ, жеке жүріп істеген жасы толмағанның әрекетінің зардабынан, топ болып істеген жасы толмағандар қылмысының зардабы басымырақ.

Криминологиялық тұрғыдан қарасақ, қылмыстық топтың мақсаты - қылмыстық топқа бірігіп, қылмыстық әрекет жасау. Егер, тәжірибе көрсеткендей, көп

уақытқа дейін құрылған қылмыстық топтар ұсталып, жазаға тартылмаса, олар өздерінің жазаланбайтындықтарына сенімдікпен қарап, нығая түсетіндіктен, ұйымдасқан сипатқа ие болады. Сөйтіп, олардың істеген қылмыстарының саны өсе түсіп, ауыр қылмыс жасауға ниеттенеді. Тұрақсыз топтарға тез тарап кету тән болса, тұрақты топ, керісінше, өздерінің қылмыстық топ лидерлерімен немесе оның орынбасарымен басқарылып, олар өздерінің ұйымдастырушы не болмаса қылмысқа басшылық жасаушы ретінде көрінеді.

Қылмыстық құқық тұрғысынан қарасақ, қылмыс жасауды ұйымдастырған немесе оның орындалуына басшылық еткен адам, сол сияқты ұйымдасқан қылмыстық топ немесе қылмыстық қауымдық құрған, не оларға басшылық еткен адам ұйымдастырушы деп танылады (ҚР ҚК-нің 28-б).

Жасы толмағандар қылмыстық топта лидерін тағайындамайды, ол топтың өсу, қалыптасу кезеңінде стихиялы түрде бөлініп шығады. Яғни, лидер болу үшін белгілі бір қасиеттерімен ерекшеленуі қажет. Лидерлікке көбінесе 20-22 жасар жастар алынып, олар өздерінің қылмыстық тәжірибесінің біршамалығымен, өмірге көзқарасының өзгешелігімен, шешімділігімен, өжеттілігімен, белсенділігімен көзге түседі. Барлық топтағылар оның идеяларына бағынып, оның айтқанын істейтіндіктен, лидер топтағы тәртіпті белгілеп, жаза мөлшерін тағайындайды немесе жанжалды шешеді. Сонымен қатар, лидер топ арасындағы байланысты ұстап, жаңа хабарлар болса құлаққағыс жасап, үнемі топ, мүшелерінің көңіл-күйін, өзара қарым-қатынасын бақылап отырады. Десек те, лидердің топқа қаншалықты пайдалы екені көріне бастағаннан-ақ, қылмыстық топ арасында «үкімет» үшін күрес басталып, ол жанжал, келіспеушілік туғызатындықтан, бұл - көбінесе ол топтың ыдырауына

алып келеді. Тағы бір айта кететін жайт, лидердің басқару ерекшелігіне жасы толмағандар тобының тұрақтылығы көп әсер етеді. Мәселен, топ басында бірбеткей лидер тұратын болса, ұйымдасқанын көрсетеді [5].

Қылмыстық топ арасында жанжалдың болуы – болып тұратын құбылыс. Оған басты себеп - топ мүшелерінің арасында теңдіктің жоқтығы.

Қатардағы мүше бала өз пікірімен санаспайтын лидердің үнемі берген бұйрығынан шаршауы мүмкін, содан барып, наразылықтан жанжал шығуы ықтимал. Жанжал кейде бөліске түскен зат үшін де болуы мүмкін.

Қылмыстық топ мүшелерінің лидер болғысы келуі немесе оған жақындай түсуі – әр түрлі жанжалды шиеленістіре түседі.

Қылмыстық әрекет нәтижелі болған жағдайда, топ мүшелері бірте-бірте өз рөлдерін бөліседі: бірі тікелей орындаушы болса, екіншісі қылмыс объектісін іздейді, үшіншісі ұрланған заттарды бөледі. Осылайша, олардың арасындағы қарым-қатынас тек «жұмыс» жөнінде болып, негізін біріккен қылмыстық әрекет құрайды.

Криминологиялық маңызға ие болатын нәрсе – оларды топқа бөлу. Осыған байланысты олардың түрлеріне: кездейсоқ топтар, бұзақылық бағыттағы топтар, ұйымдық дәрежесі жоғары ұйымдасқан топтар жатады.

Бұлардың ішіндегі қауіптісі – ұйымдасқан топ болса, оған өзіндік көзқарас, тәртіп нормасы қалыптасқандар ғана кіреді. Олардың басты мақсаты – үлкен пайда келтіретін бірнеше қылмыс жасау. Мұндай топтарда пайданы бөлу де топ мүшелерінің алатын орнына қарай жүзеге асырылады. Лидер түскен пайданың негізгі бөлігін алатындықтан, қалғандары үнсіз келісуге мәжбүр болады.

Қылмыстық топтардың маңызды элементтерінің бірі – қылмысты іздеу тәсілі болғандықтан, дайындау әрекеті

қосымша келісім мен қылмыстық топ құрудан, қылмыстық функцияны бөлуден, құралдарды дайындаудан, қажетті жабдықтарды алу мен барлап келу сияқты әрекеттерден тұрады.

Жасы толмағандардың қылмыс орнын, іздерін анда-санда ғана жойып отырады, көбінесе, қылмыс істеп, асығыс кетіп отырады, ұрланған заттарды көбінде үйдің төбесінде, құрылыс немесе салынып жатқан үйлерде тығатындықтары кейіннен қылмыс ашылған кезде белгілі болады.

Топтық қылмыстың күннің қай мезгілінде болсын тұтанып, бола қалуы таңқаларлық нәрсе емес. Десек те, өшпенділік, қатыгездікпен істелген топтық қылмыс, көбінесе, кешкі мезгілде болады. Жасы толмағандардың топтық қылмысы болған жерді тексеру барысында табылатын шырынның бос шынылары, тәттінің қалдықтары соны айғақтай түседі. Ұрлық істеуге барған жасы толмағандарға тән белгі – олардың ұрлық істеген жерінде ыдыстарды сындыры, тауарларды, азық-түлікті шашуы. Жас ерекшеліктеріне қарай олар өз талап-тілектерін қанағаттандыру мақсатына ең бағалы заттарды, радио-тауарларды алуды бірінші кезекке қояды. Оған қоса соңғы кезде олардың есірткі шегуге әуестігі жиі кездесуде. Бұл — жасы толмағандардың ересектерден көргенін істеуге талпынуы.

Жасы толмағандардың тонау, шабуыл жасап тонау кезінде аяусыздық танытып, зиян келтіріп, денеге жарақат салуы қоғамға төнер қауіпті күшейте түседі. Көптеген топтың қылмыстық ниеті – ашу, кек, өзінің маңайындағыларға «күшті» ретінде өзін көрсету. Сөйтіп, өзін қоршаған ортаға танытып, өзіне назар аударту.

Топтық қылмысқа қатысушы жасы толмағандардың іс-әрекетін зерттеу арқылы, алдын алу шараларын қолдануды күн тәртібінен түспейтін проблемалардың бірі ретінде қояды талап етеді. Бұл проблема қылмыстық құқық пен кримино-

логия ғылымдарының алдына қойған өзекті мәселелерінің бірі болып қала бермек.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1 Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі: Қазақстан Республикасының 1997 жылғы 16 шілдедегі Кодексі.

2 Джекебаев У.С. О специально-психологических аспектах преступного поведения. – Алма-Ата, 1971. – 67 б.

3 Казымбетова Д. Молодежь глазами молодежи // Мысль. – 1998. – 34 б.

4 Кәмелетке толмағандардың қылмыстары және оларды қылмыстық немесе өзге де қоғамға қарсы тәртіпке тарту жөніндегі істер бойынша сот тәжірибесі туралы: ҚР Жоғары сотының 2002 ж. 11.04 №6 қаулысы.

5 Мауленов Г. Некоторые проблемы уголовной ответственности несовершеннолетних и ювенальная юстиция // Фемида. - 2003. - №3. - 5 б.

РЕЗЮМЕ

Елюбайқызы Ж., магистрант,
Костанайская академия
МВД Республики Казахстан

RESUME

Elyubaikyzy Zh., magistrate,
Kostanay academy of the IAM
of the Republic of Kazakhstan

ХАРАКТЕРИСТИКА ГРУППОВОЙ ПРЕСТУПНОСТИ СРЕДИ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ

Автор в статье рассматривает характеристику групповой преступности среди несовершеннолетних. Даны причины роста преступности несовершеннолетних.

FEATURE OF GROUP CRIMINALITY AMONG MINORS

The author considers the feature of group criminality among minors. The notions of growth the minors delinquency are given in the article.

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ УГОЛОВНО- ИСПОЛНИТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЫ

ОӘЖ 343.8

Б.К. Шнарбаев

заң ғылымдарының докторы,
профессор

Г.Ж. Жұматаева

2 курс магистранты
Қазақстан Республикасы ІІМ
Қостанай академиясы

Түрме қабырғасындағы есірткі заттарын таратумен күресудің жаңа бағыты

Аңдатпа Мақалада түзеу мекемелерінде есірткі заттарын таратумен күресу әдістері қарастырылған. Есірткі заттарының жоғары деңгейде таралуы жеке тұлғаның, қоғамның және мемлекеттің әлеуметтік бостандығына қауіп төндіреді. Түзеу мекемелері есірткі заттарын таратудың алдын алу үшін басқа да құқық қорғау мекемелерімен және де есірткі заттарын, психотроптық заттарды және прекурсорларды заңсыз таратумен күресетін басқа да мекемелермен сырттай қарым-қатынаста болуы керек.

Түйін сөздер: есірткі заттар, есірткі заттарын заңсыз тарату, есірткінің түрлері, салыстырмалы бағыт, есірткі заттарын заңсыз таратумен күресу.

Есірткі заттарын тұтынудың таралуымен және олардың заңсыз айналымымен байланысты қатерлер адамның дамуына қауіп төндіретін жүйеден берік орын алды. Адамның биологиялық негізінің бұзылуы, әлеуметтік ортаның қылмыстануы, сондай-ақ саяси билікке қатысуға есірткі бизнесінің талабы әлемнің көптеген өңірлеріндегі қоғамдық қауіпсіздікке зиян келтіреді және қазіргі таңда әлемдік бірлестіктің бүкіл мүшелеріне жаһандық үндеу ретінде қарастырыла алады.

Тіпті, көптеген әйгілі сарапшылардың да есірткімен жан-жақты қатер ретінде күресу болашағына түңіле қарайтындығы ғажап. Сондықтан да, есірткінің заңсыз айналымы мәселесі қандай нысанда және құбылыста болса да саяси мәселе болып есептелетіндігін айта кету керек. Біріншіден, есірткінің заңсыз айналымы және оның маңызды құрам бөлігі халықаралық есірткі трафигі, заманауи қоғамды басқаруға зиян келтіреді. Олар биліктің заңды жолымен таңдалған, ресми

қызметтің нақты саласының қысқаруына әкеледі; екіншіден, есірткі айналымы туралы мәселе бойынша баламалы және ресми биліктің қарама-қарсы келуімен байланысты, қоғамда тайталастық сәттер күшейеді. Басқаша айтқанда, көптеген жасырын жанжалдар көкейтесті мәселеге айналады; үшіншіден, қоғамдық құндылықтар жүйесі – демократияның беделі түседі. Қатаң авторитарлық немесе тоталитарлық режимге қарағанда, демократиялық қоғам есірткінің таралуымен нашар күресетін болып шығады. Есірткі қатерімен күресу мәселесі күрделі және көпқұрамды. Есірткі трафигі оның тек бөлігі, қалай болғанда да стратегиялық бөлік емес, ал «міндеті – минимум». Егер әскери өнер саласынан реалийді пайдаланатын болсақ, онда «коммуникацияны бақылау» стратегияның емес, нақты компанияның аясындағы тактиканың классикалық тәсілдерінің бірі болып есептеледі. Әлемде есірткі қатерімен және ауқымды есірткі трафигімен байланысты бірнеше қауіпті нүктелер бар. Және, әрине, едәуір қауіптілерінің бірі – Ауғанстан болып есептеледі, мұнда есірткі өндіру геометриялық прогрессияда өседі.

Есірткіге тәуелді болу қаупінің мәні мынада: оны еңсеру жағдайды терең талдауды, өздері келген кезде де, сондай-ақ практикалық дәрігерлер алдын алу мақсатында, уақтылы көмек көрсетуі үшін де әдістемелік даярлықты және практикалық дағдыларға төселуді талап ететін, жаңа межелер құра отырып, есірткі заттарының тізімінің үнемі түрін өзгертіп отыруы.

Осыған байланысты, есірткі бизнесімен және нашақорлықпен күрес жаңа бағытқа ие болып отыр, оған себеп болып отырған «синтетикалық есірткілердің», сондай-ақ, бірінші кезекте сора және оның туындылары кіретін, есірткілердің дәстүрлі болып кеткен, ұлттық түрлерінің кең таралуы.

Біздің елімізде нашақорлықпен күреске бағытталған шаралар жүйелі

түрде қабылданып және іске асырылып отырғандығына қарамастан, есірткі бизнесімен және нашақорлықпен байланысты мәселелер сақталуда. Қазақстанда есірткінің заңсыз айналымының көлемі өсуде, ол тек халықтың денсаулығына қауіп төндіріп қоймай, сонымен қатар экономикалық, саяси және әлеуметтік жағдайды, үкімет жүргізіп отырған, экономикалық реформалар үдерісін тұрақсыздандырып отыр [1].

Сондай-ақ, ең бастысы, Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығына қатысушы мемлекеттер азаматтарының Мемлекеттік шекараны кесіп өтуінің ықтиярлы жүйесіне, тексеру-өткізу пункттерінің техникалық жабдықталуының әлсіздігіне, көлік магистралінің тармақты желісіне байланысты Қазақстан есірткі транзиті үшін ыңғайлы.

Қазіргі таңда Қазақстанда Еуропаның көптеген дамыған елдеріндегі сияқты, тұтқындалғандардың арасында ЖИТС-мен күресу бойынша өте оғаш шаралар қолданылады. Колониялардағы нашақорлықты және гомосексуалды жыныстық қатынастарды толықтай құрту мүмкін болмағандықтан, мемлекет өзге жолмен шешуді ұйғарды. Міне, сондықтан да біздің түрмелерде біреуі ЖИТС – жұқпалы ауруымен ауыруы мүмкін болғандықтан, барлық тұтқындарға презерватив таратылатындығына бірінші жыл емес. Өйткені, жұқтыру көбіне тұтқындар өздерінің жұбайларымен кездескен кезде болады. Дания сияқты кейбір алдыңғы қатарлы елдердің тәжірибесінде ЖИТС-мен күресудің мұндай тәсілі өте тиімді және жұқтыру деңгейін, соның ішінде бостандықтағы адамдардың арасында да еселеп қысқартуға қабілетті.

Түрмелердегі ЖИТС-мен күресу шараларының тағы бірі – зарарсыздандырылған пісек және ине тарату болып есептеледі. Әрине, сандырақ болып естілуі мүмкін, алайда көптеген елдердің түрмелік жүйесі қазіргі таңда дәл осыған жүгінеді.

Қазақстанда бұл әлі жоқ, бірақ Батыстың тәжірибесі бойынша алдағы уақытта

енгізілуі ықтимал. Іс жүзінде бұл ЖИТС – жұқпалы аурумен күресе отырып, қауіптілігі кем емес және ұзаққа созылатын ауру - нашақорлыққа көз жұма қарауға тура келеді дегенді білдіреді. Нашақорлар тәтті елтудің құшағында ажал құшуын әрі қарай жалғастыратын болады, бастысы, пісек зарарсыздандырылған болса және ЖИТС бір тамырдан екінші тамырға ауыспаса болды. Оларды ажалды жұқпалы аурудан шеттетуге ұмтыла отырып, мемлекет нашақорлыққа қатысты жағдайды қиындатып отыр.

Алайда, кейбір сарапшылардың сөздері бойынша, нашақорлық қазіргі таңда түрмеде де, сол сияқты бостандықта да ақылға сыйымсыз қымбат құштарлыққа айналды [2].

Қазіргі уақытта ауыр есірткінің қомақты мөлшерін бір күнге сатып алу үшін нашақор шамамен он мың теңге, ал мүлдем «құмарынан шығу» үшін тіпті жиырма мың теңге шығындауы мүмкін. Ресми деректерге сүйенетін болсақ, бұл айғақ, халықтың арасында нашақорлықтың жалпы деңгейінің төмендеуіне айтарлықтай ықпал етеді.

Тәжірибе бойынша, есірткілер түрме қабырғасына үш тәсілмен өткізіледі. Таблеткалар мен ұнтақтар түзеу мекемесінің қақпасы арқылы нан-тоқаш өнімдерін таситын машиналармен, тікелей тоқаштардың және нандардың ішіне салынып жеткізіледі. «Нашаны» бақылаушылар, сондай-ақ тұтқындардың туысқандары әкеледі. Түрмеде есірткі сату – өте пайдалы бизнес. Бағасы кәдімгі қара базардағыға қарағанда, шамамен төрт есе жоғары болады.

Бірақ, есірткі құралдарының қымбаттылығынан басқа, олардың колонияға түсуін тежейтін басты фактор түрме күзеті болған және солай болып қалады. Соңғы кездері Үкімет осыған қатысты шараларды өте күшейтті. Келушілердің барлығын бірін қалдырмастан, мұқият тінту бұйырылды. Алайда, есірткілер клиенттерге бәрібір жетеді, ал олар болса өздерінің қасындағыларға ЖИТС-

жұқпалы ауруын жұқтыруды әрі қарай жалғастыратын болады. Күзетшілердің немесе колония құрамының біреуінің бұл іске қатысы болуы мүмкін. Міне, осы жерде кімнің кім екенін айыру қатты қиындық тудырады.

Мәлім болғанындай, осы және басқа мақсат үшін 2012 жылғы мамыр және маусым айларында ІІМ кадрларының арасында өте күрделі аттестация өтті. Аяусыз марафон кезінде еңбегі сіңген қызметкерлердің арасында құрбандық та болмай қойған жоқ. Бірақ, аттестация тек өте мықты және төзімділерді емес, сондай-ақ ең адалдарды да анықтауға арналған болатын. Алайда, мұндай сынақтар көздеген нысанаға дөп тиюге, атап айтқанда, түрмеге есірткі таситындарды анықтауға қабілетті ме?

Шын мәнінде алғанда, мұндай аттестация біздің құқық қорғау органдарын қолы таза емес қызметкерлерден тазартуы керек. Бірақ, оның мұны істеуге қалай қабілетті екендігін біз елестете алмаймыз. Аттестация дене даярлығын және нормативтік құқықтық актілерді білу деңгейін жақсы айқындайды. Бірақ, бұл жерде адамды адалдыққа және ұждандылыққа қалай сынауға болатындығы түсініксіз. Және бүтіндей алғанда, біз осы сұрақты қай жерде қойсақ та, оған ешкім тиянақты жауап бере алмады.

Осындай аттестация арқылы тәртіп сақтау қызметкерлерінің арасындағы тоғышарлар мен жауыздарды анықтауға бола ма? Оларға ешкім таңғы асына лакмусты дәріні араластырмайды, сондықтан да өте айқындылықты қажет ететіндердің барлығы беймәлім болып қалады. Мүмкін бұл жерде ІІМ-нің кейбір қызметкерлеріне біздің бүгінгі тақырыбымызға қатысты тікелей сұрақ қоя отырып, өтірікті ашу детекторын қолданған дұрыс болатын шығар. Сонда біз байыбына жете алмай жүре бермей, осы қорқынышты мәселені жеңе бастар ма едік.

Қазақстанда бас бостандығынан айыру орындарында есірткінің таратылуын болдырмау бойынша бұдан бұрын Польшаға

және Қырғызстанға енгізілген, «Атлантис» америкалық бағдарламасына ұқсас, бағдарламаның пилоттық жобасын жүзеге асыруға кірісу жорамалданып отыр.

ҚАЖК мамандарымен бірге Астана, Павлодар және Семей қалаларындағы үш колония тексерілді және қазіргі таңда осы бағдарламаны енгізу үшін ең лайықтысы павлодарлық колония болып есептеледі [3].

Бағдарламаның мәні – емделуге даяр адамдарды колонияның ішінде құрылатын шағын емханаға орналастыру. Бұл емделуге нақты ынталандыру болады, яғни есірткіге тәуелділіктен құтылуға бел буған тұтқындарға, басқаларға қарағанда, біршама жақсы жағдай туады.

Бағдарлама адам түрмеде болған кезде де, сондай-ақ ол босап шыққаннан кейін де жұмыс істейді. Павлодарда есірткіге тәуелділерге арналған оңалту орталығы бар, ондағы мамандар бұл бағдарламаға

кірісіп те кетті және тұтқындар колониядан шыққан бойда оларды емдеу және әлеуметтік бейімдеу жұмыстарын жүргізетін болады.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1 Об отраслевой программе борьбы с наркоманией и наркобизнесом в Республике Казахстан на 2012-2016 годы: постановление Правительства Республики Казахстан от 12 апреля 2012 года № 451.

2 Эксперты: Чем больше наркоманов будет в тюрьме, тем больше «сидельцев» будут употреблять наркотики // <http://www.regnum.ru/news/1676743.html>

3 Қазақстан Республикасында қылмыстық-атқару жүйесін дамытудың 2012-2015 жылдарға арналған бағдарламасын бекіту туралы: Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 9 маусымдағы №775 Қаулысы.

РЕЗЮМЕ

Шнарбаев Б.К., д.ю.н., профессор
Жұматаева Г.Ж., магистрант
Костанайская академия
МВД Республики Казахстан

НОВЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ БОРЬБЫ С РАСПРОСТРАНЕНИЕМ НАРКОТИЧЕСКИХ СРЕДСТВ В ИСПРАВИТЕЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ

В статье рассмотрены методы борьбы с распространением наркотических веществ в исправительных учреждениях. Высокий уровень распространения наркотических веществ представляет собой угрозу для социальной безопасности личности, общества и государства. Исправительные учреждения должны реализовать функцию внешнего взаимодействия с другими правоохранительными и иными органами по борьбе с незаконным оборотом наркотических средств, психотропных веществ и их прекурсоров.

RESUME

Shnarbaev B.K.,
PhD in Law, professor
Zhumataeva G.Zh., magistrate,
Kostanay academy of IAM
of the Republic of Kazakhstan

NEW DIRECTIONS OF COMBAT WITH DRUGS SPREADING IN THE CORRECTIONAL INSTITUTIONS

The article considered the methods of combat with drugs spreading in prisons. The high level of distribution of narcotic substances is the threat to social security of individual, society and state. Prisons should implement the function of external interaction with other law enforcement and agencies to combat with illegal drugs traffic, psychotropic substances and their precursors.

Ю.В. Орел

кандидат юридических наук, доцент
Николаевский межрегиональный
институт развития человека
высшего учебного заведения
«Открытый международный
университет развития человека
«Украина»

Развитие законодательства об уголовно- правовой охране нормальной деятельности органов и учреждений пенитенциарной службы Украины в Польско- литовский период

Аннотация. В статье рассмотрены вопросы исторического развития уголовно-правовой охраны нормальной деятельности органов и учреждений пенитенциарной службы Украины в Польско-литовский период. Проанализированы исторические памятники уголовного права, действовавшие на территории Украины в период с конца XIV в. до середины XVII в. – Литовские Статуты в редакции 1529, 1566 и 1588 гг., на предмет наличия в них норм, предусматривающих уголовную ответственность за совершение побегов из мест лишения свободы и уклонения от отбывания других видов наказаний.

Ключевые слова: уголовно-правовая охрана, Литовские Статуты, пенитенциарная служба Украины, побег, лишение свободы, штраф.

Исследование вопроса об уголовно-правовой охране нормальной деятельности органов и учреждений пенитенциарной службы Украины, по нашему мнению, невозможно без полного и всестороннего его исследования в историческом аспекте. Как справедливо отмечал Г.С. Фельдштейн, без изучения исторического прошлого народа невозможно полное понимание действующего права [1, с. 336]. В связи с этим практически ни одно современное исследование, носящее комплексный характер, не обходится без применения исторического метода, позволяющего получить представление об основных тенденциях развития явления.

Развитие уголовного законодательства в Украине после распада Киевской Руси было тесно связано с развитием законодательства других государств, под властью которых на протяжении многих веков находилось население украинских земель, в частности, Великого княжества Литовского и Королевства Польского.

Основными выдающимися историческими памятниками уголовного права,

которые действовали на территории нынешней Украины в период с конца XIV в. до середины XVII в., являются Литовские Статуты в редакции 1529 («Старый»), 1566 («Волинский») и 1588 («Новый») годов.

В польско-литовском праве сложилась достаточно сложная система наказаний, которая включала конфискацию имущества, головщину, возмещение убытков, «навязку» и др. [2, с. 116]. Как наказание практиковалось также лишение свободы в виде тюремного заключения и выставление у позорного столба [3]. Тюремное заключение было двух видов: легкое – в верхней части тюрьмы (заключение в башне) и тяжелое – в подземелье, с цепью на шее. На содержание невольника деньги должен был давать он сам и его близкие родственники или потерпевшие, по обвинению которых преступник был приговорен к тюремному заключению.

Как отмечают Е.В. Шаломеев и В.М. Пальченкова, тюремное заключение как вид уголовного наказания было рецепировано из немецкого права и окончательно было закреплено в перечне уголовных наказаний Литовских Статутов. Причем, если лишение свободы в первой редакции Литовского Статута упоминается лишь в пяти артикулах, во второй редакции об этом виде уголовного наказания говорится в 23 артикулах, то в нормах третьего Литовского Статута, в части санкции, о лишении свободы упоминается уже в 57 артикулах [4, с. 134; 5, с. 17].

Впервые отдельная норма, регламентирующая порядок тюремного заключения, появилась еще в Литовском Статуте 1529 года (Раздел I, арт. 13), где было указано, что «если бы кого по решению суда было посажено в нашу господскую или иную тюрьму за неуплату какой-либо суммы или по иным обвинениям, а тот, в чьи руки был передан этот виновный, в результате своего

халатного отношения выпустил бы его из тюрьмы, то он должен сам заплатить эту сумму и возместить убытки, за которые посадили виновного, или должен был снова доставить выпущенного в суд в срок, установленный судом ... » [6, с. 211].

Из содержания указанного выше артикула В.М. Пальченкова усматривает, что тюремное заключение использовалось не только как вид наказания, но и в качестве меры пресечения к недобросовестным должникам. В следующих редакциях Статута этот артикул исчезает, и это связано с переходом лишения свободы к категории основных видов наказания [5, с. 18].

При этом следует отметить, что уже в Литовском Статуте 1566 года (Раздел XI, арт. 12) содержатся названия тюрем для наиболее опасных преступников, которыми являются соучастники в убийстве шляхтича. Они подлежали тюремному заключению на «сорок и шесть недель сидеть в замке Виленском или Троицком в яме шесть саженой глубиной». А в случае, если преступление было совершено в дальнем воеводстве или старостве, наказание отбывалось в замке этой административно-территориальной единицы Великого княжества Литовского. Кроме того, артикул содержал описание, какой должна была быть тюрьма: «А господа воеводы и старосты на замках наших должны иметь такие тюрьмы хорошо обустроенные и вкопанные глубоко в землю на шесть саженой, с преданной стражей. И они не должны таким заключенным оказывать каких-либо льгот. И с той тюрьмы до окончания сорока и шести недель можно выпускать только в связи с милостью нашей господской» [7, с. 377].

В Литовском Статуте 1588 года (Раздел XI, арт. 29) содержание этой статьи, по сути, сохраняется, но из ее текста исчезает указание о том, какими должны быть тюрьмы и как следует

обращаться с осужденными. Это связано с выделением в нем требований к тюремному заключению в отдельные артикулы, которые были перенесены как самостоятельные нормы в Раздел IV «О судах и о судьях» [5, с. 18; 8, с. 113-195, 286].

В Литовском Статуте 1588 года лишение свободы не только упоминается в большинстве артикулов, но и его регламентации впервые посвящены отдельные артикулы 15, 31 и 32 Раздела IV. Так, арт. 15 определял сумму судебных пошлин, в том числе и оплату за содержание преступника в тюрьме («потюремного»), указывал виды тюремных учреждений независимо от формы собственности: государственные (господские, земские) и негосударственные (княжеские, панские, духовные). Особенно подчеркивалось, что независимо от места заключения «потюремное» должно было быть одинаковым, а его размер зависел от социального статуса заключенного (шляхтичи платили больше, простые люди вдвое меньшую сумму), а также от вида совершенного преступления. Платить «потюремное» должен был тот, кого суд признал виновным, после отбытия наказания. Если виновный содержался в тюрьме до исполнения смертного приговора, платил «потюремное» истец. Артикулом также были определены такие виды заключения, как в цепях и колодках [5, с. 18].

Артикулы 31-32 впервые в литовско-русском праве регламентировали тюремное заключение как вид наказания и регулировали порядок отбывания его осужденными. Ими также регламентировалось устройство тюрем, стоимость содержания заключенных, правила пребывания заключенных в тюрьме. Законодатель считал недопустимым попустительство заключенным со стороны надзирателей, предусматривал возможность смягчения наказания с согласия потерпевшего, позволял по-

следним осуществлять надзор за исполнением наказания [8, с. 141-144, 405-406].

При этом следует отметить, что в артикуле 31 также говорилось о насильственном освобождении заключенного или осужденного к смертной казни, а также об убийстве палача при таком освобождении. Как отмечал И. А. Малиновский, законодатель характеризовал это преступление как дерзкое посягательство на установленный в государстве правопорядок, за что устанавливал для всех соучастников ответственность в виде смертной казни с лишением чести всех «нарушителей права посполитого», как бунтовщиков, с возмещением ущерба и убытков потерпевшему в двойном размере [9, с. 98-99].

К сожалению, в указанной норме ничего не говорилось о том, какое наказание должно было применяться как к соучастникам ненасильственного освобождения заключенного, так и к нему самому, а также к заключенным, совершившим побег самостоятельно.

По нашему мнению, соглашаясь с А. И. Малиновским, ответ на первый вопрос следует искать в сравнении таких действий с другими, которые совершаются «посторонними лицами против законной деятельности органов судебной власти при исполнении приговора суда». К последним он, в частности, относил препятствование «правительственным посланникам» в задержании преступника, приговоренного к тюремному заключению, или лица, приговоренного к взысканию денежной суммы и оказавшегося несостоятельным. Все эти случаи, по мнению ученого, имеют одну общую черту: лицо, оказавшее сопротивление законным действиям власти, направленным против другого лица, подлежит такой же ответственности, какую должно было нести защищенное им лицо [9, с. 98].

Именно этим и объясняется, почему насильственное освобождение лица, осужденного к смертной казни, убийство палача, который был при таком заключенном, а также насильственное освобождение лиц, осужденных к тюремному заключению, каралось смертной казнью.

Что касается случаев самостоятельного совершения осужденными побегов из мест заключения, то следует отметить, что Литовские Статуты такие деяния не считали преступлениями, а, следовательно, и не предусматривали ответственности за их совершение. В таких случаях Литовский Статут 1588 года (Раздел IV, арт. 31) приписывал поймать беглеца и «в соответствии с правом, наконец, судить за все то, в чем его обвиняют» [8, с. 142]. По нашему мнению, здесь имеется в виду указание о направлении осужденного для дальнейшего отбывания ранее назначенного ему наказания в виде лишения свободы, а также требование придать суду лицо, которое сбежало из-под стражи, за все преступления, совершенные им как до, так и после побега.

В свою очередь положение артикула 32 говорило о случаях уклонения осужденных от отбывания наказания в виде лишения свободы, за что для оседлых людей предусматривалась уплата штрафа в виде 40 коп. как потерпевшей стороне, так и государству, с последующим принуждением осужденного к отбыванию неотбытой части наказания. Что касалось неоседлых людей, то они, если «тем же способом до такого заключения преданы были, а из него сбежали, и их такими винами не было возможности заставить, и не были бы пойманы и повторно заключены, тогда тот вряд имеет нам, Господину, сообщить о том, а мы в то же время, без всякого промедления, имеем таких неоседлых из всех земель наших выволочить ...» [8, с. 143-144].

В случаях невозможности обращения взыскания на недвижимое имущество (например, при его отсутствии) было основание для замены имущественных наказаний другими, имеющими личный характер. В качестве таких наказаний выступали лишение чести, тюремное заключение. Последнее при этом продолжалось, пока осужденный не удовлетворил истца из своего движимого имущества или личным трудом. Уголовный штраф, который должен был поступать в пользу общественной власти, в случаях невозможности его уплаты осужденным вследствие отсутствия у последнего недвижимого имущества, как правило, заменялся определенным сроком тюремного заключения. Согласно положениям арт. 53 раздела IV Литовского Статута 1588 года штраф заменялся лишением свободы сроком на 12 недель.

При отказе лица быть подвергнутым имущественному наказанию в виде «навязки» или «шкоды», последнее накладывалось в двойном размере согласно арт. 11 раздела IV вышеуказанного Статута [8, с. 124, 161; 10, с. 268-269].

Таким образом, проведя исследование генезиса уголовного законодательства Украины об охране нормальной деятельности органов и учреждений пенитенциарной службы Украины в Польско-литовский период, можно сделать вывод, что в это время наказание в виде лишения свободы постепенно получило свое развитие и приобрело самостоятельное значение. Произошло формирование и развитие уголовно-исполнительной системы, органов и учреждений исполнения наказаний, а отсюда возникла необходимость в охране их нормальной работы, выполнения возложенных на них функций уголовно-правовыми средствами. Прежде всего, речь шла об установлении уголовной ответственности за совершение побега из мест лишения свободы и уклонение от

отбывания других видов наказаний.

Однако при этом следует акцентировать внимание на том, что при совершении побега из мест лишения свободы или из-под стражи, наказанию подлежали тюремные надзиратели вследствие халатного отношения к своим обязанностям по надзору за осужденными и лицами, взятыми под стражу, а также те, кто своими действиями способствовал последним в совершении побега. Соучастники побега приговаривались к таким же самым наказаниям, что и лица, к освобождению которых они были причастны.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1 Фельдштейн Г.С. Главные течения в истории науки уголовного права в России. – М.: «Зерцало-М», 2003. – 544 с.

2 Історія держави і права України: Підручник. – У 2-х т. / за ред. В.Я. Тація, А.Й. Рогожина, В.Д. Гончаренко. – Т. 1. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 656 с.

3. Головні історичні події розвитку пенітенціарної служби України: матеріали офіційного веб-сайту Державної пенітенціарної служби України // <http://www.kvs.gov.ua/peniten/control/main/uk/publish/article/626509> – Дата доступа: 12.03.2014.

4 Шаломеев Є.В. Мета покарання у кримінальному праві України XI-XVIII ст.: історично-порівняльний аналіз //

Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. – 2002. – № 4. – С. 132-137.

5 Пальченкова В.М. Еволюція тюремного ув'язнення в трьох редакціях Литовських Статутів // Держава та регіони. Серія: Право. – 2011. – № 2. – С. 17-23.

6 Статути Великого князівства Литовського: У 3-х томах. – Том I. Статут Великого князівства Литовського 1529 року / за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. – Одеса: Юридична література, 2002. – 464 с.

7 Статути Великого князівства Литовського: У 3-х т. – Том II. Статут Великого князівства Литовського 1566 року / за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. – Одеса: Юридична література, 2003. – 560 с.

8 Статути Великого князівства Литовського: У 3 т. – Том III. Статут Великого князівства Литовського 1588 року: У 2 кн. – Кн. 2 / За ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. – Одеса: Юридична література, 2004. – 568 с.

9 Малиновский И.А. Учение о преступлении по Литовскому Статуту. – Киев: Тип. Имп. Ун-та св. Владимира, 1894. – 221 с.

10 Демченко Г.В. Наказание по Литовскому Статуту в его трех редакциях (1529, 1566 и 1588 гг.): Исследование. Часть первая. – Киев: Типография Императорского Университета Св. Владимира, 1894. – 273 с.

ТҮЙІН

Орел Ю.В., з.ғ.к.,
«Украина» Адам дамуының ашық
халықаралық университеті» жоғары
оқу орнының Николаевск
аймақаралық
адам дамуы институты

ПОЛЬША-ЛИТВА КЕЗЕҢІНДЕ
УКРАИНА ПЕНИТЕНЦИАРЛЫҚ
ҚЫЗМЕТІНІҢ ОРГАНДАРЫ МЕН
МЕКЕМЕЛЕРІНІҢ БІР ҚАЛЫПТЫ
ҚЫЗМЕТІН ҚЫЛМЫСТЫҚ-
ҚҰҚЫҚТЫҚ ҚОРҒАУ ТУРАЛЫ
ЗАҢНАМАСЫНЫҢ ДАМУЫ

Мақалада Украинаның Польша-литва кезеңіндегі пенитенциарлық органдары мен мекемелерінің бір қалыпты қызметін қылмыстық-құқықтық қорғаудың тарихи дамуы сұрақтары қарастырылған. Украина аумағында XIV ғ. соңынан XVII ғ. ортасына дейін қолданыста болған қылмыстық құқықтың тарихи ескерткіштеріне, атап айтқанда 1529, 1566, 1588 жж. Литва Статуттарында бас бостандығынан айыру орындарынан қашқан үшін және жазаның басқа түрлерін өтеуден жалтарғаны үшін қылмыстық жазаны көздеген нормалардың бар-жоқтығына талдау жасалған.

RESUME

Orel Yu.V., PhD in Law
Nikolayev interregional institute
of human development of higher
educational establishment
the «Open international university
of human development «Ukraine»

LEGISLATION DEVELOPMENT
ABOUT CRIMINALLY-LEGAL
PROTECTION OF NORMAL
ACTIVITY THE PENITENTIARY
SERVICE BODIES
AND INSTITUTIONS
OF UKRAINE IN THE POLISH-
LITHUANIAN PERIOD

The article considered the questions of the historical development the criminally-legal protection of normal activity the penitentiary service bodies and institutions of Ukraine in Polish-Lithuanian period.

Historical monuments of criminal law acting on territory of Ukraine from the end of XIV till medium of XVII, - a Lithuanian Statutes in editing 1529, 1566 and 1588, on the subject of presence in them rates, providing the criminal responsibility for completion escape with places of deprivation of liberty and runarounds from serving other types of the punishments.

И.В. Слепцов

заң ғылымдарының кандидаты

Ш.Ж. Тулкинбаева

құқық қорғау қызметінің магистрі

А.Б. Умурзакова

Қазақстан Республикасы ІІМ

Қостанай академиясы

Қазақстандағы пробация қызметінің дамуының заманауи қырлары

Аңдатпа. Мақалада Қазақстан Республикасындағы қылмыстық-атқару қызметінің қазіргі қалпы мен пробация қызметінің даму бағыты талқыланады. Аталған құқықтық институтты дамыту мен жетілдіруге бағытталған заманауи нормативтік-құқықтық құжаттарды (2010-2013 жылдар) құрастыру және жүзеге асыру хронологиялық тәртіпте берілген.

Түйін сөздер: қылмыстық-атқару инспекциясы, пробация, Қазақстан Республикасының Қылмыстық-атқару кодексі.

Қазақстан Республикасының Құқықтық саясат тұжырымдамасына сәйкес 2010 жылдан бастап 2020 жылға дейінгі кезеңде қылмыстық-құқықтық саясатты жүзеге асыру шаралары кешенінің негізгі бағыттарының бірі қылмыстық-құқықтық саясатты жүзеге асыру болып табылады, мемлекеттік және қоғамдық институттардың үдемелі дамуына ықпал ететін, елдің тұрақты әлеуметтік-экономикалық дамуын қамтамасыз ететін шаралар қылмыстық-атқару саласын одан әрі жетілдіру болып табылады.

Құқықтық саясат тұжырымдамасында «...жалпы алғанда қылмыстық жазаларды атқару жүйесін жалпыға бірдей халықаралық стандарттарға одан әрі жақындата беру керек» екендігі айтылған [1].

Сондықтан бас бостандығынан айырумен байланысты емес қылмыстық жазаларды қолдану саласын кеңейтуді одан әрі жетілдіру және дамыту мәселелері өзекті болып табылады, себебі бұл құқық бұзушыларды қайта әлеуметтендіру және бейімдеу механизмін жақсартудың, сотталған адамдарды түзету және қоғамға толық құқықты азаматтарды қайтаруға көмек көрсетудің бір құралы болып табылады.

Қазіргі таңда заңды қолдану тәжірибесінде аталған саладағы өзекті мәселе пробация қызметін дамыту болып табылады.

Осы мақалада қарастырылатын институтты дамыту мен жетілдіруге бағытталған

заманауи нормативтік-құқықтық құжаттарды (2010-2013) құрастыру мен жүзеге асырудың хронологиялық тізбесі ұсынылды.

Осылайша, шартты түрде сотталған тұлғалар тарапынан қылмыстардың қайталануының алдын алуға бағытталған құқықтық институттың пробация қызметін қалыптастыру және ұйымдастыру мақсатында Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаев 2012 жылғы 15 ақпанда «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне пробация қызметі мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» заңға қол қойды.

Заң арқылы шартты түрде сотталғандарға әлеуметтік-құқықтық көмек көрсету саласында туындайтын құқықтық қатынастар реттеледі. Сонымен қатар, шартты түрде сотталған тұлғаларға әлеуметтік-құқықтық көмек көрсету мақсатында заң пробация қызметін құруға бағытталады, бұл рецидивтік қылмыстың төмендеуіне ықпал етеді. Осы заңға сәйкес қылмыстық-атқару жүйесіндегі пробация – «...бұл сынақ мерзімі мен пробация бақылауында болған кезеңде әрбір шартты түрде сотталған адамның жаңа қылмыс жасауының алдын алу мақсатымен, олардың жүріс-тұрысын одан әрі түзету үшін қылмыстық-атқару инспекциясының пробация қызметі оларға қатысты жеке әзірлейтін және іске асыратын әлеуметтік-құқықтық сипаттағы шаралар кешені» [2].

Осы заңды жүзеге асыру мақсатында 2012 жылғы 28 сәуірде «Шартты түрде сотталған адамдарға әлеуметтік-құқықтық көмек көрсету қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің № 542 Қаулысы қабылданды.

Қаулыға сәйкес, пробациялық бақылауда тұрған шартты түрде сотталған адамды есепке қою кезінде пробация қызметінің қызметкерлерлі мынадай шаралар кешенін жүзеге асырады:

1) денсаулық жағдайын анықтай оты-

рып, шартты түрде сотталған адамның жеке басын, оның білім деңгейін және еңбекпен қамтылғандығын, тұрғылықты жерінің бар-жоғын зерделейді, сондай-ақ әлеуметтік-құқықтық көмектің көлемін айқындау үшін қажетті өзге де мәліметтерді анықтайды;

2) әлеуметтік-құқықтық көмек көрсету, оған қатысты пробациялық бақылауды жүзеге асыру және тоқтату тәртібін түсіндіреді, сондай-ақ тіркелу үшін пробация қызметіне келу күнін белгілейді;

3) сот жүктеген міндеттерді орындау, оларды орындамағаны, сондай-ақ пробациялық бақылау тәртібін бұзғаны үшін жауапкершілікке тарту тәртібін түсіндіреді [3].

Қазақстан Республикасының Қылмыстық-атқару кодексі шартты түрде сотталған адамдардың жүріс-тұрысын пробациялық бақылауды жүзеге асыру және оларға әлеуметтік-құқықтық көмек көрсету тәртібін нақты анықтайды (182-бап). Сонымен қатар, заңнамада пробациялық бақылаудың мынадай анықтамасы беріледі: «...бұл сынақ мерзімі кезеңінде әлеуметтік-құқықтық көмек алуға жәрдем көрсете отырып, шартты түрде сотталғандарға сот жүктеген міндеттердің орындалуына және олардың жүріс-тұрысына бақылауды жүзеге асыру жөніндегі қылмыстық-атқару инспекциясы пробация қызметінің жұмысы» [4].

Қазақстан Республикасы Қылмыстық-атқару кодексінің 182-бабын жүзеге асыру және қылмыстық-атқару инспекциясының пробация қызметінің жұмысын ұйымдастыру тәртібін анықтау және олардың шартты түрде сотталған адамдарға пробациялық бақылау жүргізуі мақсатында Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2012 жылғы 19 наурыздағы бұйрығымен «Қылмыстық-атқару инспекциясының пробация қызметінің қызметін ұйымдастыру жөніндегі қағидасын бекіту туралы ереже» бекітілді [5].

Қылмыстық-атқару инспекциясының

пробация қызметінің қызметін ұйымдастыру жөніндегі қағидасын бекіту туралы ережеде пробациялық бақылаудың мақсаты заң немесе сот белгілеген міндеттердің орындалуын бақылау арқылы әлеуметтік әділдікті қалпына келтіру, сотталғандарды түзеу, қылмыстық әрекетті қайта жасауды болдырмау, шартты түрде сотталғандардың жалпыға танылған әлеуметтік, моральдық және құқықтық нормаларды сақтауы болып табылады деп анықталды.

Шартты түрде сотталғандардың жүріс-тұрысын пробациялық бақылауды жүзеге асыру тәртібі, әсіресе, электрондық бақылау құралдарын қолдану болып табылады. Бас бостандығын шектеу түріндегі жазаны өтеуші адамдарды қадағалауды жүзеге асыру кезінде пайдаланылатын электрондық бақылау құралдарының тізбесі заңнамалы түрде бекітілді. Іс жүзінде осы жұмысты жүзеге асыру, электрондық бақылау құралдарының элементтерін пайдалану тиімділігі әсіресе қылмыстық-атқару инспекциясының қызметкерлері тарапынан уақытты және тәжірибе жинауды талап етеді.

Қылмыстық-атқару инспекциясы бас бостандығын шектеу түріндегі жазасын өтеуші адамдарға қадағалауды іске асыру кезінде пайдалану үшін мынадай электрондық бақылау құралдары ұсынылады:

1. Дербес бақылау құралдары [6]:
 - радиоэлектрондық білезік;
 - дербес трекер;
 - стационарлық бақылау құрылғысы;
 - мобильді бақылау құрылғысы;
 - трансляцияның стационарлық құрылғысы;
 - аудиовизуалды бақылаудың стационарлық құрылғысы;
 - фотоэлектрохимиялық бақылаудың стационарлық құрылғысы.

2. Мониторингтің техникалық құралдары мен құрылғылары:

- мониторинг сервері;
- аудиовизуалды бақылау сервері;

- оператордың автоматтандырылған жұмыс орны;

- мониторингтің мобильдік пульті.

Жоғарыда келтірілгендерді талдай отырып, қылмыстық-атқару жүйені заманауи реформалау күрделі, бірақ маңызды даму кезеңін өткізіп жатқандығын мойындамауға болмайды. Заңнамалық сипаттағы мәселелерді шешумен қатар ұйымдық жоспарының да мәселелерін шешу қажет болады. Ол қарастырылатын мәселенің кешенді сипатына қатысты актуалдандырылады және пробация қызметінің, жергілікті атқарушы органдарының өкілдерінің ғана емес, сондай-ақ шартты түрде сотталған адамдарға әлеуметтік-құқықтық көмек көрсету кезінде пробация қызметіне көмектесу үшін үкіметтік емес және басқа ұйымдардың қатысуын талап етеді.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1 Қазақстан Республикасының 2010 жылдан 2020 жылға дейінгі кезеңге арналған құқықтық саясат тұжырымдамасы туралы: Қазақстан Республикасы Президентінің 2009 жылғы 24 тамыздағы №858 Жарлығы.

2 Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне пробация қызметі мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы: Қазақстан Республикасының 2012 жылғы 15 ақпандағы №556-IV Заңы.

3 Шартты түрде сотталған адамдарға әлеуметтік-құқықтық көмек көрсету қағидаларын бекіту туралы: Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 28 сәуірдегі №542 Қаулысы.

4 Қазақстан Республикасының Қылмыстық-атқару кодексі. - Алматы: Юрист», 2013. - 75 б.

5 Қылмыстық-атқару инспекциясының пробация қызметінің қызметін ұйымдастыру жөніндегі қағидасын бекіту туралы: Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2012 жылғы 19 наурыздағы

№157 бұйрығы.

6 Бас бостандығын шектеу түріндегі жазасын өтеуші адамдарды қадағалауды жүзеге асыру кезінде пайдаланылатын

электрондық бақылау құралдарының тізбесін бекіту туралы: Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 17 тамызындағы № 1061 Қаулысы.

РЕЗЮМЕ

Слепцов И.В., к.ю.н.
Тулкинбаева Ш.Ж., магистр
правоохранительной деятельности
Умурзакова А.Б.
Костанайская академия
МВД Республики Казахстан

RESUME

Sleptsov I.V., PhD in Law,
Tulkinbaeva Sh.Zh.,
master of law-enforcement activity,
Umurzakova A.B.
Kostanay academy of the IAM
of the Republic of Kazakhstan

СОВРЕМЕННЫЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ СЛУЖБЫ ПРОБАЦИИ В КАЗАХСТАНЕ

В рассматриваемой статье анализируется современное состояние и перспективы развития пробационной службы уголовно-исполнительной службы Республики Казахстан. В статье представлена хронологическая последовательность (2010-2013) разработки и реализации современных нормативно-правовых документов, направленных на развитие и совершенствование рассматриваемого правового института.

MODERN ASPECTS OF DEVELOPMENT THE PROBATION SERVICE IN KAZAKHSTAN

The article analyzes the modern condition and prospects of development the probation service in criminal executive system in the Republic of Kazakhstan. The article presents the chronological sequence of development and implementation of modern (2010-2013 years) legal documents aimed at the development and improvement of the legal institution.

Н.А. Тулкинбаев

педагогика ғылымдарының
кандидаты, доцент
Қазақстан Республикасы ІІМ
Қостанай академиясы

Қазақстан Республикасы қылмыстық- атқару жүйесіндегі әлеуметтік жұмысты ұйымдастырудың кейбір мәселелері

Аңдатпа. Автор мақалада Қазақстан Республикасы қылмыстық-атқару жүйесіндегі әлеуметтік жұмыстың ұйымдастырылуының негізгі бағыттары, кәсіптік іс-әрекеттің ерекше, бірлестірілген қызмет түрі ретінде қарастыру туралы ой қозғайды.

Түйін сөздер: әлеумет, әлеуметтік жұмыс, әлеуметтендіру, қылмыстық-атқару жүйесі, әлеуметтік мемлекет, бас бостандығынан айыру, пробациялық қызмет.

Әлеуметтік жұмыс – жеке адамдардың әлеуметтік мәселелерін, ең алдымен әлеуметтік жәбір шеккен жеке тұлғалар мен қоғамдық топтардың әлеуметтік мәселелерін шешуге, азаматтардың әлеуметтік кепілдігі бар құқықтары мен қажеттіліктерін қамтамасыз етуге, әлеуметтік қызметін атқару қабілетін қалпына келтіруге немесе көтеруге қолайлылық туғызатын жағдайлар жасауға бағытталған кәсіптік іс-әрекеттің ерекше, бірлестірілген қызмет түрі.

Әлеуметтік жұмыстың жеке кәсіби қызмет түрінде пайда болуына еңбек, еңбектің түрлері және еңбектің өзара мазмұны мен сипаты, кәсібі, арнайы бағытқа салу және т.б. ықпал етеді.

Әлеуметтік жұмыстың мән-мағынасын, мазмұнын, құрылымын, деңгейін түсіну үшін «әлеумет», «әлеуметтендіру» ұғымдары жөнінде қандай анықтамалар бар екенін білу керек.

Әлеумет (араб тіл.) – ел-жұрт, халық деген мағынаны білдіреді. Қазақ халқының дәстүрлі түсінігінде «жамағат», «қауым», «жұртшылық» деген мағынада қолданылған ұғым.

Әлеумет (socium – лат. тіл.) – адамдардың бірлесіп әрекет етуінің тарихи қалыптасқан формаларының нәтижесі ретіндегі адамзат қауымдастығы.

Әлеумет – қоғамдағы қызметіне қарай қандай да бір ортақ (кәсіптік, мәдени және т.б.) белгілері бойынша бірлескен адамдардың тобы.

Әлеуметтендіру – индивидті қоғамдық өмірге қатысуға, мәдениетті түсінуге

және әлеуметтік ортада, ұжымда өзін-өзі ұстау дағдысына үйрететін әр түрлі әлеуметтік рөлдерді орындаттыратын жалпы ортаның ықпалы.

Әлеуметтендіру – тәрбиелі тұлғаны қалыптастыратын, оны қоғамдық өмірге бейімдейтін, мәдениетке баулитын мақсатты бағыт [1].

Қазіргі заманғы Қазақстанда жазаны атқару мекемелерінде әлеуметтік жұмыс енді ғана қалыптасуда. Әлеуметтік жұмыс сотталғандарға әсер етудің ерекше түрі болып табылады.

Қылмыстық-атқару жүйесі мекемелеріндегі әлеуметтік жұмыстың негізгі мақсаттары:

- сотталғандар мен сыртқы әлемнің арасында әлеуметтік-пайдалы қатынасты дамыту және бекіту;

- қылмысты өтеу немесе алдын ала сотталған жері бойынша сотталғанның әлеуметтік мәртебесін дамыту және жоғарылату, басқа адамдармен әлеуметтік-позитивті байланысты орнатуға көмек, әлеуметтік мәртебесін өзгертуге көмек;

- бір жағынан, қылмыстық жазаны атқаруға немесе алдын ала ұстау мақсаттарына сәйкес келетін, ал екінші жағынан, жазаланушыға әлеуметтік, этикалық, физиологиялық және психологиялық азаптарға әкеліп соғатын көлденең және тік қарым-қатынастарды қалыптастыруға көмек;

- алдын ала қамау және жазаны өтеудің әлеуметтік тұрмыстық жағдайларын қамтамасыз етуге көмектесу;

- сотталғанның әлеуметтік мәдениетін жоғарылатуды, әлеуметтік қажеттілігін дамытуды, нормативті-құндылықты бағыттарын өзгертуді, әлеуметтік өзіндік бақылау деңгейін жоғарылатуды қоса алғанда, қамалғанның әлеуметтік дамуына көмек;

- сотталғандарға психология, психиатрия және т.б. салалардағы мамандардан көмек алуға көмектесу;

- көмекке мұқтаж сотталған катего-

риясын (зейнеткерлер, мүгедектер және т.б.) әлеуметтік қорғауды ұйымдастыру және қамтамасыз ету;

- қамалғандарға өздеріне тиімді әлеуметтік ортаны, әлеуметтік қызығушылықтарды (жұмыс, отбасы, дін, өнер) іздестіруге көмек;

- жанжалдық жағдайларды шешуге көмек;

- мекеменің дамуын болжау және әлеуметтік даму;

- персоналды әлеуметтік-құқықтық қорғауға көмектесу [2].

Қазақстан Республикасы Конституциясы жоғары заң күшімен жасалған, сондықтан, қазіргі заңнаманың мемлекеттік және қоғамдық құрылымының негізгі, қоғамдық қатынастарды реттейтін нормалар бекітілген негізі болып табылады. Әлеуметтік жұмысты да жүзеге асыру және ұйымдастыру үшін ерекше мағынасы Қазақстан Республикасы **әлеуметтік мемлекет** болып жариялануына байланысты Конституциясында көрсетіледі «...Қазақстан Республикасы өзін демократиялық, зайырлы, құқықтық және әлеуметтік мемлекет ретінде орнықтырады, оның ең қымбат қазынасы – адам және адамның өмірі, құқықтары мен бостандықтары» [3].

Адам құқықтарының жалпыға бірдей Декларациясы – адамның негізгі құқықтары мен бостандықтарын жария еткен бірден-бір халықаралық-құқықтық құжат. 1948 жылы 10 желтоқсанда Біріккен Ұлттар Ұйымының Бас Ассамблеясымен қабылданған және жарияланған. Құжатта белгіленіп, бекітілген адам құқықтары мен бостандықтарының жалпыға бірдей мойындалуын, сақталуын және тиімді жүзеге асырылуын қамтамасыз ету бұл құжаттың негізгі міндеті [4].

Адам құқықтарының жалпыға бірдей декларациясы ерекшелігі мен маңыздылығы адам құқықтары мен бостандықтарын алғашқы болып халықаралық дәрежеге көтергендігінде жатыр.

Декларацияның міндеттілігі, заңдық

сипаты жоқ, яғни бекітілген нормалар сөзсіз орындалуға тиісті емес. Дегенмен құжатта белгіленген адам құқықтары мен бостандықтары жөніндегі қағидалардың маңыздылығына байланысты Декларация жалпыға бірдей акт ретінде танылады және оны қабылдауға дауыс берген мемлекеттердің барлығы бірдей орындауға тырысады.

Адам құқығы саласында жазаны атқару жүйесіне қатысты халықаралық ынтымақтастық нәтижесінде Ережелер дайындалады және қабылданады, олар қазіргі пенитенциарлық теорияда *сотталғандармен қарым-қатынастың халықаралық стандарттары* деп аталады:

- Сотталғандармен қарым-қатынас жасаудың минималды стандарттарының Ережелері (1955 ж.);

- Сотталғандармен қарым-қатынас жасаудың Еуропалық минималды стандарттарының Ережелері (1987 ж.) немесе «Еуропалық пенитенциарлық Ережелер» [5].

Оларда қылмыстық-атқару практикасының дүниежүзілік тәжірибесі, жазаларды дамыту жүйесінің гуманистік тенденциялары жинақталған.

Қазақстан Республикасының 2010 жылдан 2020 жылға дейінгі кезеңге арналған құқықтық саясат Тұжырымдамасының негізгі бағыты – қылмыстық-атқару жүйесі мекемелеріндегі тәртіпті сақтауға қойылатын жоғары талаптарды сақтаумен және қамтамасыз етумен қатар қылмыстық жазаларды орындау (өтеу) процесін психологиялық-педагогикалық қамтамасыз ету, қылмыстық-атқару жүйесі персоналының мәртебесін арттыру және оларды әлеуметтік-құқықтық қорғауды қамтамасыз ету жөніндегі шараларды күшейту қажет.

Бас бостандығынан айыру орындарынан босатылған азаматтарды толыққанды қоғам мүшесі ретінде әлеуметке қосу аясындағы тұтас мемлекеттік саясатты қамтамасыз етуге бағытталған жүйелі

шаралар қажет. Жалпы алғанда қылмыстық жазаларды атқару жүйесін жалпыға бірдей халықаралық стандарттарға одан әрі жақындата беру керек [6].

Қазақстан Республикасының қылмыстық-атқару заңнамасы Қылмыстық-атқару кодексінен, жазаны орындау және өтеу тәртібі мен шарттарын және сотталған адамдарға өзге де қылмыстық-құқықтық ықпал ету шараларын белгілейтін заңдар мен өзге де нормативтік құқықтық актілерден тұрады.

Қылмыстық-атқару кодексі Қазақстан Республикасының Конституциясына және халықаралық құқықтың жалпыға танылған қағидағдары мен нормаларына негізделеді.

Шартты түрде сотталған адамдарға әлеуметтік-құқықтық көмек көрсету қағидалары Қазақстан Республикасы Қылмыстық-атқару кодексінің 182-бабын іске асыру мақсатында әзірленді және шартты түрде сотталған адамдарға әлеуметтік-құқықтық көмек көрсету тәртібін айқындайды [7].

Қылмыстық-атқару инспекциясының пробация қызметі шартты түрде сотталған адамдарға олардың әлеуметтік-құқықтық көмек алуына жәрдем көрсетеді.

Жеке әзірленген бағдарламаға сәйкес шартты түрде сотталған адамдарға әлеуметтік-құқықтық көмек көрсетуді жүзеге асыру кезінде пробация қызметіне жергілікті атқарушы органдар, үкіметтік емес ұйымдар және басқа да ұйымдар жәрдем көрсетеді.

Жергілікті атқарушы органдар аумақтарды дамыту бағдарламаларын және стратегиялық жоспарларды әзірлеу кезінде пробация қызметінің есебінде тұрған сотталған адамдарға әлеуметтік-құқықтық көмек көрсету бойынша іс-шаралар кешенін көздейді [8].

Пробация (ағылш. probation - сынау) – Ұлыбритания, АҚШ және басқа мемлекеттердің сот тәжірибесінде кеңінен қолданылатын шартты түрде соттаудың түрі.

Еліміздегі қылмыстық-атқару жүйесіне пробация қызметінің енгізілгеніне көп бола қойған жоқ. Аталмыш жаңалықтың Қазақстанда заңды түрде бекігеніне де бір-екі жыл ғана болды. Пробация қызметінің мақсаты – шартты түрде бас бостандығынан айырылған азаматтарға әлеуметтік-құқықтық қызмет көрсету.

Еліміздегі қылмыстық саясат тұжырымдамасының негізгі бағыттарының бірі – істі болған жандарды бас бостандығынан айырмай жазаға тарту болса, пробация осы бағытқа дәл келеді.

Жалпы, пробация сөзі қазақшаға аударғанда «сынау, байқау» дегенді білдіреді екен. Яғни, сынаудың негізі – адамның қылмыс жасағанына қарамастан, оның түрмеге отырмауына мүмкіндік беру.

Ол үшін қылмысқа барған адам сот міндеттеген шарттардың бәрін орындауы керек. Осылайша, байқаусызда сүрінген жандар болса, оларды түрмеге отырғызбай, қоғамға бейімделуіне мүмкіндік беру. Ал пробация қызметі ондай жандарды бақылап қана қоймай, әлеуметтік мәселелері болса, шешуге ықпал жасайды.

Қазақстанда пробация жеке институт ретінде толық қалыптаса қойған жоқ. Дегенмен оның кейбір элементтерін қылмыстық-атқару жүйесінде байқауға болады. Мәселен, шартты түрде бас бостандығынан айыру, жүкті әйелдердің жаза мерзімін азайту, кішкентай баласы бар әйелдерді уақытынан ерте босату секілді.

Алғашында, Қазақстанда шартты түрде сотталғандарға қатысты шартты үкімдік пробация қалыптастыру көзделген. Өйткені, шартты түрде сотталғандар сынақ мерзімінде жүреді. Ал сынақ мерзімін беру – пробацияның негізгі белгісі

Пробация қызметкерлері шартты түрде бас бостандығынан айырылғандардың сот міндеттемелерінің орындалуын қатаң қадағалаумен қатар, әлеуметтік-құқықтық

қызмет көрсетеді.

Оның негізгі бағыттары шартты түрде бас бостандығынан айырылғандарға білім алып, кәсіп меңгеріп, жұмысқа орналасуына ықпал жасап, ауырып қалса, дәрігерлік көмек көрсетуді қамтамасыз ету болып табылады.

Әлеуметтік-құқықтық көмек әрқайсысының қажеттілігіне байланысты көрсетіледі. Пробациялық қызметке жергілікті атқарушы органдар, үкіметтік емес ұйымдар жәрдемдеседі.

Белгілі бір шарттарды сақтамай сотталғандармен әлеуметтік жұмыс жүргізу мүмкін емес:

- әлеуметтік жұмыс – сотталғандарды түзеу құралдарының бірі екендігі туралы заңнамамен бекітілген ереженің болуы;

- пенитенциарлық қызметкерлердің әлеуметтік жұмыс бойынша білімдері мен дағдыларының болуы;

- пенитенциарлық қызметкерлердің әлеуметтік жұмыс функцияларын және мүмкіндіктерін түсіну, әлеуметтік жұмысты жазаланушыға тәрбиелік немесе жеделдік немесе режимдік әсер етумен ауыстыруға болмайтын қызметтің түрі ретінде олардың қабылдауы;

- сотталғандарға бар болғаны әлеуметтік көмек көрсету керек болған жағдайларда режимдік немесе жеделдік әсер ету тек позитивтік салдарларды әкеліп қоймай, сонымен қатар оған тікелей зиян келтіретіндігін түсіну.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1 Қалиев Ғ., Бизақов С., Накысбеков О. Қазақ әдеби тілінің сөздігі. 15 томдық. - 2 т. - Алматы, 2011.

2 Ананьев О.Г., Ананьева Е.О., Глазунов Н.С. и др. Социальная работа в уголовно-исполнительной системе: учебное пособие. – Рязань: Академия права и управления ФСИН России, 2005. - 372 с.

3 Қазақстан Республикасының Конституциясы: 1995 жылғы 30 тамызда

қабылданған. - Алматы, 2005.

4 Адам құқықтарының жалпыға бірдей Декларациясы: Біріккен Ұлттар Ұйымының Бас Ассамблеясы 1948 жылғы 10 желтоқсандағы 217 А (III) жарғысы.

5 Еуропалық Кеңестің адам құқығын қорғау және қылмыспен күресу саласындағы құжаттар жинағы. - М., 1998. - С. 197-268.

6 Қазақстан Республикасының 2010 жылдан 2020 жылға дейінгі кезеңге арналған Құқықтық саясат тұжырымдамасы:

Қазақстан Республикасы Президентінің 2009 жылғы 24 тамыздағы № 858 қаулысы.

7 Шартты түрде сотталған адамдарға әлеуметтік-құқықтық көмек көрсету қағидалары: Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 28 сәуірдегі №542 қаулысы.

8 Қылмыстық-атқару инспекцияларындағы пробация қызметін ұйымдастыру ережелері: Қазақстан Республикасы ІІМ 2012 жылғы 19.03. №157 бұйрығы.

РЕЗЮМЕ

Тулкинбаев Н.А., к.п.н., доцент,
Костанайская академия
МВД Республики Казахстан

НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМЫ ОРГАНИЗАЦИИ СОЦИАЛЬНОЙ РАБОТЫ В УГОЛОВНО- ИСПОЛНИТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЕ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

В статье представлены основные направления организации деятельности социальной работы в уголовно-исполнительной системе Республики Казахстан.

RESUME

Tulkinbaev N.A.,
PhD in Pedagogic, docent,
Kostanay academy of IAM
of the Republic of Kazakhstan

SOME PROBLEMS OF ORGANIZATION THE SOCIAL WORK ACTIVITY IN CRIMINALLY- EXECUTIVE SYSTEM OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

The article represents the main direction of organization the social work activity in criminally-executive system of the Republic of Kazakhstan.

Е.Е. Каймульдинов
кандидат юридических наук

А.Е. Исина
Костанайская академия
МВД Республики Казахстан

Отдельные аспекты влияния социальной обстановки в исправительных учреждениях на пенитенциарную преступность

Аннотация. В статье рассматриваются отдельные аспекты влияния социальной обстановки в исправительном учреждении на пенитенциарную преступность. Изучены факторы, влияющие на пенитенциарную преступность, как лишение свободы и связанные с этим ограничения в социальных потребностях, а также психологические факторы, способствующие совершению правонарушений.

Ключевые слова: исправительное учреждение, пенитенциарная преступность, осужденный, лишение свободы, преступление.

Преступность в местах лишения свободы представляет собой специфическую разновидность уголовного рецидива. Можно говорить о повышенной опасности пенитенциарной преступности, потому что преступления в данном случае совершаются непосредственно в процессе исполнения наказания за предыдущее преступление, в условиях изоляции осужденных, усиленного надзора за ними, что свидетельствует об упорном игнорировании определенной категорией осужденных уголовно-правовых запретов.

Таким образом, пенитенциарная преступность - это преступность в пенитенциарных учреждениях, местах лишения свободы [1, с. 646].

Г.Ф. Хохряков справедливо отмечает: «В местах лишения свободы неизменно совершается определенный круг деяний. Как правило, это убийство, кража, разбой, грабеж, причинение телесных повреждений, хулиганство, а также такие специфические для мест лишения свободы деяния, как уклонение от отбывания наказания, воспрепятствование деятельности ИУ и их сотрудников, обращение с запрещенными для осужденных веществами, половые эксцессы, массовое преступное поведение осужденных» [2, с. 296].

Основные особенности преступного

поведения в местах лишения свободы связаны с общей обстановкой в исправительных учреждениях и спецификой взаимодействия личности с социальной средой в этих условиях, как в отношениях с другими осужденными, так и с администрацией.

Данная обстановка в местах лишения свободы характеризуется различием между условиями жизни на свободе и условиями жизни в изоляции от общества.

Как показали специальные исследования, все это формирует негативные психические состояния у осужденных, которые одинаковы и устойчивы. Им свойственны опасения, страхи, тревожность, мнительность, недоверчивость, обидчивость, подозрительность, беспокойство, раздражительность, враждебность, агрессивность, нерешительность, психоэмоциональная неустойчивость. Указанные состояния вызывают внутреннюю напряженность, которая накапливается. Наступает момент, когда она прорывается наружу, подобно взрыву. Как говорят заключенные, «человека замыкает». Человек в таких случаях начинает шумно возмущаться, нападает на обидчика или наносит повреждения самому себе. Повод для такого рода «замыкания» может быть самый незначительный.

Рассматриваемые состояния обусловлены следующими тремя факторами:

- изоляцией от общества;
- ограничением в удовлетворении потребностей или вынужденным отказом от них, включая жизненно важные;
- принудительным включением в однополые социальные группы на уравнительных началах.

Каждый из факторов содержит ряд признаков. Изоляция связана с причислением человека к специфической категории людей - преступникам. Ограничение в удовлетворении потребностей связано с регламентацией поведения, а нарушение правил поведения влечет дополнитель-

ные меры принуждения. Принудительное включение в группу связано с тем, что индивиду приписывается равное отношение ко всем ее членам; конфликты в группах запрещены, как невозможен переход из одной группы в другую по собственной воле и т. д. Все указанные факторы взаимосвязаны.

Логически следовало бы предположить, строгие требования преследуют благую цель - приучить человека исполнять общепринятые правила. Однако, как утверждают многие специалисты, чем детальнее регламентация поведения человека, тем больше у него опасений за безопасность своего существования. Ведь уверенность в себе самом, в своих силах основана на том, что любое встречаемое препятствие будет преодолено или от него можно уклониться. Если же препятствие неодолимо, если собственный опыт показывает, что избежать его невозможно иначе, как подчинившись ему, любая перемена в существующих порядках воспринимается как опасная, ибо неизвестно, что она принесет. Постоянные опасения и страхи вызывают чувство собственной неполноценности.

Регламентация поведения, при которой правила безоговорочно обязательны и нет возможности не только оспорить их, но и высказать по их адресу собственное мнение, приучает человека не бояться правил. К любым правилам можно приспособиться. Она страшна тем, что разрушает активность и, следовательно, заставляет человека бояться перемен. Тотальное принуждение вызывает пассивность, а она тесно связана с неуверенностью, эмоциональной неустойчивостью.

Установленные правила отбывания наказания определяют жесткую регламентацию поведения и, соответственно, вынуждают осужденных приспособляться к ним. Оно обязательно опасно, если связано с нарушением, ведь осужденный живет в постоянном и тесном окружении. Нарушение правил может

произойти не по его вине, а оттого, что его кто-то подтолкнул к нарушению: оговорил, неправильно истолковал слова и т. п. Поэтому ему необходимо не только постоянно следить за своим поведением, но и рассчитывать варианты возможного поведения у партнера по общению. От всего этого беспокойство и подозрительность усиливаются, нагнетая внутреннюю напряженность. Люди постепенно замыкаются в себе. Одиночество лишь увеличивает неуверенность, подозрительность, что еще сильнее напрягает психику. Замкнутость заключенных напоминает сдержанность вулкана - бурное извержение возможно в любую минуту.

Казалось бы, негативные психические состояния должны перед освобождением сходить на нет, вытесняться радостным ожиданием свободы, принести успокоение. Однако происходит противоположное. Именно в последние месяцы и недели перед освобождением тревожность, беспокойство усиливаются, а внутренняя напряженность возрастает. Снова наблюдается рост «коротких замыканий», случаев насилия над собой и окружающими. Работники мест лишения свободы знают, что самый опасный период в жизни осужденного - последние месяцы, недели до освобождения из мест лишения свободы.

Психологи подметили, что у человека, который чего-то страстно желал, постоянно об этом думал, когда приближается момент осуществления ожиданий, вдруг появляется страх. Такое состояние называют «эффектом избегания объекта».

Ценность собственной личности является наиважнейшей для каждого человека. Всей своей жизнедеятельностью он старается сохранить и поднять значимость своего «я» для себя и окружающих. Именно эта ценность оказывается пораженной у человека, оказавшегося за решеткой. Здесь он уже не такой, как все. Он тот, кого надо опасаться.

Оттого, что обыденное сознание надеется на людей, совершивших преступление, «ярлыком», от того, что сами осужденные понимают несправедливость отождествления себя с ходячими представлениями о преступнике, стремление сохранить ценность своего «я» не ослабевает, а, напротив - усиливается. Чем ниже падает человек в глазах общества, тем сильнее у него потребность в нравственной реабилитации. Человек высоко оценивает собственное «я» не само по себе, а тогда, когда он принадлежит к престижным, по его мнению, группам. Референтная группа, т.е. круг людей, среди которых он хотел бы находиться, расположена, как показывают специальные исследования, на одну-две ступеньки выше той, к которой фактически принадлежит.

Осужденный обречен находиться среди себе подобных - тех, кто, как и он, испытывает унижение из-за утраты статуса. Он не может покинуть тюрьму и попытаться на новом месте войти в уважаемую группу и завоевать в ней авторитет, как иногда делают свободные люди, потерпевшие фиаско и начинающие новую жизнь в другом окружении. Но жить в ситуации обесценения собственного «я» он не может. У него остается один выход - объявить свое собственное сообщество, т.е. себя и своих товарищей по заключению, уважаемым, содержащим все ценности любого другого сообщества и наделяющим этими ценностями всех тех, кто в него входит. И действительно, если все совершили преступление: кто украл, кто нахулиганил или даже убил, то этот признак, который есть у каждого, не учитывается, на него не обращают внимания. Среди них неуютно себя будет чувствовать тот, кто преступления не совершал. В то же время осужденные понимают, что только они и им подобные, в собственном сообществе не заостряют внимания на том, что кругом преступники. Все, кто живет по ту сторону колючей проволоки, напротив,

будут видеть в них прежде всего преступников. Одинаковость и непохожесть помогают осужденным консолидироваться, объединяться. Между заключенными и теми, свободными, - незримая черта. Поэтому свободные люди - это «они». Консолидация заключенных с неизбежностью приводит к разделению на «мы» и «они». Такое разделение людей называют универсальным принципом психологического оформления любых общностей, без которого невозможно существование самого человеческого общества [3, с. 443].

Консолидация сплавливает заключенных. Каждый из них чувствует, что он не один, что все, находящиеся в заключении, обеспокоены сохранением ценности собственного «я» и поэтому совсем не заинтересованы относиться друг к другу как к преступникам. Сплоченность возвращает им душевное равновесие. Ослабевают негативные психические состояния.

Чем дольше находятся осужденные в местах лишения свободы среди себе подобных, тем теснее они сплавливаются. Сплоченность возрастает по мере ужесточения режима. Число социально и психологически адаптированных возрастает в колониях с более строгим режимом.

Консолидация имеет и обратную сторону. Поскольку она осуществляется на основе противопоставления «мы» и «они», то усиливается отчужденность заключенных от общества. Общество относится к преступникам настороженно. Проведенные специальные исследования показали, что и все без исключения заключенные относятся к обществу настороженно, а некоторые даже враждебно. Консолидация усиливает противостояние.

Всегда и везде люди уважают себя за то, что «мы», к которому они принадлежат, тоже уважаемо, т. е. является средоточием каких-то ценностей. Чтобы почувствовать самоуважение, заключен-

ным надо, чтобы их сообщество тоже было хранителем каких-то ценностей. Но они не могут изобрести каких-то неизвестных человечеству ценностей и наделить ими свое сообщество. Они поступают проще, наделяя собственную общность теми же ценностями, на которые ориентированы все люди. Разница лишь в том, что, по мнению заключенных, общество не только отвергло от себя совершивших преступление и наклеило на них «ярлык» преступника, но тем самым призналось, что оно само далеко небезупречно.

Уличив общество в лицемерии, в том, что оно фактически в повседневной жизни отказалось от того, что провозгласило в своих законах, заключенные как бы принизили его и тем самым возвысили свое сообщество. Его они называли нравственным, а отвергнувшее их общество - аморальным. В этом нет ничего удивительного. Специалисты отмечают, что мораль с момента своего возникновения имеет как бы две стороны: одна из них обращена к своим, а другая к чужим.

Кроме базовых ценностей «я» и «мы», имеются и другие интересы осужденных. Несмотря на то, что труд осужденных отличается от труда свободных людей, он для первых представляет определенную ценность, так как позволяет отвлечься от тягостных мыслей заключения. Кроме того, работа дает заработок и, следовательно, возможность пользоваться магазином и пополнить скудный паек.

Заключенные очень чувствительны к справедливости в силу своего бесправного положения, которое стало следствием совершенного ими преступления и последовавшего за ним наказания, поэтому многие осужденные считают несправедливым приговор в отношении себя.

Отношение к приговору как к несправедливому переносится и на суд, который выносит приговор от имени государства, и, следовательно, на государство и на общество. Но человек не может жить

в мире, в котором царит произвол. Заключенные, обвиняя общество в несправедливости, в пику ему провозглашают свое общество справедливым. С ними со всеми поступили несправедливо, а они, узнав о том, что с каждым из них поступили точно так же, как со всеми, разоблачили общество и тем самым восстановили справедливость. Таким образом создается моральная база под нормы поведения.

Консолидация на основе противостояния помогает понять заключенным их положение, в котором они все равны.

В принципах поведения отражается авторитет общих ценностей. Но они не обладают непосредственной нормативной силой, в них заключена лишь нормативная идея, которая может разделяться или не разделяться членами сообщества. Среди них тоже находятся нарушители законов сообщества. Их еще

больше, чем в других сообществах, так как заключенные вынуждены существовать там, где действуют и противостоят друг другу две нормативные системы - официальная и неофициальная. Из их среды также выделяются люди, которые берут на себя обязанности по поддержанию неофициального нормопорядка. Они выделяются в ходе объективных процессов самоорганизации.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1 Криминология: учебник / под общ. ред. д. ю. н., проф. А. И. Долговой. - М.: «ЮРИСТЪ», 1999. - С. 648.

2 Хохряков Г. Ф. Криминология: учебник. - М.: Юридическая литература, 2006. - С. 296.

3 Алексеев А.И., Герасимов С.И., Сухарев А.Я. Криминологическая профилактика: теория, опыт, проблемы: монография. - М.: «НОРМА-М», 2010. - С. 443.

ТҮЙІН

Каймульдинов Е.Е., з.ф.к.

Исина А.Е.

Қазақстан Республикасы ІІМ
Қостанай академиясы

ТҮЗЕУ МЕКЕМЕЛЕРІНДЕГІ ӘЛЕУМЕТТІК ЖАҒДАЙДЫҢ ПЕНИТЕНЦИАРЛЫҚ ҚЫЛМЫСҚА ТИГІЗЕТІН ӘСЕРІНІҢ КЕЙБІР АСПЕКТІЛЕРІ

Мақалада түзеу мекемелеріндегі әлеуметтік жағдайдың пенитенциарлық қылмысқа тигізетін әсерінің кейбір аспектілері қарастырылған. Пенитенциарлық қылмысқа ықпалын тигізетін факторлар, атап айтқанда бас бостандығынан айыру және онымен байланысты әлеуметтік қажеттіліктердің шектелуі, сонымен қатар құқық бұзушылыққа мүмкіндік беретін психологиялық факторлар да зерделенген.

RESUME

Kaimuldinov. E.E., PhD in Law,
Isina A.E.

Kostanay academy of the IAM
of the Republic of Kazakhstan

SEPARATE ASPECTS OF INFLUENCE THE SOCIAL SITUATION IN CORRECTIONAL INSTITUTIONS ON PENITENTIAL CRIMINALITY

The article considers the separate aspects of influence the social situation in correctional institutions on penitential criminality. The factors influencing on the penitential criminality as the deprivation of liberty and connected with it restrictions in social needs, also the psychological factors, promoting to committing the offenses are studied.

К.И. Юдаков

М.О. Лукпанов

Қазақстан Республикасы
ІІМ Қостанай академиясы

Қазақстан Республикасы Қылмыстық-атқару кодексінің жобасында жедел іздестіру қызметін құқықтық реттеу мәселелері

Аңдатпа. Мақалада қылмыстық-атқару жүйесінде жедел-іздестіру қызметін жетілдіруді құқықтық реттеу сұрақтары қарастырылған.

Түйін сөздер: заңнаманы жетілдіру, реттеу, қылмыстық-атқару жүйесі, жедел іздестіру қызметі, түзеу мекемесі.

Қазіргі таңда қылмыстық-атқару жүйесіндегі жедел іздестіру қызметін (әрі қарай - ЖІҚ) құқықтық реттеудің сұрақтары маңызды болатын болса, ЖІҚ-де қолданылатын құралдардың бірі болып табылатын техникалық құралдарды пайдалану да мәселелі сұрақ ретінде өзектілігімен танымал. Қылмыстың қазіргі уақыттағы жағдайы, қылмыскерлердің құқыққа қарсы әрекеттерінде әдіс-тәсілдерін жетілдіруі, сонымен қатар, бүгінгі күндегі ғылыми-техниканың жетістігі қылмыстық-атқару жүйесін қоса алғанда бүкіл құқық қорғау қызметінен техникалық құралдарды белсенді пайдаланумен қатар оны дамыту қажеттігін айқындайды. Бүгінде, ЖІҚ-н реттейтін жаңа қабылданған мекемелік нормативтік-құқықтық актілер қалыпты тенденциясымен танымал. Мұның ішінде ҚАЗ органдарының бірінші кезектегі міндеттерін шешу үшін қазіргі техникалық құралдарды енгізу де көзделген. Алайда, өкінішке орай әрекеттегі заңнама аталған қызметті толық нұсқада реттемейді.

Қазақстан Республикасының Қылмыстық-атқару кодексі жобасының 93-бабында [1] (әрі қарай - Жоба) қылмыстық-атқару жүйесі мекемелеріндегі ЖІҚ-нің міндеттері аталады, олар:

1) мекеме персоналының, сотталғандардың және басқа да тұлғалардың қауіпсіздігін, жазаларды орындау жағдайы мен тәртібін қамтамасыз ету;

2) мекемелердегі бекітілген жазаны өтеу тәртібін бұзушылықтар мен мекемелерде жасалатын қылмыстарды және қылмыстық әрекеттерді жасауға дайындықтарының алдын алу, ескерту, жариялау;

3) мекемелерден қашқан сотталғандарды, сонымен қатар бас бостандығынан айыру

жазасынан жалтарғандарды белгіленген тәртіпте іздестіру;

4) сотталғаннан және түзеу мекемесіне келіп-кетушілерден олардың құқық бұзушылық жасағандығын айғақтайтын заттарды қылмыстық іс жүргізу заңнамасында белгіленген тәртіпте тәркілеуді және бекітуді қамтамасыз ету;

5) сотталғанның түзеу мекемесіне келгенге дейін жасаған қылмыстарды анықтауға және ашуға көмек көрсету.

Егер, осы баптың тармақтарын мұқият саралайтын болсақ, бірқатар ескертулерді табуға болады.

Бірінші тармақ: «Қазақстан Республикасы заңнамасына сәйкес мекемелерде жедел-іздестіру қызметі жүзеге асырылады. Олардың міндеті болып табылады:».

Осылайша, заң шығарушы ҚАЖ органдарының (оның ішіне облыстық, Астана және Алматы қалаларының ҚАЖ департаменттері, Қылмыстық-атқару жүйесі комитеті кіреді) ЖІҚ-н жүргізуін жоққа шығарып отыр. Қолданыстағы баптың түзетіліміне сәйкес жоғарыда аталған органдар қызметкерлері ҚАЖ мекемелерінде ғана ЖІҚ-н жүзеге асыруға құқылы, ал мекемеден тыс, ол тіпті көзделген міндеттерді шешуге бағытталса да, тыйым салынады. Осы норма қолданыстағы ережеге қайшы келеді. Бұдан басқа, Жобаның 1-бабында ҚАЖ мекемесіне анықтама берілген, ал қазіргі мәтінінде «мекеме» сөзіне түсінік қана жазылған.

Сонымен, Жобаның 93-бабының 1-тармағындағы мәтінге келесідей редакциялық өзгеріс енгізуді ұсынамыз:

«1. Қазақстан Республикасы заңнамасына сәйкес қылмыстық-атқару жүйесі органдарында (мекемелерде) жедел іздестіру қызметі жүзеге асырылады. Олардың міндеті болып табылады:».

Бірінші тармақтағы бірінші тармақша: «1) Мекеме персоналының, сотталғандардың және басқа да тұлғалардың қауіпсіздігін, жазалар-

ды орындау жағдайы мен тәртібін қамтамасыз ету;».

«Жазаны орындау жағдайы» термині Жобаның 1-бабында берілмеген, тек қана «жазаны өтеу жағдайы» деп берілген. Яғни, бұл дегеніміз «Кодексте көзделгеннен басқа жағдайларда сотталғандарды бір-бірінен оқшауламаумен көрсетілген құқықтар көлемі». 1-бапта «жазаны өтеудің режиміне» анықтама берілген, яғни, бұл сотталғандарды оқшаулау мен күзетуді қамтамасыз ететін Кодекс және басқа да нормативті құқықтық актілермен бекітілген жазаны өтеу мен атқарудың жағдайы және тәртібі». Осылайша, «жазаны орындаудың тәртібі мен жағдайын қамтамасыз ету» термині ҚР «Жедел іздестіру қызметі туралы» Заңында бар және оны Жобаның 1-тармағында берілген «жазаны өтеу режимі» терминімен ауыстыру қажет.

«Қауіпсіздік» терминін талқыласақ, ол - 1) кімге болмасын қауіп төндірмеу ережесі; 2) жеке тұлғаның, қоғамның және мемлекеттің маңызды мүдделерін ішкі және сыртқы қауіптіліктен қорғаулы жағдайы [2]. 79-бапта жедел қызметтің қандай қауіпсіздікті (жеке, қоғамдық немесе тағы басқа) қамтамасыз етуі керектігі көрсетілмеген. Кез келген тұлғаның қауіпсіздігі ережесінің бұзылуының барлығын бірдей қылмыс деп бағалауға болмайды. Мәселен, ҚР заңына сәйкес, қоғамдық қауіпсіздік – қоғамның тұтастығы мен оның тұрақтылығы қамтамасыз етілетін азаматтардың өмірінің, денсаулығының және амандығының, қазақстандық қоғамның рухани-имандылық құндылықтарының және әлеуметтік қамсыздандыру жүйесінің нақты әрі ықтимал қауіп-қатерлерден қорғалуының жай-күйі [3]. Бұдан басқа, Жобадағы 93-бап ҚАЖ мекемелерінде жүзеге асырылатын ЖІҚ барлық міндеттерін толығымен ашып бере алмайды. Жобаның 93-бабына сәйкес «ЖІҚ жүзеге асырушы органдардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету» ҚР заңына сәйкес [4] ҚАЖ-не де қалыпты ЖІҚ міндеттерінің бірі. Бұл

міндет ҚР Қылмыстық-атқару кодексінде көзделмесе де, ҚАЖ жедел қызметтерімен «ЖІҚ туралы» ҚР Заңы негізінде жүзеге асырылуда. ЖІҚ «мемлекеттік және қызметтік құпияларды сақтауды жүзеге асыратын заңнамадан құралған мәліметтердің сақталуын қамтамасыз ету» сияқты міндеттерді де қамтиды. Сол себепті, 93-б. ЖІҚ барлық міндеттерін қамтымайды, оны толықтыру қажет.

Сондықтан, Жобадағы 93-баптың 1-тармақшасын келесідей редакциядағы мәтінде беруді ұсынамыз:

«1) жазаны өтеу режимін қамтамасыз ету, қылмыстық-атқару жүйесі (мекемелердің) органдары қауіпсіздігінің барлық түрін қамтамасыз ету, қылмыстық-атқару жүйесі органдары (мекемелердің) персоналының жеке бас қауіпсіздігін, сотталғандар мен басқа да тұлғалардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету;».

Жобадағы 1-бапта «персонал» сөзіне анықтама берілсін.

Бірінші тармақтағы 2-тармақша:
«2) Мекемелердегі бекітілген жазаны өтеу тәртібін бұзушылықтар мен мекемелерде жасалатын қылмыстарды және қылмыстық әрекеттерді жасауға дайындықтарының алдын алу, ескерту, жариялау;».

ҚР Заңының 10-бабына сәйкес жедел іздестіру шараларын (ары қарай - ЖІШ) өткізудің негіздері арасында «жедел іздестіру қызметін жүзеге асырушы органдарға:

- «жасалған немесе жасауға дайындалған құқық бұзушылық» туралы келіп түскен ақпарат бар.

Осылайша, біз қолданыстағы Қазақстан Республикасының «Жедел іздестіру қызметі туралы» Заңы мен Жоба арасындағы қарама-қайшылықты көреміз. Қазіргі уақыттағы нормативтік-құқықтық актілер құқық бұзушылықтар туралы ақпараттар бойынша қылмыстық-атқару жүйесінде ЖІШ жүргізуге рұқсат береді. Ары қарай «жазаны өтеудің белгіленген тәртібін бұзушылықтар» деп көрсетіледі. Алайда

бүгін жедел аппараттарға жазаны атқарудың белгіленген тәртібіндегі бұзушылықтарды анықтау міндеті жүктелген. Яғни, Жобаның 1-бабында көзделген, өзіне жазаны атқару элементін қоса жүктеген «жазаны өтеу режимі» терминін қайта пайдалану қажет.

Сонымен, Жобадағы 93-баптың 1-тармағының 2-тармақшасын келесідей редакциялық мәтінде беруді ұсынамыз:

«2) қылмыстық-атқару жүйесі органдарында (мекемелерінде) дайындалған, жасалған жазаны өтеу режимін бұзуды және құқық бұзушылықтарды анықтау, ашу, алдын алу және ескерту;».

Бірінші тармақтағы үшінші тармақша:
«3) Мекемелерден қашқан сотталғандарды, сонымен қатар бас бостандығынан айыру жазасынан жалтарғандарды белгіленген тәртіпте іздестіру;».

ЖІШ өткізудің негіздері арасында ҚР Заңының 10-бабына сәйкес жедел іздестіру қызметін жүзеге асырушы органдарға келіп түскен «қылмыстық жазадан жалтарушы тұлғалар туралы ақпарат» бар.

ҚР «ЖІҚ туралы» Заңы мен Жобаның бас бостандығынан айыру орындарында жазаларды өтеуші тұлғалардан басқа да тұлғалар туралы ақпаратты алып, жүзеге асыруды реттейтін нормаларды дайындауды ұсынамыз.

Осылайша, Жобаның 93-бабының 1-тармағының 3-тармақшасына келесідей редакциялық өзгеріс енгізуді ұсынамыз:

«3) мекемелерден қашқан сотталғандарды, сонымен қатар қылмыстық жазадан жалтарушы сотталғандарды белгіленген тәртіпте іздестіру;».

Бірінші тармақтағы төртінші тармақша: «4) Сотталғаннан және түзеу мекемесіне келіп-кетушілерден олардың құқық бұзушылық жасағандығын айғақтайтын заттарды қылмыстық іс жүргізу заңнамасында белгіленген тәртіпте тәркілеуді және бекітуді қамтамасыз ету;».

Бұл тармақ қолданыстағы Қылмыстық-атқару кодексінің редакциясында көзделмеген. Қазіргі уақытта осы қосымшаны енгізудің себебін айту қиын. Бірақ, кемшіліктер айқын байқалады. Осы тармақшілік құқық бұзушылықтарда жазаны өтеу режимін бұзу, құқық бұзушылықтар мен қылмыстық әрекеттер қамтылған. Мұнда құқық бұзушылықтардың барлық түрі бойынша қылмыстық іс жүргізу тәртібі бекітіледі. Сотталғандар мен мекемеге келушілерден басқа (Жобаның 1-бабында анықтамасы көрсетілмеген) мекеме қызметкерлері мен басқа да тұлғалар жасауы мүмкін.

Осы себепті Жобадағы 93-баптың 1-тармағының 4-тармақшасын келесі редакцияда берілгендей көрсетуді ұсынамыз:

«4) Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес сотталғандардан және басқа да тұлғалардан олардың құқық бұзушылық жасағандарын айғақтайтын заттарды тәркілеу мен бекіту тәртібін қамтамасыз ету;».

Бірінші тармақтағы бесінші тармақша: «5) Сотталғанның түзеу мекемесіне келгенге дейін жасаған қылмыстарды анықтауға және ашуға көмек көрсету.».

Қазіргі уақытта мекемеге келу уақытына дейін қылмыс жасаған тұлғаға ғана қатысты емес, сонымен қатар пенитенциарлық жүйеден тыс аумақтардағы тұлғалардың да қылмыстарын анықтау және ашумен айналысатын қылмыстық-атқару жүйесінің жедел қызметтерінің өзара әрекеттестігін реттейтін бірқатар мекемелік нормативті актілер бар. Осы жұмысты қылмыстық-атқару заңымен реттеу қажет. Бұл жұмыс терроризм, экстремизм, есірткі затын өндіру және т.б. қылмыс түрлеріне қарсы әрекет етуде тиімді.

Сондықтан Жобадағы 93-баптың 1-тармағының 5-тармақшасын келесі редакцияда беруді ұсынамыз:

«5) қылмыстық-атқару жүйесі мекемесіне келгенге дейін сотталғандар жасаған,

сонымен қатар басқа да тұлғалар жасаған қылмыстарды анықтап, ашуға көмек көрсету;».

Жоғарыда аталғанды ескере отырып, Жобадағы 93-баптың 1-тармағының 6-тармақшасын келесі мазмұндағы мәтінмен толықтыруды ұсынамыз:

«6) мемлекеттік және басқа да заңмен қорғалатын құпиямен қамтылған мәліметтердің сақталуын қамтамасыз ету.»

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1 Проект Уголовно-исполнительного кодекса Республики Казахстан // ИС Параграф // <http://online.zakon.kz>

2 Григорьев В.И., Плетнев В.С. Понятия и термины по оперативно-розыскной и административной деятельности: толковый словарь. – Алматы: Жеті жарғы, 2007. - С. 16-17.

3 О национальной безопасности Республики Казахстан: Закон Республики Казахстан от 6 января 2012 года № 527-IV (с изм. и доп. от 13 января 2014 года // ИПС «Әділет»: РЦПИ МЮ РК.

4 Об оперативно-розыскной деятельности: Закон Республики Казахстан от 15 сентября 1994 года (с изм. и доп. от 8 января 2013 года // ИПС «Әділет»: РЦПИ МЮ РК.

5 Кудрявцев А.В. Теоретические и прикладные проблемы оперативно-розыскной деятельности в уголовно-исполнительной системе: автореф. дис. ... докт. юрид. наук. - Владимир: Владимирский ЮИ ФСИН России, 2012.

6 О некоторых вопросах уголовно-исполнительной системы Министерства внутренних дел Республики Казахстан: приказ Министра внутренних дел РК от 29 марта 2012 года № 182 // Казахстанская правда. - 2012. - 31 октября; - 6-8 ноября.

7 Решетников Ф.М. Энциклопедия юриста. – М., 2002. – 600 с.

8 Об охранной деятельности: Закон Республики Казахстан от 19 октября 2000

года №85 // Казахстанская правда. - 2000. - 28 октября.

9 О мерах по повышению эффективности правоохранительной деятельности и судебной системы в Республике Казахстан: Указ Президента Республики Казахстан от 17 августа 2010 года №1039 // Казахстанская правда. - 2010. - 18 августа.

10 Об утверждении Наставления по оборудованию инженерно-техническими средствами охраны и надзора объектов уголовно-исполнительной системы: приказ Министерства юстиции Российской Федерации от 04 апреля 2006 года № 279.

11 Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан: Кодекс Республики Казахстан от 13 декабря 1997 года №206 // Ведомости Парламента РК. - 1997. - №23. - Ст. 335.

12 Об утверждении Правил импорта, экспорта, реализации и использования специальных технических средств для проведения специальных оперативно-розыскных мероприятий, а также специальных материалов и оборудования для их производства в Республике Казахстан: постановление Правительства РК от 26 сентября 2001 года №1247 (утратило силу постановлением Правительства РК

от 23 июня 2007 года №528).

13 Уголовно-исполнительный кодекс Российской Федерации: Кодекс РФ от 08 января 1997 года №1-ФЗ.

14 Об утверждении перечня и Правил применения технических средств таможенного контроля: постановление Правительства Республики Казахстан от 4 ноября 2010 года №1152 // Казахстанская правда. - 2010. - 13 ноября.

15 Об утверждении Перечня специальных и транспортных средств, применяемых сотрудниками органов внутренних дел в целях прекращения общественно опасных деяний, задержания и доставления в органы внутренних дел лиц, их совершивших: постановление Правительства Республики Казахстан от 30 октября 2001 года №1375.

16 Об утверждении норм и перечня оружия и специальных средств, которые имеют право применять сотрудники органов финансовой полиции: постановление Правительства Республики Казахстан от 17 февраля 2003 года №163.

17 Об утверждении перечня специальных средств, состоящих на вооружении судебных приставов и Правил их выделения: постановление Правительства Республики Казахстан от 2 июля 2008 года №663.

РЕЗЮМЕ

К.И. Юдаков, М.О. Лукпанов
Костанайская академия
МВД Республики Казахстан

ПРОБЛЕМЫ РЕГУЛИРОВАНИЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ПРОЕКТЕ УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНОГО КОДЕКСА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

В статье рассмотрены вопросы совершенствования правового регулирования оперативно-розыскной деятельности в уголовно-исполнительной системе.

RESUME

Yudakov K.I., Lukpanov M.O.
Kostanay academy of the IAM
of the Republic of Kazakhstan

PROBLEMS OF REGULATION THE OPERATIVELY-RESEARCH ACTIVITY IN THE PROJECT OF CRIMINALLY-EXECUTIVE CODE OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

The article considered the questions of improving the legal regulation of operative detective activity in the criminal executive system.

ПРОБЛЕМЫ РЕАЛИЗАЦИИ ГРАЖДАНСКОГО ПРАВА В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

УДК 347.6

Е.Н. Пилецкая
магистр права

М.Ж. Кусаинова
Костанайская академия
МВД Республики Казахстан

История возникновения, становления и развития права наследования

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы истории возникновения, развития и становления наследственного права как одного из важнейших институтов гражданского права Республики Казахстан. Авторами обозначена роль наследственного права, как в эпоху возникновения, так и в настоящее время. Рассмотрены вопросы становления наследования, берущего начало с римского права до настоящего времени.

Ключевые слова: гражданское право, институт гражданского права, наследственное право, наследование, наследник (и), наследователь (и), рецепция, наследственная масса, открытие наследства, выморочное имущество, недостойные наследники.

Отношения, связанные с правом наследования - это одна из важнейших сфер общественных отношений, с которой хотя бы раз в жизни непременно соприкасается практически каждый человек, упоминание о котором уже были среди самых известных, древнейших и важнейших правовых институтов на египетских папирусах и глиняных табличках Шумера.

В литературе отмечено, что «наследственное право развивалось в зависимости от экономических, политических и других условий жизни общества. В период первобытнообщинного строя, особенно на ранних этапах его развития, когда потребности людей и средства их удовлетворения были более чем скудными, наследования в современном понимании не существовало просто потому, что наследовать было нечего. Конечно, и в

тот период от отца к сыну переходили орудия охоты и рыбной ловли во владение и пользование рода или племени, а впоследствии семье оставались средства поддержания домашнего очага, шкуры диких животных, запасы топлива и продовольствия, украшения, знаки принадлежности к роду (племени), кроме тех, которые подлежали захоронению вместе с умершим» [1, с. 315]. Однако при этом отношения, возникавшие по вопросам наследования, регулировались не правовыми нормами, а многовековыми обычаями и традициями. Примечательно, что соблюдение их обеспечивалось и освящалось только авторитетом и общественным мнением влиятельных членов общин, и никак не государственными мерами принуждения. «Отступнику от признанных обычаев и традиций грозило изгнание и обречение на голодную смерть. К тому же, считалось, что он навлекает на себя гнев богов, что в древности воспринималось, как самое страшное наказание» [2, с.47].

Первой в истории человечества общественной экономической формацией является первобытный строй, а именно - форма общественного устройства, на раннем этапе которого был матриархат. Исследователи отмечают, что «в целях укрепления экономической основы родовой общины обычай не допускал выхода имущества умершего за пределы рода. Принадлежавшее умершему имущество распределялось между сородичами и чаще всего поступало в наследство ближайшим кровным родственникам со стороны матери. Наиболее ценные предметы индивидуального пользования погребались вместе с их владельцем. Если умирала женщина, ее имущество поступало к детям и сестрам, но не братьям» [3, с. 12].

Решающую роль в эволюции имущественных отношений сыграли переходы от общинной формы собственности к частной, которые произошли в

эпоху неолитической революции VII-V тысячелетия до н.э. Именно тогда, по мнению исследователей, и зародилось наследственное право, возникновение которого связано непосредственно:

- с переходом от присваивающего хозяйства к товарному производству;
- отменой уравнительного распределения в общинах, частными присвоениями средств и результатов труда;
- с ослаблением родоплеменных связей и повышением значения семьи в жизни общества (члены семьи умершего получили преимущественное право на его имущество).

Так, постепенно и было сформировано право собственности на имущество, обусловленное переходом древних общин к оседлому образу жизни, возникновением территориальных общин и поселений, возникновением скотоводства и развитием земледелия [3, с. 14].

Уже в раннеклассовом обществе, а именно в V-IV тысячелетиях до н.э., переход наследственных прав начинает носить так называемый «характер универсального правопреемства». При универсальном правопреемстве уже в то древнее время к наследнику переходила единая наследственная масса имущества, которая состояла не только из имущества, но и долгов наследодателя.

Следовательно, на данном историческом этапе на возникновение, становление и развитие права наследования огромное влияние оказывали следующие факторы:

- возникновение специализированного особого общественного института, который поддерживал нормы права - государства;
- формально-юридическое и фактическое закрепление имущественного и социального расслоения общественного строя;
- религиозные воззрения и идеологические взгляды общества о тесной связи умерших с живыми по поводу

ответственности за имеющиеся долги наследодателя и невозможностью отчуждения от наследственного имущества [4, с. 7].

Относительно наследования по завещанию в Афинах первые упоминания имелись в законодательстве Солона (VI век до н. э.), однако права завещателя были несколько ограниченными: «Завещателем мог быть лишь мужчина, не имеющий сыновей. Отец же, имеющий детей мужского пола и усыновленных, а также женщины не имели права завещать свое имущество кому-либо» [3, с. 17].

Думается, что исследователи вполне справедливо отмечают: «В привычном для нас виде основные институты наследственного права зародились в Древнем Риме, которые впоследствии были восприняты гражданским правом новых народов и до сих пор составляют основу наследственного права всех современных зарубежных государств» [5, с. 21]. В связи с этим именно римскому частному праву обязаны современные законодательства самим понятием права наследования, понятию «универсального преемства», с помощью которого и создается продолжение юридической личности наследодателя в лице наследника.

Следует отметить, что Римское право вместе с понятием «универсального преемства» выработало и понятие «сингулярного преемства» по случаю смерти, под которым понимается завещательный отказ - легата, в силу которого определенные лица приобретали отдельные права на имущество, принадлежавшее завещателю, при этом не становились субъектами каких-либо обязанностей [6, с. 228].

В связи с чем Римским правом создан ряд положений, а именно оснований права наследования, порядок вступления в наследственные права, а также отношения между собой наследников и кредиторами

наследодателя. Следует отметить, что уже Римские законы XII таблиц знали два вида наследования, к которым относились наследование по завещанию и наследование по закону. Панечкин В.Б. в своем исследовании отмечает: «Первым по времени основанием наследования было в Риме - наследование по закону, в силу которого имущество оставалось в семье, признававшей в глубочайшей древности единственной носительницей прав на это имущество. Однако, законы XII таблиц исходят уже из представления о завещании, как о нормальном, наиболее часто встречающемся основании наследования» [7, с. 37].

Таким образом, впервые вопрос по правам наследования поставлен именно в Римском праве, которое не только определило субъектов, имеющих право на наследование, но и их правовое положение с установлением возможности в совершении сделок имущественного характера.

Римскими юристами уже в то время было установлено, что при отсутствии завещания имущество умершего переходило к наследникам по закону, при котором основным являлись правила, устанавливающие весь круг наследников, а также строго были определены доли и размеры наследственного имущества на каждого наследника [8, с. 12].

Следует отметить, что по цивильному праву круг законных наследников соответствовал сущности так называемого «агнатского родства» и состоял из трех очередей наследников.

Первыми наследовали жена умершего, его дети, усыновленные и внуки от ранее умерших сыновей, иными словами те лица, которые непосредственно находились во власти наследодателя.

Во вторую очередь наследовали (за неимением первых) лица, состоявшие в ближайшей степени восходящих родственников наследодателя.

И только в третью очередь право насле-

довать имели все остальные родственники по близости, при этом ближайšie степени родства устраняли дальнейших.

И если наследники отказывались от наследства или умирали, не успев принять наследство, или же наследников не было вообще, то данное наследство признавалось «выморочным» и в основном, как отмечено в литературе, «переходило во владение церковей, а иногда и монастырям» [9, с. 12].

Следующим этапом развития наследственного права были времена исторического периода действия «преторского права». «Претор создал особый индикт для ввода во владение наследственным имуществом. Этот индикт давался лицам, которых претор, после рассмотрения их претензий, считал вероятными наследниками по гражданскому праву. Это облегчало положение гражданских наследников, которые нередко были заинтересованы в изъятии наследственного имущества из рук посторонних лиц до разрешения споров о правах на наследство. В этих случаях претор служил интересам имущих слоев населения, так как наследниками, хотя бы и по завещанию, чаще всего были лица, связанные с наследодателем, обладателем наследственного имущества, кровной или иной личной связью» [9, с. 13].

Следует отметить, что до правления Юстиниана императорское законодательство много внимания уделяло наследственному праву во времена принципата. Так, например, значительно расширились права детей на наследственное имущество после родственников со стороны матери. В период проведения великих реформ Юстиниана (542-548) все-таки удалось закрепить определенную систему права наследования по закону на «когнатическом» родстве.

По данной установленной системе к наследованию призывались четыре очереди наследников.

При этом первыми наследовали нисходящие родственники, вторыми призывались наследники только при отсутствии первой очереди и состояли из ближайших по восходящей степени родства родственников умершего. В третью очередь имели право наследовать неполнородные братья и сестры, и только при отсутствии наследников двух первых очередей получали ту долю, которая бы причиталась их родителю. Четвертыми, при отсутствии трех первых очередей, наследовали остальные, так называемые «боковые» родственники умершего по принципу порядка близости степеней, без какого-либо ограничения круга наследников.

О наследовании супругов после умершего супруга во время реформ Юстиниана вообще не упоминалось, в связи с чем исследователи полагают, что оно также регулировалось нормами «преторского права».

Изучив зарождение, становление и развитие права наследования, следует сделать вывод о том, что полное регулирование отношений в праве наследования при рабовладельческом строе содержится только в римском частном (гражданском) праве, которое преодолело сложный и долгий путь развития и неразрывно связано с развитием римской концепции семьи и собственности.

Основными периодами развития Римского права наследования принято считать четыре периода:

- 1) наследственное право древнейшего периода (гражданское наследование);
- 2) наследование по преторскому эдикту;
- 3) наследование по императорскому доюстиниановскому законодательству;
- 4) наследование по законодательству Юстиниана.

Таким образом, исследованные этапы становления и основы права наследования Древнего Рима послужили фун-

даментом и оказали огромное влияние на его дальнейшее развитие в период средневековья в различных западноевропейских странах.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1 Новицкий И.Б. История советского гражданского права. – М.: «Юрлитиздат», 1957. – С. 315-317.

2 Исаев И.А. История государства и права России: учебник. – М.: «БЕК», 2002. – 724 с.

3 Рождественский Н. Историческое изложение русского законодательства о наследстве. – М.: «Статут», 2001. – 682 с.

4 Виноградова О.Ю. Правовое регулирование наследования отдельных видов имущественных прав в Российской Федерации: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. - М., 2010. - 42 с.

5 Хвостов В.М. История римского права. Изд. 7-е. – М.: «Спарк», 1995. – 456 с.

6 Неволин К.А. История российских гражданских законов. Ч. III. О наследстве // Полн. собр. соч. Т. 5. – М.: «Статут», 2002. – 726 с.

7 Паничкин В.Б. Наследование по закону по американскому и российскому праву: сравнительный анализ. - М., 2011. - 329 с.

8 Актуальные проблемы и особенности оформления наследственных прав в России и странах ближнего зарубежья // Мат-лы междунар. науч.-практ. конф. Санкт-Петербург, 28-29 мая 2009 г. – М.: ФРПК, 2009. - 128 с.

9 Власов Ю.Н., Калинин В.В. Наследственное право: курс лекций. – М.: «Норма», 2001. – 218 с.

ТҮЙІН

Пилецкая Е.Н., құқық магистрі
Кусаинова М.Ж.
Қазақстан Республикасы
ІІМ Қостанай академиясы

МҰРАГЕРЛІК ҚҰҚЫҒЫНЫҢ ПАЙДА БОЛУ, ҚАЛЫПТАСУ ЖӘНЕ ДАМУ ТАРИХЫ

Мақалада мұрагерлік құқықтың пайда болуы, қалыптасуы мен дамуының кейбір аспектілері қарастырылған, қоғамдық қатынастардың маңызды бір саласы болып табылатын мұрагерлік құқықпен байланысты қатынастардың ролі белгіленген.

RESUME

Piletskaya E.N., master of law,
Kusainova M.Zh.
Kostanay academy of IAM
of the Republic of Kazakhstan

HISTORY OF ORIGIN, FORMATION AND DEVELOPMENT THE RIGHT OF INHERITANCE

The article considered some aspects of origin, formation and development the right of inheritance. The role of relations is marked in accordance with the right of inheritance as one of the important sphere of public relations that at least one time a life would touch practically each person.

ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНОГО ЗНАНИЯ

UDK 372.881.111.1

B.A. Zhetpisbaeva
Phd, Professor

B.S. Ermagambetova
magistrate
Karaganda State University
named by academician E.A. Buketov

Optimization of didactic software of foreign language teaching for non-linguistic faculties

Annotation. The article is devoted to the problem of professionally-oriented approach in teaching foreign language for non-linguistic faculties which becomes the important element in professional activity of future specialists due to the increasing role of foreign language communication.

Key words: success, multidimensionality, professional activity, communication

Kazakhstan's entry into international economic, cultural and educational space has led to the fact that one of the requirements for a qualified specialist is knowledge of foreign language. Fluent communication allows him to be competitive and responsive part of rapidly developing international relations and the establishments of international companies. Thus, foreign language preparation in non-linguistic institutions should be treated not only as learning foreign language but also as learning foreign language communication in the context of the chosen specialty. Especially, such preparation is important in legal field. Even highly qualified translators, linguists cannot know all the details of criminal and civil law of a represented country or possess all the subtleties of legal terminology, which can lead to a distortion of the facts or aggravation of outcome. Knowledge of foreign language helps lawyers. Lawyers cannot only make the necessary contacts with foreign colleagues and correctly issue legal documents, but also can achieve the success in the judicial practice, in the representation and protection of interests of Kazakhstan citizens in international courts. In this connection, it is necessary

to focus on action-oriented approach of teaching foreign language for students of non-linguistic universities, which involves the acquisition of foreign language as a medium of communication and exchange of information necessary for the successful practice of the future specialist.

Dynamics of development the higher education and modernization of the education system of Kazakhstan indicates the presence of the contradiction between increasing demands of society to the level of language proficiency the modern legal expert and insufficient development of the theoretical foundations and practices the preparation of such specialists. This led to the problem of optimizing language preparation, in particular, for the future lawyers. Solving this problem required a search for forms, means, methods, optimization of foreign language preparation of future lawyers and creating a model of learning foreign language at non-linguistic faculties, which will remove the claimed contradiction and will provide the high quality language training for lawyers in less training time. The purpose of this research work is a theoretically prove, develop and test an optimization model language preparation of law students, and experimentally confirm the effectiveness of its implementation in the educational process of higher education.

The problem of teaching foreign language in non-linguistic institutions was discussed by B.C. Lednyov, V.A. Slastenin, M.N. Skatkin. The theory of learning process optimization was concerned by J.K. Babanskiy, Krajewski, G.A. Kitaygorodskaya, N.I. Gez, B.M. Ginzburg.

There were three stages of our research work in order to solve the existed contradiction. The first stage was dedicated to analysis of problems in psychological and pedagogical literature. The second stage - the pedagogical conditions for the development the optimization model and language training for law students. There was

the development and application of didactic software and methods of implementation of this model in the educational process. The third stage was devoted to carrying out the experiment of the optimization foreign language teaching for law students in Karaganda State University. We analyzed and summarized the results of the experiment. Scientific innovation is the specificity of foreign language preparation of lawyers, consisting in the integration of language courses in their learning process, based on the actualization of interdisciplinary relations. Allocated specificity contributes to efficient formation of linguistic competence in the field of vocational students - future lawyers. We revealed pedagogical conditions of optimization language training of law students. There are implementing bilingual component in the process of learning foreign language, the construction of teaching material taking into account students' cognitive styles and morphological structure of the English language, the use of structural logic, the use of active forms and methods of training focused on professional activities of future lawyers the implementation of which contributes to the formation of competencies of foreign language communication. Moreover, we worked out the structural and functional model of optimization language training lawyers, reflecting the approaches, principles, interdisciplinary communication, pedagogical conditions that promote the effective development of speech skills and the formation of foreign language competence (linguistic, socio-linguistic, professional and communicative) in the implementation of specially designed didactic and technological support for language preparation of law students. Solving the problem of optimizing language preparation for lawyers we highlight the most important principles of optimization the learning foreign language: 1) portability in the educational process - learning the English language based on Latin and

Russian languages; 2) consistency and systematic foreign language preparation based on interdisciplinary connections, secondary (foreign language) with common (Civil Law Part I, the constitutional law of foreign countries) and specific (criminal law) disciplines; 3) compliance with the individual psychological characteristics of students - learning foreign language, taking into account students' cognitive styles; 4) defined criteria optimization language training - the level of language proficiency and the time spent on his mastery, the formation of foreign language skills. We created didactic software which is focused on optimization process language preparation including authoring course which is consisted of two types classification: legal terms in three languages and lexical units on legal subjects grouped by morphological features of the English language and themes of the course. Also, there are exercises that take into account students' cognitive styles and the development language intuition, selection of topics and texts of law orientation, dialogues on the most common household and professional issues, structural and logical scheme (SLS) at the rate of lexical and grammatical exercises, tests and assignments, problem scenarios, case studies, role-playing games, controlling tools. Didactic and technological optimization software was presented in reference book «English for law students».

Optimization of didactic provision of foreign language preparation for law students is ensured by the implementation of the developed model of foreign language teaching, the pedagogical conditions that take into account the specificity of language training lawyers established didactic and technological support for the process of language training. Besides, the effectiveness of mastering foreign language by law students in their professional activities is achieved by identifying the specifics

of language training lawyers which is to integrate the disciplines of language in the learning process contributing to the successful development of language skills and guessing from the context. To strengthen interdisciplinary connections in the educational process of language high school, comprehensive and special disciplines to ensure effective development of the legal order in foreign language. The success of the formation of foreign language competence of law students depends on the following conditions: implementation of bilingual component, contributing to the expansion of the English legal terminology dictionary students, based on comparing and contrasting the linguistic characteristics of the target language with the earlier development of language; design of educational material will be based on cognitive styles of students, which reduces the time of perception and processing of academic information students of different individual psychological characteristics; application of structural logic promoting the comprehensive study of complex grammatical and lexical realities of foreign language in an accessible form, verbalization statements in English without formulating thoughts in Russian; usage of active forms and methods of teaching including problem and specific situations related to professional activities of future lawyers forming communicative competence. Optimization is achieved by the implementation of language training model of teaching foreign language for non-linguistic faculties which, in turn, reflects the pedagogical conditions, specified by National State standard, which are important for teaching foreign language for law students and influence on the formation of various foreign language competence through the implementation of specially designed didactic and technological support of the three stages of learning foreign language at non-linguistic faculties.

ТҮЙІН

Жетписбаева Б.А., п.ғ.д., профессор
Ермагамбетова Б.С., магистрант
Е.А. Букетов атындағы Қарағанды
мемлекеттік университеті

**ТІЛДІК ЕМЕС МАМАНДЫҚТАР
ҮШІН МАМАНДАРДЫ ШЕТ
ТІЛІНДЕ ДАЯРЛАУДЫ
ДИДАКТИКАЛЫҚ ҚАМТАМАСЫЗ
ЕТУДІ ОҢТАЙЛАНДЫРУ**

Мақалада қазіргі мамандардың кәсіби қызметінде басқа тілде қарым-қатынас жасауы рөлінің өсуіне байланысты ерекше өзектілікке ие болатын лингвистикалық емес мамандықтардағы студенттерді шет тіліне кәсіптік-бағдарлы оқыту мәселелесі қарастырылады.

РЕЗЮМЕ

Жетписбаева Б.А., д.п.н., профессор
Ермагамбетова Б.С., магистрант
Қарагандинский государственный
университет имени академика
Е. А. Букетова

**ОПТИМИЗАЦИЯ
ДИДАКТИЧЕСКОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ
ИНОЯЗЫЧНОЙ ПОДГОТОВКИ
ДЛЯ НЕЯЗЫКОВЫХ
СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ**

В статье рассматривается проблема профессионально-ориентированного обучения иностранному языку студентов нелингвистических специальностей, которая приобретает особую актуальность в связи с возрастающей ролью иноязычного общения в профессиональной деятельности современных специалистов.

С.В. Симонов

кандидат педагогических наук

К.Ж. Айткулов

Костанайская академия

МВД Республики Казахстан

Особенности организации процесса воспитания с различными категориями сотрудников органов внутренних дел

Аннотация: В статье авторами рассматриваются особенности организации процесса воспитания с различными категориями сотрудников органов внутренних дел. Поскольку воспитание офицеров, как и других категорий сотрудников ОВД – процесс формирования качественных характеристик (свойств) личности, которые в наибольшей мере соответствовали бы потребностям в готовности к выполнению свойственных офицеру ОВД функций служебно-боевой, учебно-воспитательной, общественной и других видов направленности служебной деятельности.

Ключевые слова: воспитание офицеров (сотрудников), индивидуально-воспитательная работа (ИВР), офицерское (Полицейское) собрание органов внутренних дел.

Результативность воспитания сотрудников, и в целом служебно-педагогического процесса в органах внутренних дел, обусловлена учетом индивидуально-групповых особенностей различных категорий лиц, проходящих службу, и, соответственно, дифференциацией воспитательной работы.

Успех работы в органах всегда решали человеческий фактор, железная дисциплина и четкая по военному манера организованная структура управления людьми. Поэтому вопросы воспитания сотрудников всех категорий, поддержания у них высокой профессиональной подготовки и крепкой служебной дисциплины, постоянной готовности и способности выполнить свой долг по защите общественных интересов казахстанского народа были, есть и будут главным содержанием воспитательной работы в органах внутренних дел Республики Казахстан.

Объектом воспитания являются все сотрудники, но особое внимание должно уделяться воспитанию офицерского состава, который составляет основу служебного коллектива подразделений органов внутренних дел. Офицерский состав является самой мощной воспитательной силой других категорий сотрудников.

В истории органов внутренних дел особое значение всегда придавалось офицерским кадрам (комплектование, формирование, воспитание). На разных этапах развития Казахстана по разному ставились вопросы подготовки офицерских кадров для различных силовых структур. Однако всегда неизменным было понимание одной непреложной истины: офицер – это основа человеческого фактора различных силовых структур, в том числе и МВД. Это фундамент здорового духа органов внутренних дел: от уровня профессиональной подготовки офицерских кадров и их готовности и способности с полной ответственностью выполнять возложенные на них служебные задачи. От этого всегда зависит успех в борьбе с преступностью и защита закона.

Основу по формированию среди сотрудников служебной чести и долга в социальном, профессиональном и нравственном плане всегда составлял офицерский коллектив. Он выступал как высокоорганизованная группа профессиональных сотрудников, объединенных едиными целями и интересами, совместной общественно-полезной деятельностью, служебной дисциплиной, взаимной требовательностью, ответственностью, взаимопомощью в поддержании высокого уровня борьбы с преступностью и антиобщественными проявлениями.

Воспитание офицеров осуществляется посредством педагогического взаимодействия и воздействия организационного и содержательного порядка, включающего комплекс мероприятий, направленных на обеспечение разностороннего и гармонично-профессионального личностного развития каждого офицера в отдельности, направленного на сплочение офицерского коллектива.

Функционирование системы воспитания офицеров предполагает деятельность в двух основных направлениях:

1. Совершенствование личностных качеств офицера как сотрудника с основным социально-значимым статусом, обще-

ственной значимостью его деятельности, как руководителя и специалиста;

2. Сплочение офицерского коллектива, повышение его воспитывающего воздействия на весь личный состав вверенного ему подразделения [1, с. 474].

В Республике Казахстан воспитательная работа с сотрудниками органов внутренних дел представлена в форме индивидуально-воспитательной работы (далее - ИВР). Под ИВР следует понимать систему целенаправленных мер индивидуального воспитательного воздействия со стороны руководителей всех уровней, а также наставников на конкретную личность сотрудника. Целью воздействия является всестороннее изучение личных качеств, способностей, индивидуальных особенностей, интересов, потребностей, характера, темперамента, развития навыков и качеств, необходимых для успешного выполнения оперативно-служебных задач каждого сотрудника [2].

Таким образом, совершенствование личностных качеств офицера как сотрудника с основным социально-значимым статусом, общественной значимостью его деятельности, как руководителя и специалиста формируется с помощью индивидуально-воспитательной работы (ИВР) с ним.

Нормативно-правовой базой организации ИВР является приказ Министра внутренних дел Республики Казахстан от 14 июля 2009 года № 261, который четко регламентирует данный вид психолого-педагогической деятельности с личным составом ОВД. В данном документе четко представлена системность воспитательной работы с личным составом сотрудников ОВД, которая включает в себя следующие основные направления данной деятельности:

1. Общие положения.
2. Понятие, цели, задачи и содержание индивидуально-воспитательной работы.
3. Система индивидуально-воспитательной

работы.

4. Роль руководителей органов и подразделений внутренних дел в организации индивидуально-воспитательной работы.

5. Методы, формы и положительный опыт индивидуально - воспитательной работы.

6. Ведение и учет индивидуально-воспитательной работы.

7. Планирование, контроль и результативность.

8. Проведение индивидуально-воспитательной работы.

9. Контроль, анализ и подведение итогов.

Сплочение офицерского коллектива, повышение его воспитывающего воздействия на весь личный состав подразделения нельзя рассматривать как аморфную структуру. Данный процесс требует четкой организации всех структур ОВД по самоорганизации коллективов сотрудников. Основу данных коллективов составляет офицерский корпус. Поэтому в практике организации сотрудников всех подразделений МВД Республики Казахстан важную роль играет офицерское (Полицейское) собрание.

Офицерское (Полицейское) собрание органов внутренних дел (далее – Собрание) является постоянно действующим органом общественной деятельности рядового и начальствующего состава органов внутренних дел Республики Казахстан. В своей деятельности Собрание руководствуется Конституцией Республики Казахстан, Законом Республики Казахстан «Об органах внутренних дел Республики Казахстан», иными нормативными правовыми актами Президента, Правительства и Министерства внутренних дел, а также настоящим Положением.

Собрание осуществляет свою деятельность, руководствуясь принципами гласности, доброжелательности, способствующей открытому обмену мнениями, повышению ответственности и взаимоуважения

в отношениях между лицами рядового и начальствующего состава [3].

Порядок организации сплочения всего коллектива сотрудников предполагает различные формы данного процесса. Так, на основании приказа МВД Республики Казахстан от 22 апреля 2008 года №148 данные формы могут быть организованы в следующих направлениях:

1) Собрание сотрудников – форма непосредственного участия сотрудников в местном самоуправлении.

2) Офицерское Собрание – собрание лиц среднего и старшего начальствующего состава, состоящих на службе в ОВД, вступивших (добровольно) на основании поданного письменного заявления.

3) Полицейское Собрание – собрание лиц рядового и младшего начальствующего состава, состоящих на службе в ОВД, вступивших (добровольно) на основании поданного письменного заявления.

Основными воспитательными целями по сплочению коллектива сотрудников через различные выше представленные формы собрания являются:

- обеспечение неукоснительного соблюдения требований законов Республики Казахстан;

- повышение результатов служебной деятельности и соблюдение дисциплины и законности сотрудниками ОВД;

- воспитание у полицейских патриотизма и ответственности, формирование профессиональной этики и культуры;

- реализация социальных, духовных потребностей и сплочение коллективов;

- обеспечение социальной защиты сотрудников и членов их семей.

Таким образом, процесс сплочения является важной составляющей в формировании личных качеств каждого сотрудника. Поскольку сплоченность коллектива является мощным фактором успешной его деятельности.

Сплоченность – важная характеристика офицерского коллектива, показатель его зрелости, дееспособности. Данная катего-

рия представляет собой идеологическое, социальное, политическое, морально-этическое, организационное и психологическое единство личностей офицеров. Именно на его основе возможно формирование комплекса эффективных воспитательных мер по обеспечению в коллективе здорового морально-психологического климата, чувства гордости за принадлежность к нему, развитие традиций офицерского корпуса сотрудников органов внутренних дел Казахстана.

Воспитание офицеров (сотрудников) – процесс формирования качественных характеристик (свойств) личности, которые в наибольшей мере соответствовали бы потребностям в готовности к выполнению свойственных офицеру ОВД функций служебно-боевой, учебно-воспитательной, общественной и других видов направленности служебной деятельности.

Личные качества, служебно-профессиональные знания, навыки, умения офицера как сотрудника ОВД, воспитателя подчиненных формируются и развиваются в специальном учебном заведении, где это носит систематический и целенаправленный характер. Профессиональное становление и дальнейшее его развитие как руководителя, сотрудника, педагога-

наставника своих подчиненных происходит во время прохождения службы в подразделениях ОВД. Именно в процессе служебной деятельности многогранно раскрывается личность офицера, проявляются его навыки, качества, способности и склонности.

Проходя службу и осуществляя служебную деятельность в практических органах, офицер выполняет множество задач, при этом содержание его деятельности сводится к реализации следующих функций: организационно-управленческой, педагогической, специальной и административно-хозяйственной.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1 Военная педагогика: учебник для вузов / под ред. О.Е. Ефремова. - СПб.: Питер, 2008. – 640 с.

2 Методические рекомендации по организации индивидуально-воспитательной работы в органах внутренних дел Республики Казахстан: Утверждены приказом Министра внутренних дел Республики Казахстан от 14 июля 2009 года №261.

3 Положение об Офицерском (Полицейском) собрании органов внутренних дел Республики Казахстан: Утверждено приказом МВД РК от 22.04.2008 №148.

ТҮЙІН

Симонов С.В., з.ғ.к.,
Айткулов К.Ж.

Қазақстан Республикасы ІІМ
Қостанай академиясы

ІШКІ ІСТЕР ОРГАНДАРЫ ҚЫЗМЕТКЕРЛЕРІНІҢ ТҮРЛІ САНАТТАРЫМЕН ТӘРБИЕ ЖҰМЫСЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Мақалада ішкі істер органдары қызметкерлерінің түрлі санаттарымен тәрбие жұмысын ұйымдастыру ерекшеліктері қарастырылған. Авторлар аталған жұмысты реттейтін нормативтік құқықтық актілерге талдау жасаған.

RESUME

Simonov S.V., PhD in Pedagogic,
Aitkulov K.Zh.

Kostanay academy of the IAM
of the Republic of Kazakhstan

FEATURES OF EDUCATIONAL PROCESS ORGANIZATION WITH VARIOUS CATEGORIES OF INTERNAL AFFAIRS OFFICIALS

The article considers the features of educational process organization with various categories of internal affairs officials. The authors make the analysis normative legal acts regulating this work.

B.A. Zhetpisbaeva
Phd, Professor

B.S. Ermagambetova
magistrate
Karaganda state university
named by academician E.A. Buketov

The specificity of the foreign language learning at the department of law

Annotation. The article is devoted to the problem of professionally-oriented approach in teaching a foreign language for non-linguistic faculties which becomes the important element in professional activity of future specialists due to the increasing role of foreign language communication.

Key words: foreign language, bilingual method, law students, Latin language, program of foreign language learning, special terminology, intersubject communications.

Nowadays, the program of learning foreign language reflects current trends and requirements for the practical mastery of foreign languages in everyday communication as well as in the professional sphere. In Kazakhstan, the main objective of the course «Foreign Language» in higher education institutions is a practical mastery of colloquial and everyday speech and special language for an active use in everyday life and in professional communication.

In accordance with a ministerial program, the foreign language course at universities is divided into two parts – «Foreign language for general purposes» and «Foreign language for specific purposes». For each of the directions given to 50% of study time at all stages of learning. These areas differ in theme and lexical composition of educational texts, the priority of a particular type of speech activity, the development of skills necessary for the development of the corresponding register of speech.

According to the requirements of the program «Foreign Language for special purposes» in the educational process of higher education the following steps are realized: developing of the communication skills, reading and translation of literature in order to obtain information, skills to maintain conversation and report on professional issues. The university teaching practice shows that learning foreign language should be intersected with major disciplines.

The problem is that the requirements of the modern program of foreign language

course at the universities are quite high. However, ways to achieve program's objectives significantly differ in different institutions. The top priority of foreign language program for non-linguistic universities is learning to read the original literature on specialty. Here, we faced with the problem of the organizational plan. Due to the fact that learning foreign language is completed in the second year and by the time students just beginning to study special subjects, the solution of this problem becomes impossible. That is why reading of special literature interrupts the principles of sequence and availability.

Content of learning foreign language should be inextricably linked with the content of teaching. This should be reflected in the deepening intersubject connections foreign language with other subjects of general and special cycles in determining the subjects of learning speech and reading in foreign language.

The specific feature of foreign language training of law students is the learning of Latin language which provides the basis for learning English language, due to the large amount of borrowing terminology in many industries, including law specialty. We consider that this fact should be actively used for the optimization of didactic software. The professional requirements of every future lawyer include terminological vocabulary in the professional sphere. In our opinion, studying Latin on the first course is the basis for professional preparation of future lawyers because at this stage students master their terminology vocabulary thanks to the history of the development of English language and its relationship with the Latin language.

Studying Latin language is a kind of linguistic gymnastics which promotes the development of the system and associative thinking. As practice shows, a person who masters at least the basics of Latin will much easier navigates in the grammar and vocabulary of modern European

languages.

In the development of several areas of science, the role of the Latin language is so great that its study is an integral part of mastering the specialty. Especially, in education of the future lawyer Latin occupies an exceptional place. Latin - the language of the Roman law. Those rules and principles that have developed and formulated by Roman sages for nearly two millennia ago have become the foundation of modern legal thinking. The long history of Latin preserved such words as «адвокат», «спонсор», «вето», «легитимный», «криминальный» and many other possibility to trace the connection of modern European languages and Russian language with Latin allows students raise the study of the English language to a qualitatively new level, as well as increase vocabulary and improve culture of the future lawyer. However, the most important is the development of the legal lexicon, because if the terminology of the subject is unknown so unknown the object itself.

The analysis of programs in the disciplines «Roman Law», «Civil Law», «Constitutional Law of Foreign Countries» and didactic material for the course «Latin language» indicates the presence of a large number of similar lexical items in legal terminology.

Terminology of Roman law is closely intertwined with the Latin language. Therefore, in the study of Roman law it is better absorbed Latin foundations which have proliferated in all legal disciplines (арбитраж, veto, виндикация, криминалистика, деликт, компенсация, трибунал, прокуратура, ресткуция, сервитут, алименты, экспертиза, коллегия, конституция, прерогатива, ратификация, юстиция). Accordingly, poor understanding of basic lexical units on legal issues in Latin leads to difficulty understanding the terminology and, consequently, to shortcomings in the study of Roman law and other major. In the educational process

of law faculties, starting with the first course, in all majors, students are constantly using Russian legal terms, which are in accord with the Latin terms, and know their interpretation. Consider this fact fundamental to the effective expansion of the English legal terminology dictionary and successful students learning English in the professional field of law students.

The basis for studying the basic subject in law - Civil law is Roman law. Numerous concepts and terms of the Civil Law, which deals with the modern lawyer, emerged on the basis of Roman law. Here, we see an example of how a term with a Latin-based or fully appropriate to its sound in Latin, passes through the above mentioned discipline and constantly aware of «English», moving from a passive to an active student dictionary. Through analysis of the course «Constitutional law of foreign countries» becomes apparent relationship with the course topics «Foreign Language for law students» in this regard, the content of the course of many legal foreign language course introduces students to the «Constitutional law of foreign countries» that in turn, enhances the assimilation ratio, the foreign language. Establish similar interdisciplinary communication disciplines not correlated with foreign language, we conclude that the need for harmonization of the program in foreign language with all the above disciplines.

Considered interdisciplinary communication and a source of expansion terminological dictionary of English students on the basis of the previously studied Russian and Latin, stands out as the specifics language training for law students. We conclude that the mentioned specifics language training for law students are: 1) strengthening the role of intersubject communication in the learning process ensures effective development of legal topics on foreign language; 2) a specific sequence and

study humanities majors (Latin language, Roman law, constitutional law of foreign countries, etc., English), contributing to the successful mastery of the English language in the professional field of law students; 3) the integration of language courses, especially, the relationship of English, Latin and Russian languages in the legal field and its effective use in the teaching of English; 4) in the accentuation of the existing knowledge of the students in the Latin language and their targeting of the study of the English language through the use of methods that create subordinative bilingualism in learning foreign language which enriches the terminological dictionary of the English law students: collating and comparing linguistic characteristics studied and previously mastered languages; development of skills transfer values cognate words from one language to another; language skills and contextual guessing; 5) in the selection of the content of the training material according to selected interdisciplinary communication with English teaching: classification according to the degree of difficulty of words - cognates and legal terms in three languages; selection and adaptation of the content of those texts in the English language according to the category of previously passed the professional disciplines.

In turn, the specificity of foreign language teaching is an essential element of training and updating the content and relates to the principle of optimization meaningful language training legal profession. The specificity should be actively used in the planning and organization of the educational process, to influence the selection of forms, methods and means of education and pedagogical conditions reflected in pedagogical conditions of foreign language preparation of non-linguistic university which will promote optimizing the learning process.

ТҮЙІН

Жетписбаева Б.А., п.ғ.д., профессор
Ермагамбетова Б.С., магистрант
Е.А. Букетов атындағы Қарағанды
мемлекеттік университеті

**ЗАҢ МАМАНДЫҚТАРЫ
БОЙЫНША ШЕТ ТІЛІН ОҚЫТУ
ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ**

Мақалада шет тілін жоғары оқыту орындарындағы тіл факультеттерінен тыс кәсіби бағытта оқытудың педагогикалық теориясы мен тәжірибесі талданады. Қазіргі таңдағы оқытудың негізі мен мазмұны көрсетіледі.

РЕЗЮМЕ

Жетписбаева Б.А., д.п.н., профессор
Ермагамбетова Б.С., магистрант
Карагандинский государственный
университет им. академика
Е.А. Букетова

**СПЕЦИФИКА ОБУЧЕНИЯ
ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ
ДЛЯ ЮРИДИЧЕСКИХ
СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ**

В статье анализируются педагогическая теория и практика профессионально-ориентированного обучения иностранному языку на неязыковых факультетах вузов в процессе его исторического развития, а также раскрываются его сущность и содержание на современном этапе.

М.В. Горбенко

кандидат филологических наук
Костанайская академия
МВД Республики Казахстан

Этно-культурные ценности в политической сфере

Аннотация. Каждая культура имеет ряд ценностей. Система ценностей – это отражение духовного облика человека. Политическая сфера – часть национальной культуры. Изменение ценностных ориентиров приводит к изменению менталитета.

Ключевые слова: ценность, менталитет, культура, политическая сфера, языковое сознание, картина мира, концепт, приоритет, оценка, политический дискурс.

Каждая культура имеет ряд ценностей. Система ценностей – это отражение духовного облика человека. Политическая сфера – часть национальной культуры. Изменения ценностных ориентиров приводит к изменению менталитета.

В основе образа жизни каждого этноса лежит определенная ценностная система, т.е. определенный набор и иерархия ценностей, среди них доминирующие, основополагающие, системообразующие, определяющие степень ее целостности и полноты бытия [2, с. 304].

В Республике Казахстан, полиэтническом, поликультурном государстве, проживает более 135 этносов, поэтому актуальны вопросы межкультурной коммуникации с точки зрения проблем речевого общения, соотношения языка и национального самосознания [1, с. 4].

Высказывания, содержащие оценку, составляют довольно значительную часть общего числа высказываний в тактиках политического дискурса.

Существуют три основных способа коммуникации: общественно-политические институты, средства массовой информации и неформальные контакты.

Сфера действия политической коммуникации проявляется во всех случаях социального общения - от частных бесед до обсуждения в законодательных органах. Политическая коммуникация - это сложный и многоаспектный процесс взаимодействия политических пар-

тий и движений посредством обмена целенаправленной информацией и ее избирательным приемом. Очень важно, насколько политик может реалистично оценивать ценностную систему адресата и опираться на нее в своей речи.

Т. ван Дейк считает, что политический дискурс – это класс жанров, ограниченный социальной сферой, а именно – политикой. Правительственные обсуждения, парламентские дебаты, партийные программы, речи политиков – это те жанры, которые принадлежат сфере политики. Политический дискурс – это дискурс политиков [1, с. 20].

Таким образом, политическая сфера – это важная часть национальной культуры. Языковая картина политического мира представляет собой сложное объединение ментальных единиц (концептов, ценностей и др.), относящихся к политической сфере коммуникации и политическому дискурсу.

Большинство этих единиц зафиксированы в языке при помощи слов, составных наименований, фразеологизмов и в той или иной мере навязывают человеку определенное видение мира, особенно, в аспекте его категоризации и оценки.

Это означает, что менталитет человека можно изменить, используя определенные идеологические меры.

Общественное предназначение политического дискурса – внушить адресатам (гражданам сообщества) необходимость «политически правильных» действий или оценок [6, с. 5].

Опора на ценностные приоритеты ориентирована не столько на сообщение информации, сколько на речевое сообщение на адресата. Например, интерпретация политиком реалий действительности часто направлена на нейтрализацию негативного представления адресата. Тактика акцентирования положительной информации выражается эксплицитно.

Основная ценность, которая присутствует в выступлениях президента РК Нурсултана Абишевича Назарбаева – единство страны:

«Наше духовное *единство* не раз подвергалось жестоким испытаниям» [4, с. 134].

«*Единство, целостность и независимость* Казахстана – это ценности...» [3, с. 187].

«Мы с вами всегда, по большому счету, были *единомышленниками*, не давали повода усомниться друг в друге» [4, с. 43].

Сегодня мы являемся свидетелями рождения новых национальных символов. В Астане – стела Байтерек, стела Независимости – воплощение идеи преемственности. Таким образом, поиск объединяющих ценностей способствует укреплению страны.

Излагая свое послание народу Казахстана, президент страны Нурсултан Абишевич Назарбаев выделяет приоритеты нашего общества.

Ценностными приоритетами считаются такие критерии, как «лучший», «важный», «основной», «главный», а для тактики акцентирования положительной информации – критерий «хорошо»:

«Мы должны опираться на *лучшую* практику...» [4, с. 11].

«И здесь *важна* роль инновационного Фонда, который будет отвечать за эту работу...» [4, с. 11].

Оценки, как мы видим, чаще всего представлены атрибутивными формами, встречаются также и субстантивы, например: *равноправие, традиция, рост, религия, язык, культура, согласие, прогресс, динамика, благополучие, патриотизм*:

«Мы строим свободное, *открытое демократическое* общество» [4, с. 7].

«Мы гарантируем и обеспечиваем полное *равноправие* всех религий и межконфессиональное *согласие* в Казахстане» [4, с. 8].

«Мы сохраняем и развиваем многовековые традиции, язык и культуру казахского народа, обеспечивая при этом межнациональное и межкультурное согласие, прогресс единого народа Казахстана» [3, с. 8].

В монографии Ахатовой Б.А. «Политический дискурс и языковое сознание» сказано, что «политические ценности по своему характеру являются групповыми, поскольку всегда отражают интересы определенной группы людей. В этом отношении они не совпадают с общечеловеческими ценностями. Политические ценности оппозиции в массовом сознании рассматриваются с точки зрения **свои и чужие**, что ведет к превращению политических терминов в идеологемы и делает возможным их использование со знаком плюс или минус (в зависимости от политических взглядов)» [1, с. 42].

Например, девиз является указателем принадлежности к определенной политической партии, движению, объединению и выражением объединяющих идей: «Голосуй за Родину!» (Отан), «В добрый путь, Казахстан! Ак жол! Достойную жизнь – всем и сегодня!» (Ак жол), «Хороший дом! Хорошая семья! Хорошая зарплата!» (Аист), «Родина! Семья! Достаток! АСАР!» (АСАР).

Так, политическая партия АСАР, название которой переводится «всем миром», обыгрывает в своих агитационных материалах образ «всем миром, сообща» - всем народом, ключевой образ, близкий языковому сознанию этносов Казахстана. Как видим, это яркий пример сочетания национального и универсального в языковом сознании в политическом дискурсе.

Партийные лидеры дают своим организациям названия, либо имплицитно, либо эксплицитно выполняют функцию интеграции, выражают идею ЕДИНСТВА (ОТАН - Отчизна, Родина; АК ЖОЛ – Светлый путь (для народа); РУХАНИЯТ

– Духовное братство).

Языковое сознание формируется в процессе усвоения норм, ценностей, традиций и обычаев своей культуры и культуры другого народа.

Например, в современном русском национальном сознании разграничиваются ближнее и дальнее зарубежье, страны западной и восточной цивилизации, страны католической, иудейской, мусульманской, буддистской, православной и других религий. К этой же сфере относятся типовые представления о различных государствах (концепты: «Штаты», «Франция», «Японец (ка)») и о национальном характере тех или иных народов.

В казахском национальном сознании слово «народ» - это основа общества, которая ассоциируется с силой. Система ценностей определяет отношения в семье, в социально-политической сфере деятельности, а также взаимодействие между нациями, государствами.

В «Политической лингвистике» А.П. Чудинова говорится о том, что «каждый язык представляет собой оригинальную категоризацию и оценку политической реальности» [8, с. 45].

Политический дискурс непосредственно связан с ценностными ориентациями в обществе, которые образуют его концептуальную основу. Знание и умелое использование политиками тактик стратегии формирования эмоционального настроения адресата – залог эффективности речевого воздействия на массовую аудиторию.

Этно-культурные модели поведения считаются отражением человеческого опыта, находят выражение в языковом сознании.

Особую роль в современной системе образования играет человек, воспитывающийся и развивающийся в поликультурном пространстве.

Резкий подъем национального самосознания, стремление к этнической и

этно-культурной самоидентификации обуславливают огромный интерес народов не только к своей национальной культуре, но и к культуре народов ближайшего и отдаленного национального окружения.

Согласимся с мнением С.Г. Тер-Минасовой, которая говорит, что «язык – зеркало культуры, в нем отражается не только реальный мир, окружающий человека, не только реальные условия его жизни, но и традиции, обычаи, мораль, система ценностей, мироощущение и видение мира» [7, с. 14].

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

- 1 Ахатова Б.А. Политический дискурс и языковое сознание: монография. - Алматы: Экономика, 2006. – 302 с.
- 2 Ахатова Б.А. Власть как ценность и власть ценностей: метаморфозы сво-

боды. – Алматы, 2007. – 470 с.

3 Назарбаев Н.А. В потоке истории. - Алматы: Атамура, 2010.

4 Назарбаев Н.А. Критическое десятилетие. – Алматы: Атамура, 1999.

5 Назарбаев Н.А. Стратегия вхождения Казахстана в число 50-ти наиболее конкурентоспособных стран мира. Казахстан на пороге нового рывка вперед в своем развитии: Послание Президента страны Н. Назарбаева народу Казахстана. - Астана: Елорда, 2006. – 48 с.

6 Паршина О.Н. Российская политическая речь: Теория и практика. - М.: Изд-во ЛКИ, 2007. – 232 с.

7 Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация. – М.: «Слово», 2000. – 624 с.

8 Чудинов А.П. Политическая лингвистика. – М.: «Флинта: Наука», 2006. – 256 с.

ТҮЙІН

Горбенко М.В., ф.ғ.к.
Қазақстан Республикасы ІІМ
Қостанай академиясы

САЯСИ САЛАДАҒЫ ЭТНО-МӘДЕНИ ҚҰНДЫЛЫҚТАР

Әр мәдениеттің өз құндылықтары бар. Құндылықтар жүйесі - бұл адамның жан дүниесінің айнасы. Саяси орта-ұлттық құндылықтың бір бөлігі. Ұлттық нақыштардың өзгеруі, ұлттық ділдің жойылуына әкеліп соғады.

RESUME

Gorbenko M.V., PhD in Philology
Kostanay academy of the IAM
of the Republic of Kazakhstan

ETNO-CULTURAL VALUE IN POLITICAL SPHERE

Each culture has a row of valuables. The system of valuables is a reflection of the spiritual look of the person. The political sphere is a part of national culture. Change valuable landmark brings about change of mind.

Б.Д.Сұлтанов

филология магистрі

Қазақстан Республикасы ИМ

Қостанай академиясы

Мәшһүр Жүсіп Көпейұлы шығармаларындағы шариғат мәселелері

Аңдатпа. Автор мақалада Мәшһүр Жүсіп Көпейұлы шығармаларына арқау болған ислам дінінің шариғаттарын қарастырады.

Кілт сөздер: пайғамбар, дін, хадис, намаз, парыз, шариғат.

XIX ғасырдың екінші жартысы қазақ елі үшін сан-салалы тарихи оқиғаларды басынан кешіріп жатқан кезең болатын. Осы кезеңнің ең бастысы қазақ елінің тұтастай дерлік патшалы Ресейдің бодандығына өтіп бітуі еді. Сан ғасырдан бергі қалыптасқан әдет-ғұрыптарын жойып, халықты тілі мен дінінен айырып алу империяға оңайға түспесе де көндіріп бақты. Тәуелсіз жұрт бодан елге айналды. Тұрмысы төмендеді. Қаншама бұлқынғанмен, қайрат көрсетуден қажыған қазақ жұрты іштегі мұң-шерімен қоса дін, иман, пайғамбарлар туралы әңгімелерді шығармаларына арқау етті.

Түркі әдебиетінде XII ғасырдағы діни тақырыптағы сопылық әдебиеттің негізін салушы Қожа Ахмет Ясауи бабамыз десек, XIX ғасырда сол бағытты жаңа арнада дамытқан ақын Мәшһүр – Жүсіп Көпейұлы (1858-1931) екені анық.

Мәшһүр Жүсіп Көпеев Павлодар облысы, Баянауыл ауданында туған. Әл-ауқатты кісінің баласы. Жасынан мектепте оқыды. Орта дәрежелі білім алады. 29 жасында, 1886 жылы Бұхараға барып оқиды. Араб, фарсы, Орта Азия әдебиетімен танысады. 1896 жылы Ташкент қаласына барып, тағы біраз білім нәрімен сусындағаны және Бұхар, Ташкент қалаларына барып сол жердегі елдің тыныс-тіршілігімен таныса жүріп діни-ағартушылық жолындағы қызметінің іргетасын қалағаны байқалады.

Мәшһүр шығармалары діни-этикалық нормаларға байланысты көптеген тақырыптарға жазылғанымен қоса, пайғамбарлар туралы аңыз өлеңдері және адамның имани дұрыс жолда жүруіне байланысты құрылған. «Бес парыз», «Ораза», «Қажылық иман шарттары», «Шайтанның

саудасы», «Сүлеймен мен Ібіліс», «Ықылас сүресі», «Мұсылманның сипаты», т.б. өлеңдері бар. Шығармаларындағы басты тақырыптар иман, шариғат шарттары болғандықтан өлеңдерінде Пайғамбарымыз (с.ғ.с.) хадистерін көптеп мысалға алған. Мұсылманның бес парызының әрқайсысын жеке-жеке түсінікті түрде тілге тиек еткен. Мысалы:

Исламның бес парызы: біреуі иман,
Таппайды бұл бесеуін дүние жалған.

Ықтиқат, шын ниетпен жұмыс қылып,

Ерлерді айт, Құдай үшін жанын қиған!

Ауызында болсын дәйім Құдай сөзі,

Таймасын қаралықтан көңіл көзі.

«Бір!» деп «бар!» деп илану – бізге парыз,

Ғаламға он сегіз мың патша - өзі. [2, 166-б.]

Мәшһүр бұл өлеңінде мұсылманның қырық парызының бес парызын саралай келе, он сегіз мың ғаламның Жаратушысына жақындата түсетін әуелгі бес сатының дұрыс орындалуы иманнан дейді. Иман – мұсылман қауымының ең басты қорғаны, толық иман келтірмейінше қалған төрт парызды орындамақ мұң болмақ. Хадисте: «Шариғат үкіміне сабыр ету, тағдырға разы болу, Аллаһ Тағалаға тәуекел еткенге ықылас қою және өзін Аллаһ Тағалаға тапсыру, осы төрт қасиет имандылықтың шыңы болып есептеледі». Хадисті Әбу Дарда р.а.ғ. Имам Бұхари риуаят етті [3, 16-б.]

Адамның ділмен, тәнмен жасауға тиіс құлшылықтарының үлкені – намаз. Парыз болған бес уақыт намаздың әр біреуінің бөлек бағасы мен құндылығы бар. Тәуліктің белгілі уақыттарына белгіленуі де адамның рухани қажеттіліктерін қанағаттандырумен ғана шектелмей денелік пайданы да өтейді. Жоғарыда айтып өткеніміздей, ақын осы тұрғыдан діннің тірегі болған намаз мәселелеріне

де терең мән бергені айқын аңғарылады. Мысалы:

Жалғыз қылда тұрғандай сол намазда,

Жан-жағыңа көз салып, ойнамаңдар [2, 166-б.] деп, намаздың оқулы кезеңіндегі адамның ішкі психологиялық ахуалын екі жол өлеңмен берген. Ақын қандай да бір намаз үстінде адам қыл үстінде тұрғандай сақтықпен, ынтамен оқу керектігін және осы ғамалдың дұрыс орындалуын қатаң ескертеді. Мұнан өзге ораза, зекет, қажылық мәселелеріне де ерекше мән берілген. Рамазан айындағы тәнмен болатын құлшылықтар пендені күнәһи істер орындамауға шақырады. Хадисте: «Рамазан келгенде жәннаттың есігі ашылып, тозақ есігі жабылады, шайтандар кісенделеді» [3, 53-б.] деп, осы айдағы ізгі ғамал иелерінің жәннатпен сүйіншілейтіні белгілі. Рамазан айында тұтқан ораза, берген садақа тек келер сауапты молайтып, бұған дейінгі жасалынған күнәһи істердің кешірілуіне септігін тигізеді. Ақын зекет мәселесінде Аллаһ Тағала ризашылығы үшін берілетін малдың еш кемістігі болмауы керектігін сөз етіп, шариғат шарты бойынша, хақ жолында малын жұмсағанға қияметте жалған дүниеден қайыр болмайтынын хадис арқылы жеткізеді. Соңғы болған парызды өтеуде тек ниет қана емес, сонымен бірге, мал-мүлікті осы жолға сарп ету, сауабы мол ғамалдардың бірі екенін айтады.

Мәшһүр Жүсіп өлеңдерінен ислам парыздарын «тілдің ұшымен» ғана айтушылық емес, бүкіл пейілімен, ынтажігермен санаға сіңіргендік сезіледі. Ақынның «Мұсылманның сипаты» атты туындысында мұсылманның келбеті болар «бисмиллаһ!» сөзінің қасиеті жайында айтып, мағынасы мен мәнін аша түседі. Мысалы:

Өтінейін, достарым,

Хош тыңдаңыз, бисмиллаһ!

Мұсылман кім, кәпір кім,

Айырушы (айырғұшы), бисмиллаһ!

Жеті тамұқ бағланғай, сегіз жұмақ,
Түбі - ағаш, берігі де жазылмаш дүр-
бисмиллаһ!

Құл Сүлеймен болса сен,
мүминаларды,

Сүйсең сен жұмақ ішіне кірсең
сен,

Шапағатшы – бисмиллаһ! [4, 272-б.] – дей
келе, ақын өлеңдеріне арқау болған.

«Бисмилла, бисмиллаһи – Алланың
атымен; мұсылмандар әрбір игі істі,
әрекетті осы сөзбен бастайды» [5,
239-б.]. «Бисмиллаһ!» - сөзі, яғни
қандай нәрсе болса да жаратушының
атымен бастау орынды. Бисмиллаһпен
басталатын шығармалар әдебиетімізде
көптеп кездеседі. Себебі, ниет ету
бізден, ал ол істің орындалуы жарату-
шыдан екені белгілі. Бұл сөзді ауыз-
бен айтып, көңілге тоқыған адамның
басқалардан жүзі жарқын, нұрлы
келеді. Бисмиллаһпен басталып және
сол істі аяғына дейін атқарып шыққан
пенденің ісі оңға басып берекетті бо-
лады. Өлеңде берілгендей мұсылман
мен кәпірдің ара жігін ашып көрсете
алатын да осы – бисмиллаһ.

Діни ағартушылық ағымның түркі
жерінде алғаш болып, негізін қалаған Қожа
Ахмет Ясауидің «Диуани хикметінде»
айтылғандай:

Баяндап, хикмет айтып
бісмілдамен,

Дүр – гауһар шәкірттерге шаштым
міне.

Еркімен қан жұтып, құштым да
мен,

«Екінші дәптер» сөзін аштым, міне
[6, 39-б.].

Мәшһүр Жүсіп өлеңінің «бисмиллаһ»
сөзімен басталуы Ясауи хикметтерінен
бастау алғанын аңғарамыз. Екі ақын да

«бисмиллаһ» сөзін бір Аллаға сиынып,
тыңдаушысын өзіне қарата ынталан-
дырып, назарын аударту мақсатында
қолданған. Бес күндік жалған дүниеде
де қорған бола алған осы бір ауыз сөз
мәңгілік бақи дүниеде де шапағатшы
бола алады. Орта Азияда ислам діні
жайылғаннан кейінгі кезеңдерден ба-
стап, халық арасында діни мазмұндағы
шығармалар көптеп тарала бастаған.
Ақын өлеңдеріндегі ислам парыздарының
негізі Құран аяттарынан, хадистерден
бастау алғанын көреміз.

Мәшһүр Жүсіп Көпейұлы тек дін
насихаттаушысы ғана емес, сонымен
бірге, ол адам бойындағы ізгі қасиеттерді
дәріптеуші, өз тыңдаушысы әділ, кішіпейіл,
жомарт, шарифат шарттарын орындауға
шақырған ойшыл ақын. Ақынның ар-
тына қалдырған мол мұрасы негізінен
фольклор, тарих, дін, филолофия т.б.
ғылым салалары бойынша әділ де құнды,
зерттеуді қажет етеді.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1 Кенжебаев Б. XX ғасыр басындағы
әдебиет: жоғарғы оқу орындары
студенттеріне арналған оқулық. - Ал-
маты: «Білім», 1993. - 243 б.

2 Көпейұлы М.Ж. Көп томдық
шығармалары. 1-том. - Алматы: «Алаш»,
2003. - 504 б.

3 Сахих хадистер. Таңдамалы. 1-кітап.
- Алматы, 2003. - 224 б.

4 Көпейұлы М.Ж. Көп томдық
шығармалары. 4-том. - Алматы: «Алаш»,
2003. - 504 б.

5 Бабалар сөзі: жүз томдық. 13-том:
Діни дастандар. – Астана: «Фолиант»,
2005. - 325 б.

6 Ясауи Қ.А. Хикмет жинақ: Даналық
сыр. – Алматы: «Жалын», 1998. - 656 б.

РЕЗЮМЕ

Султанов Б.Д., магистр филологии
Костанайская академия МВД
Республики Казахстан

**ВОПРОСЫ ШАРИАТА
В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ
М.Ж. КОПЕЙУЛЫ**

В статье автор рассматривает вопросы шариата в произведениях известного представителя казахской литературы М.Ж.Копейулы.

RESUME

Sultanov B.D.
master of philology
Kostanay academy of the IAM
of the Republic of Kazakhstan

**QUESTIONS OF RELIGION
IN WORKS OF M.ZH. KOPEIULY**

The author considers the questions of religion in works of M.Zh. Kopeiuly

Требования к статьям:

1. Принимаются к рассмотрению статьи объемом до 8 полных страниц формата А-4 включая схемы, таблицы, рисунки, резюме, список литературы.
2. К статье прилагаются:
 - авторская справка на казахском, русском и английском языках, в которой указываются Ф.И.О. автора (авторов), ученая степень, ученое звание, название статьи, место работы, e-mail, адрес и телефон;
 - УДК; аннотация и ключевые слова на языке статьи;
 - резюме на казахском и английском языках, если статья на русском языке, и резюме на русском и английском языках, если статья на казахском языке;
 - рецензия специалиста, имеющего ученую степень в соответствующей отрасли науки;
 - копия квитанции о подписке на журнал «Ғылым»;
 - качественное фото автора (авторов) в формате jpg. на электронном носителе.
3. Статьи предоставляются в распечатанном виде (2 экз.) и на электронном носителе.
4. Текст набирается гарнитурой Times New Roman, кегль 14, через интервал 1,5. Параметры страницы: левое поле - 30 мм, остальные - 20 мм.
5. Рисунки (графический материал) должны быть выполнены четко, в формате, обеспечивающем ясность передачи всех деталей, пронумерованы, подписаны и представлены на электронном носителе.
6. Цитируемая в статье литература дается в конце статьи в порядке указания на источник. Каждый источник должен иметь отдельный номер. Цитаты в тексте обозначаются цифровыми ссылками в квадратных скобках. Пристатейный библиографический список должен быть оформлен согласно ГОСТу 7.1-2003. Библиографическая запись. Библиографическое описание. Общие требования и правила составления.
7. Сноски даются цифрами постранично.
8. Формулы в тексте должны быть вписаны четко. Статья с большим количеством формул предоставляется на носителе информации (программа «MS Equation» или подобная).

Журнал ҚР Ғылым Академиясының ғылыми-зерттеу және редакциялық-баспа жұмысын ұйымдастыру бөлімінде теріліп, беттелді

Редакторлар:

Садвакасова З.С., Красиворон Т.В.,
Довгань О.В. (ағылшын тілі), Исмагулова Г.К.
Түзетушілер Ашкенова Н.А., Шайкемелова Л.С.

Мекен-жайымыз:

110005, Қостанай қ., Абай д., 11
Тел: 8 (7142) 25-56-14, 25-52-80 (120)
Факс: 8 (7142) 25-58-40
E-mail: rio.kui@mail.ru
www.akuis.kz, www.rio.akuis.kz
Басуға 2014 ж. 10.06. берілді.
Пішімі 60x84¹/₈. Ризографиялық басылыс.
Көлемі 12,5 б.т. Таралымы 300 д.
2014 ж. маусым. Тапсырыс № 1647

«Костанайский печатный двор»
ЖШС басылған
Қостанай қ., Темірбаев к., 39
тел./факс 8 (7142) 53-54-60

© ҚР Ғылым Академиясы

Журнал набран и сверстан в отделе организации научно-исследовательской и редакционно-издательской работы Костанайской академии МВД РК

Редакторы:

Садвакасова З.С., Красиворон Т.В.,
Довгань О.В. (англ. яз.), Исмагулова Г.К.
Корректоры Ашкенова Н.А., Шайкемелова Л.С.

Наш адрес:

110005, г. Костанай, пр. Абая, 11
Тел.: 8 (7142) 25-56-14, 25-52-80 (120)
Факс: 8 (7142) 25-58-40
E-mail: rio.kui@mail.ru
www.akuis.kz, www.rio.akuis.kz
Подписано в печать 10.06.2014 г.
Формат 60x84¹/₈. Печать ризография.
Объем 12,5 п.л. Тираж 300 экз.
Июнь 2014 г. Заказ № 1647

Отпечатано в ТОО
«Костанайский печатный двор»
г. Костанай, ул. Темирбаева, 39
тел./факс 8 (7142) 53-54-60

© Костанайская академия МВД РК